

Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että nykyiset rikoslain 24 lukuun sijoitetut kotirauhan rikkomista, salakuuntelua ja salakatselua sekä rikoslain 27 lukuun sijoitetut kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevat säännökset uudistettaisiin ja koottaisiin yksityisyyttä, rauhaa ja kunniaa koskevaksi rikoslain 24 luvuksi. Uudistuksella selkeytettäisiin ja nykyaikaistettaisiin viime vuosisadalta peräisin olevat kotirauha- ja kunnianloukkaus-säännökset sekä laajennettaisiin yksityiselämän rikosoikeudellista suojaa eräiltä osin.

Rauhanrikoksia olisivat kotirauhan rikkominen, törkeä kotirauhan rikkominen, luvaton tunkeutuminen ja törkeä luvaton tunkeutuminen. Yksityiselämää suojattaisiin edelleen etenkin kotirauhan suojaamilla paikoilla muun muassa oikeudettomalta tunkeutumiselta, metelöinniltä ja tarkkailulta. Kotirauhan suojaama alue pysyisi suunnilleen ennallaan, mutta se määriteltäisiin nykyistä tarkemmin laissa. Niin sanottua julkista kotirauhaa ja virastorauhaa koskevat erilliset säännökset korvattaisiin luvatonta tunkeutu-

mista koskevilla uusilla rangaistussäännöksillä. Säännökset suojaisivat virastojen ohella muun muassa liikeyhönöstejoja ja toimistoja. Salakatselun rangaistavuus ulotettaisiin tietyn edellytyksin myös näissä tiloissa oleskelevien tarkkailuun.

Puheen kuuntelua ja tallentamista teknisellä laitteella koskevat säännökset keskitettäisiin salakuuntelupykälään. Muun viestinnän suoja määräytyisi edelleen viestintäsalaisuuden loukkausta koskevien rikoslain 38 luvun säännösten perusteella. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen korvaisi asiallisesti saman sisältöisen yksityiselämän loukkausta koskevan rangaistussäännöksen. Herjausta ja solvausta koskevat erilliset säännökset korvattaisiin kunnianloukkausta ja törkeää kunnianloukkausta koskevilla rangaistussäännöksillä.

Samalla muutettaisiin telemarkkina-laissa oleva viittaus rikoslakiin.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykyinen lainsäädäntö	4
2.1. Yksityiselämän suoja perustuslaissa ja rikoslainsäädännössä	4
2.2. Kotirauharikokset	6
2.3. Salakuuntelu ja -katselu	8
2.4. Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen	9
3. Nykyisen sääntelyn ongelmia	11
3.1. Kotirauharikokset	11
3.2. Salakuuntelu ja -katselu	11
3.3. Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen	12
4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	12
4.1. Yleistä	12
4.2. Kotirauharikokset	13
4.3. Salakuuntelu ja -katselu	14
4.4. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnian loukkaaminen	16
5. Esityksen vaikutukset	17
6. Asian valmistelu	17
7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	18
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	20
1. Rikoslaki	20
1.1. 24 luku. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta	20
1 §. Kotirauhan rikkominen	20
2 §. Törkeä kotirauhan rikkominen	22
3 §. Luvaton tunkeutuminen	23
4 §. Törkeä luvaton tunkeutuminen	25
5 §. Salakuuntelu	25
6 §. Salakatselu	28
7 §. Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu	30
8 §. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	31
9 §. Kunnianloukkaus	33
10 §. Törkeä kunnianloukkaus	35
11 §. Määritelmä	36
12 §. Syyteoikeus	37
1.2. 27 luku. Kunnian ja yksityiselämän loukkaamisesta	38
1.3. 38 luku. Tieto- ja viestintärikoksista	38
1.4. 42 luku. Valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta	38
2. Telemarkkinalaki	38
3. Voimaantulo	38

LAKIEHDOTUKSET	39
1. Laki rikoslain muuttamisesta	39
2. Laki telemarkkinalain 50 §:n muuttamisesta	42
LIITE	43
Rinnakkaistekstit	43

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esityksessä ehdotetaan kotirauhan rikkomista, salakuuntelua ja -katselua sekä kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevien rikoslain (39/1889) säännösten (RL 24 ja 27 luku) uudistamista kokonaisuudessaan ja kokoamista yhteen lukuun (RL 24 luku). Esityksen tavoitteena on selkeyttää ja nykyaikaistaa pääosin viime vuosisadalta peräisin olevien säännösten kirjoitustapaa ja systematiikkaa. Ehdotukset vahvistaisivat yksityisyyden, kotirauhan ja kunnian suojaa selkeyttämällä vanhentuneita säännöksiä ja laajentamalla yksityiselämää loukkaavan rangaistavan käyttäytymisen alaa eräiltä osin.

Esitys liittyy rikoslain kokonaisuudistukseen, ja se pohjautuu vuonna 1994 valmistuneeseen rikoslakiprojektiin ehdotukseen ja siitä saatuihin lausuntoihin.

Rikoslain uudessa 24 luvussa olisivat kotirauhariikokset (1—4 §), salakuuntelu- ja salakatselurikokset (5—7 §), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (8 §) ja kunnianloukkauksirikokset (9 ja 10 §). Luvun lopussa olisivat kotirauhan suojaaman paikan määrittelmä (11 §) ja syyteoikeutta koskevat säännökset (12 §).

Kotirauhan rikkomista koskeva säännös luvun 1 §:ssä suojaisi yksityistä kotirauhaa kuten nykyisinkin muun muassa oikeudettomalta sisään tunkeutumiselta ja sisään jäämiseltä samoin kuin metelöinniltä ja muulta vastaavalta häirinnältä. Kotirauhan suojaamat paikat määriteltäisiin nykyistä tarkemmin (11 §).

Luvaton tunkeutuminen olisi uusi säännös (3 §). Se koskisi ensinnäkin niin sanottua julkista kotirauhaa. Toiseksi pykälässä suojattaisiin liikehuoneistoja, tuotantolaitoksia ja toimistoja sekä muita vastaavia rakennuksia. Lisäksi säännöksen suojan piirissä olisivat valtakunnan turvallisuuteen liittyvistä syistä kasarmialueet ja muut puolustusvoimien käytössä olevat alueet. Törkeiden luvattomien tunkeutumisten varalle ehdotetulla säännöksellä (4 §) suojattaisiin muun muassa eduskunnan, tasavallan presidentin ja valtioneuvoston sekä vieraan valtion tai hallitusten välisen järjestön valtuuskunnan tai edustuston käytössä olevaa rakennusta tai huoneistoa.

Salakuuntelusta, salakatselusta sekä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta otet-

taisiin lakiin omat säännökset (5—7 §). Myös rikosten yritys tulisi rangaistavaksi. Ehdotus laajentaisi salakatselun soveltamisalaa kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolelle pukukoppeihin ja muihin kotirauhan suojaamaan paikkaan rinnastettaviin tiloihin. Suoja ulottuisi myös yleisöltä suljettuihin virastoihin, liikkeisiin, toimistoihin ynnä muihin vastaaviin rakennuksiin ja huoneistoihin. Teknisellä laitteella tapahtuvan kuuntelun ja tallettamisen rangaistavuus säilyisi suurin piirtein nykyisellään.

Nykyinen yksityiselämän loukkaamista koskeva säännös (27 luvun 3 a §) säilyisi pääosin sisällöltään muuttumattomana, mutta se otettaisiin 24 luvun 8 §:ään.

Kunnianloukkauksirikoksia olisivat kunnianloukkaus (9 §) ja törkeä kunnianloukkaus (10 §). Nykyisenkaltainen herjaus- ja solvausrikosten välinen ero poistettaisiin. Kunnianloukkaussäännöstö yksinkertaistuisi ja selkeytyisi.

Kuolleen henkilön muiston häpäiseminen säilyisi luvussa muttei enää itsenäisenä rikoksena vaan kunnianloukkauksirikoksen sivutunnusmerkistönä (9 § 2 mom.). Sen syytteenpanoa rajoittavasta ehdottomasta 20 vuoden määräajasta luovuttaisiin.

Virallisen syyttäjän toimivaltaa nostaa syyte esitetään nykyistä joustavammaksi kotirauhariikoksissa sekä salakuuntelu- ja salakatselurikoksissa (12 § 1 mom.). Syytevalta olisi mainituissa rikoksissa pääsääntöisesti asianomistajalla, mutta virallinen syyttäjä voisi kuitenkin nostaa syytteen, jos erittäin tärkeä yleinen etu niin vaatisi. Törkeä luvaton tunkeutuminen olisi kuitenkin aina virallisen syytteen alainen.

2. Nykyinen lainsäädäntö

2.1. Yksityiselämän suoja perustuslaissa ja rikoslainsäädännössä

Yksityiselämän suojan lähtökohtana on yksilön oikeus yksityiselämäänsä viranomaisten tai muiden ulkopuolisten mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista vastaan. Yksityiselämän piirin tarkka määrittäminen on vaikeata. Hallituksen perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista koskevan esityksen perustelujen mukaan yksityiselämään kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmi-

siin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Yksityiselämän käsite voidaan ymmärtää myös henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi (HE 309/1993 vp, s. 52 ja 53). Yleensä kuitenkin käsite yksityisyys ymmärretään yksityiselämän käsitettä laajempänä. Yksityisyyteen luetaan kuuluvaksi ainakin yksilöä läheisesti koskevat tiedot. Lisäksi yksityisyyteen katsotaan yleensä kuuluvan oikeus oleskella määrättyllä alueella tarvitsematta sietää ulkopuolisten läheisyyttä, häirintää, katselua tai kuuntelua. Yksityisyyteen luetaan kuuluvaksi myös oikeus määrätä henkilötietojen käytöstä tai ainakin vaikuttaa siihen sekä yleensäkin henkilötietojen suoja tietojen käsittelyssä.

Eräät yksityisyyden osa-alueet ovat jo pitkään olleet perustuslain suojaamia. Yksityiselämään läheisesti liittyvät oikeudet, kuten kotirauha ja kunnia sekä luottamuksellisen viestin salaisuus ja oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, ovat vanhastaan kuuluneet yksilöiden hallitusmuodossa suojattuihin perusoikeuksiin. Mainittuja perusoikeuksia on suojattu myös rikosoikeudellisin sanktioin. Etenkin tekniikan nopea kehitys ja kansainvälisen tietojenvaihdon tehostuminen ovat lisänneet mahdollisuuksia puuttua ihmisten yksityisyyteen. Vastaavasti yksityisyyden suojan tarve on kasvanut. Yksityisyyden rikosoikeudellista suojaa onkin laajennettu 1970-luvulta alkaen. Yksityiselämä sai suojan itsenäisenä perusoikeutena vuonna 1975 toteutetussa perusoikeusuudistuksessa. Yksityiselämän suojan piiriin kuuluu perusoikeusuudistuksen perustelujen mukaan myös perhe-elämä.

Hallitusmuodon (94/1919) 8 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Pykälän 2 momentin mukaan paitsi kirjeen ja puhelun salaisuus myös muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Kotirauhan piiriin voidaan pykälän 3 momentin mukaan lailla ulottaa perusoikeuksien turvaamiseksi ja rikosten selvittämiseksi välttämättömiä toimenpiteitä. Perusoikeus, jonka turvaamiseksi voidaan yksityisyyttä rajoittaa, on esimerkiksi sananvapaus (HM 10 §). Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Lailla voidaan myös säätää välttämättömiä rajoituksia viestin salaisuuteen muun muassa kotirauhaa

vaarantavien rikosten tutkinnassa. Poliisille ja eräille muille esitutkintaviranomaisille on annettu valta rikosten selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi puuttua tietyin edellytyksin yksityisyyteen. Tällaisia oikeuksia ovat esimerkiksi kotietsintä, henkilöntarkastus ja oikeus suorittaa teknistä tarkkailua. Hallitusmuodon 6 §:n sääntelemään henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan ei saa puuttua mielivaltaisesti tai ilman laissa säädettyä perustetta.

Perusoikeusuudistuksessa edellytetään lainsäätäjän antavan tehokasta suojaa HM 8 §:n turvaamille oikeushyville. Perinteistä rikoslainsäädäntöä pidetään tällaisena keinona (HE 309/1993 vp, s. 53).

Yksityiselämä saa laajasti suojaa myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja niiden soveltamiskäytännössä. Hallitusmuodon 8 §:lle läheistä sukua olevan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990, jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus), 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset saavat puuttua mainittuihin oikeuksiin vain, jos laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämättömyyden tiettyjen artiklassa määriteltyjen oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen soveltamiskäytännössä yksityiselämään on katsottu kuuluvan henkilökohtaisen identiteetin suoja, moraalinen ja fyysinen koskemattomuus, riittävän yksityisyyden turvaava tila, oikeus henkilökohtaisiin suhteisiin muiden ihmisten kanssa, henkilötietojen kerääminen, käyttö ja muu käsittely sekä sukupuolinen käyttäytyminen. Kansalaisia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 17 artikla antaa myös suoja yksityiselämälle, perheelle, kodille ja kirjeenvaihdolle sekä kunnialle ja maineelle.

Rikoslaki antaa monin tavoin suojaa yksityiselämän, rauhan ja kunnian loukkauksia vastaan. Yksityisyyttä tai yksityiselämää suojellaan erityisesti rikoslain 24, 27 ja 38 luvun rikoksissa. Kotirauhan suojaa koskevilla rikoslain 24 luvun säännöksillä on yli sadan vuoden ajan suojattu rauhaa ja yksityisyyttä. Suojelun kohteena on ollut paitsi yksityinen myös niin sanottu julkinen kotirauha. Tosin suoja on ulotettu julkiseen kotirauhaan ensisijaisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden sekä viranomaisten työrauhan

turvaamiseksi. Yksityisyyttä suojataan osaltaan myös herjausta ja solvausta koskevalla, samoin viime vuosisadalta peräisin olevilla rikoslain 27 luvun kunnianloukkaussäännöksillä. Yksityisyys on suojeltava intressi myös salakuuntelua ja salakatselua koskevissa rikoslain 24 luvun rangaistussäännöksissä, vaikka nämä säännökset aluksi vuonna 1972 rajoitettiin koskemaan vain kotirauhan suojaamaa aluetta. Yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen joukkotiedotusvälineessä säädettiin rangaistavaksi vuonna 1974 rikoslain 27 lukuun otetulla uudella 3 a §:llä.

Äänen tai kuvien tallettaminen teknisellä laitteella voi tulla rangaistavaksi myös henkilörekisteririkoksena, jota koskeva säännös vuonna 1987 sisällytettiin uuteen yksityisyyttä suojaavaan yleiseen henkilörekisterilakiin (471/1987). Vuonna 1995 tulivat voimaan rikoslain kokonaisuudistuksen toiseen vaiheeseen kuuluneet tieto- ja viestintärikoksia koskevat rikoslain 38 luvun salassapitoa ja viestintäsalaisuuden loukkausta koskevat rangaistussäännökset. Uudistuksessa säädettiin viestintäsalaisuuden loukkauksena rangaistavaksi luottamuksellisen keskustelun kuunteleminen ja tallentaminen salaa teknisellä laitteella muualla kuin kotirauhan piirissä. Henkilörekisteririkosta koskeva rangaistussäännös siirrettiin tuolloin tieto- ja viestintärikoksia koskevan rikoslain 38 luvun 9 §:ksi.

Yksityisyyden suojan kannalta keskeisimmät rangaistussäännökset ovat rikoslain 24, 27 ja 38 luvussa. Rikoslain 38 lukuun sijoitettuihin tieto- ja viestintärikoksiin, joita koskeva uudistus tuli voimaan 1995, ei tässä vaiheessa esitetä mainittavia muutoksia. Sen sijaan muista yksityisyyteen liittyvistä rikoksista vanhentuneisuutensa puolesta uusimista kaipaavat etenkin kunniaa ja kotirauhaa koskevat säännökset. Yksityiselämän suojan vahvistunut asema perusoikeutena ja teknisen kehityksen yksityisyydelle asettamat vaarat ovat syynä myös 1970-luvulla annettujen säännösten kuten salakatselun soveltamisalan tarkistamiseen.

Rikoslain 24 ja 27 luvussa olevat rikokset voidaan jakaa luontevasti kolmeen ryhmään: kotirauharikoksiin, salakuunteluun ja -katseiluun sekä kunnian ja yksityiselämän loukkaamisiin.

2.2. Kotirauharikokset

Rikoslain 24 luvun kotirauhaa koskevalla

säännöksillä suojataan ennen kaikkea yksityiselämää. Kotirauhan sisältöä ei voida tarkoin määritellä. Kotirauha merkitsee fyysistä turvallisuutta, yksityiselämää koskevien tietojen salassapitoa sekä suojaa ulkopuolista häiriöltä ja tarkkailulta.

Nykyisistä kotirauhaa suojaavista rikoslain 24 luvun säännöksistä pääosa on säilynyt alkuperäisessä muodossaan toista sataa vuotta. Vain 3 a §, joka koskee meluamista ja puhelinsoiton aiheuttamista, on myöhemmältä ajalta, mutta sekin on säädetty jo 1930-luvulla.

Rikoslain 24 luvun 1 § on kotirauhan suojan perussäännös. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus sille, joka ilman laillista syytä ja vastoin toisen tahtoa tunkeutuu tämän asuntoon taikka ilman syytä jättää noudattamatta käskyä lähteä sieltä pois. Momentin mukaan on rangaistavaa myös hiipiminen sisään ja kätkeytyminen toisen asuntoon ilman otollista aihetta. Rangaistukseksi 1 momentissa säädetään sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Edellä mainitun pykälän 2 momentissa säädetään niin sanotusta julkisesta kotirauhasta tai virastorauhasta. Keisarin oleskelupaikkaa koskeva säännöksen alku on vanhentunut, eikä sitä voida soveltaa. Sen sijaan momentin sen osan, jolla suojataan maan valtiosäätyjen tai jonkun säädyn tai valtiokunnan valtiopäivien aikaista kokouspaikkaa, on katsottu sellaisenaan tulleen koskemaan säätymävaltiopäivät korvannutta eduskuntaa. Momentin lopussa on vielä mainittu suojan kohteina virkahuone tai huone, jossa virkatoimitusta pidetään. Virastorauhan rikkomisesta tuomitaan sakkoon tai korkeintaan vuodeksi vankeuteen.

Kotirauhan rikkominen on ankarammin rangaistava, jos se tehdään aikomuksessa pidellä jotakuta väkivaltaisesti tai vahingoittaa omaisuutta taikka jos sen tekee joku aseella tai hengenvarallisella esineellä tai muulla vahingoittamisvälineellä varustettu. Ankaramman asteikon mukaan tuomitaan myös silloin, kun rikoksen tekijöitä on ollut kaksi tai useampia. Näissä tapauksissa sovelletaan 1 §:n 3 momenttia, jossa säädetään rangaistukseksi vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rikoslain 24 luvun 2 §:ssä säädetään laittomasta kotietsinnästä. Pykälän mukaan rangaistaan etsinnästä, jos sitä pitää se, jolla ei ole siihen valtaa, tai jos se, jolla on siihen valta, pitää sitä laittomassa järjestyksessä.

Rangaistuksena on sakko tai enintään vuosi vankeutta.

Väkivaltaiseksi kotirauhan häiritsemiseksi kutsutaan tekoja, joista säädetään 24 luvun 3 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tuomitaan se, joka tahallaan lyö sisään toisen ikkunan taikka hänen "huoneeseensa, taloonsa, kartanoonsa tahi alukseensa heittää kiven tai muuta, taikka ampuu sinne aseella". Rangaistuksena 1 momentissa tarkoitettusta teosta on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Pykälän 2 momentissa säädetään rangaistus sille, joka 1 momentissa kuvatulla tavalla rikkoo rauhan siinä rakennuksessa, jossa valtiosäädetyt (eduskunta) tai sen valiokunta pitää valtiopäivien aikana kokousta taikka virkahuoneessa tai siinä huoneessa, jossa virkatoimitusta pidetään. Rangaistuksena on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. Myös 3 §:n 2 momentissa on keisarin ja suuriruhtinaan oleskelupaikkaa koskeva osa, jota ei enää voida soveltaa.

Viimeinen varsinainen kotirauhasäännös on 24 luvun 3 a §. Sen 1 momentissa säädetään rangaistus sille, joka ilkeydestä tai vallattomuudesta räikein äänin tai muuten meluamalla häiritsee toisen kotirauhaa. Momentin mukaan rangaistaan myös sitä, joka ilmeisenä tarkoituksenaan toisen häiritsemisen aiheuttaa hänelle puhelinsoiton. Rangaistuksena on sakkoa tai enintään kolme kuukautta vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella sitä, joka 1 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoo rauhan 1 §:n 2 momentissa tarkoitettussa paikassa, siis esimerkiksi paikassa, jossa eduskunta pitää istuntoa.

Vuonna 1995 tuomittiin kotirauharikoksista alioikeuksissa 588 henkilöä. Rangaistukset jakautuivat erityyppisten kotirauharikosten kesken seuraavasti:

<i>Rikoslain 24 luvun säännös</i>	<i>Rikos (päärikoksen mukaan tilastoituna)</i>	<i>Rangaistuja henkilöitä</i>
1 § 1 mom.	Yksityisen kotirauhan rikkominen	121
1 § 2 mom.	Julkisen kotirauhan rikkominen	7
1 § 3 mom.	Rauhan rikkominen pahoinpitelyn aikomuksessa ym.	189
2 §	Laiton kotietsintä	-
3 § 1 mom.	Yksityisen kotirauhan väkivaltainen häiritseminen	37

3 § 2 mom.	Julkisen kotirauhan väkivaltainen rikkominen	1
3 a § 1 mom.	Kotirauhan häiritseminen	205
3 a § 2 mom.	Virastorauhan häiritseminen	28

Kotirauharikoksista tuomittujen lukumäärä on noussut vuodesta 1961 kolminkertaiseksi. Eniten ovat lisääntyneet rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 momentissa rangaistaviksi säädettyt teot ja 3 a §:n 1 momentissa tarkoitettu kotirauhan häiritseminen. Yksityisen kotirauhan rikkomisesta tuomittujen määrä on lisääntynyt alle 20 prosentilla.

Valtaosa kotirauharikoksista tuomituista on saanut sakkorangaistuksen. Kotirauhan rikkomisesta (1 § 1 mom.) tuomituista kuitenkin 14 prosenttia on tuomittu vankeuteen vuosina 1986—1990. Julkisen kotirauhan rikkomisessa (1 § 2 mom.) vankeusrangaistusten osuus on ollut näinä vuosina 16 prosenttia. Kotirauhan rikkomisesta pahoinpitelyn ynnä muun aikomuksessa (1 § 3 mom.) tuomituista peräti 75 prosenttia sai samana aikana vankeusrangaistuksen, joista ankarin oli pituudeltaan puolitoista vuotta. Vuosina 1986—1990 väkivaltaisesta yksityisen kotirauhan häiritsemisestä (3 § 1 mom.) tuomituista 12 prosenttia sai vankeusrangaistuksen. Vastaava osuus kotirauhan häiritsemiseen (3 a § 1 mom.) syyllistyneistä oli 2 prosenttia ja julkisen kotirauhan rikkomiseen (3 a § 2 mom.) syyllistyneistä 1 prosentti.

Rikoslain 24 luvun 4 §:ssä on säännökset hautarauhan rikkomisesta. Teko toteutetaan muun muassa ottamalla ruumis tai sen osa haudasta tai pitelemällä ilkkovaltaisesti hautaamatonta ruumista taikka vahingoittamalla hautaa. Rangaistuksena on korkeintaan yksi vuosi vankeutta tai sakkoa. Viime aikoina on tuomittu kolmesta viiteen henkilöä vuosittain hautarauhan rikkomisesta rangaistukseen. Seurauksena on yleensä ollut sakkoa.

Kotirauharikokset ovat rikoslain 24 luvun 5 §:n mukaan pääsääntöisesti asianomistajarikoksia. Virallisen syytteen alaisia ovat luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen julkisen kotirauhan suojaamassa paikassa tapahtuneet rikokset sekä rikokset, jotka ovat kohdistuneet tällaiseen paikkaan tai siellä oleskelevaan henkilöön.

Rikoslain 42 luvun 1 §:llä, jolla suojellaan ennen kaikkea valtakunnan turvallisuutta, on liittymäkohtia julkiseen kotirauhaan. Pykälässä säädetään rangaistus sille, joka vastoin

kieltoa taikka vilpillisesti "hankkii tai yrittää hankkia itselleen tai toiselle pääsyn linnoukseen, sotasatamaan, sotalaivaan, puolustuslaitoksen virkahuoneeseen tai puolustuslaitoksen hallussa olevalle kasarmi-, leiri-, harjoitus- tai varastoalueelle taikka maan puolustusta varten toimivaan tehtaaseen tai muuhun laitokseen". Mainitusta rikoksesta tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

2.3. Salakuuntelu ja -katselu

Rikoslaisissa ei sen voimaan tullessa vuonna 1894 ollut salakuuntelua ja -katselua koskevia nimenomaisia säännöksiä, joskin esimerkiksi maanpetossäännöksissä mainittu vakoojana toimiminen on voinut käsittää myös salakuuntelua tai -katselua. Salakuuntelun ja -katselun rikosoikeudellisen sääntelemisen tarve on noussut esiin teknisen kehityksen myötä. Nykyiset kotirauhan piiriä suojaavat rikoslain 24 luvun 3 b §:n säännökset annettiin vasta vuonna 1972. Säännökset laadittiin sen jälkeen, kun korkein oikeus oli todennut rankaisemattomaksi naapuriasunnon kuuntelemisen ja äänien tallentamisen seinän läpi teknisiä erikoislaitteita käyttäen (KKO 1971 II 101). Kun säännökset rajattiin vain kotirauhan piiriä suojaamaan, niissä voitiin suoraan viitata voimassa olevan lain kotirauhapykälään.

Yksityisyyttä loukkaava salakuuntelu kotirauhan piirin ulkopuolella säädettiin rangaistavaksi viestintäsalaisuuden loukkauksena vuonna 1995 toteutetun rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen yhteydessä (38 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta). Salakuuntelu kotirauhan piirin ulkopuolella, jos se esimerkiksi huomattavasti loukkaa yksityisyyttä, saattaa tulla rangaistavaksi myös törkeänä viestintäsalaisuuden loukkauksena. Salakuuntelu rikosnimikkeenä on kuitenkin varattu vain rikoslain 24 luvun salakuuntelusäännökselle.

Rikoslain nykyiset säännökset salakuuntelusta ja salakatselusta ovat 24 luvun 3 b §:ssä. Pykälän 1 momentissa säädetään rangaistus sille, joka luvattomasti kuuntelee tai tallentaa teknisellä laitteella, mitä luvun 1 §:ssä tarkoitettussa paikassa tai alueella tapahtuu. Luvun 1 §:ssä säädetään kotirauhan piirin suojasta. Salakuuntelusta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Salakatselusta rangaistaan

3 b §:n 2 momentin mukaan sitä, joka luvattomasti teknisellä laitteella tarkkailee tai kuvaava luvun 1 §:ssä tarkoitettussa paikassa tai alueella oleskelevaa henkilöä. Rangaistusasteikko on sama kuin salakuuntelussa.

Salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta säädetään 24 luvun 3 b §:n 3 momentissa. Rangaistavaa on sijoittaa salakuuntelun tai -katselun mahdollistava tekninen laite luvun 1 §:ssä mainittuun paikkaan tai alueelle, jos tarkoituksena on harjoittaa salakuuntelua tai -katselua. Valmistelusta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Yritystä ei ole erikseen säädetty rangaistavaksi.

Viestintäsalaisuuden loukkauksena rikoslain 38 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään rangaistavaksi myös kotirauhan ulkopuolella salaa teknisellä erikoislaitteella tapahtuva kuuntelu ja salaa teknisellä laitteella tapahtuva tallennus, jos se kohdistuu puheeseen, joka ei ole tarkkailijan eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon tarkoitettu, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole ollut syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan. Rangaistuksena on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. Muutoin viestintäsalaisuuden loukkausta koskevalla säännöksellä suojataan lähinnä kirje- ja puhelin-salaisuutta. Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus on kysymyksessä, jos tekijä käyttää hyväkseen erityistä luottamusasemaansa tai jos rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti taikka jos teko huomattavasti loukkaa yksityisyyttä ja teko myös kokonaisuudessaan on törkeä. Enimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta.

Salakatselusäännöstä ja valmistelusäännöstä on sovellettu tuomioistuimissa varsin harvoin. Salakatselusta on annettu vuosina 1986—1995 alioikeudessa yhteensä viisitoista tuomiota. Sen sijaan salakuunteluasioita on tuomioistuimissa jouduttu käsittelemään useammin. Viime vuosikymmenen alkupuoliskolla juttujen määrä pysyi vuosittain yhden ja viiden välillä. Vuoden 1984 jälkeen salakuuntelutuomioiden määrä kuitenkin lisääntyi huomattavan nopeasti ja vuosina 1986—1990 niitä oli vuosittain keskimäärin 91. Syynä tälle rikosten määrän poikkeuksellisen nopealle lisääntymiselle oli poliisiradion kuuntelemiseen soveltuvien radiolaitteiden yleistyminen. Kun poliisi samaan aikaan tehosti poliisiradion kuuntelemiseen soveltuvia laitteiden etsimistä, seurauksena oli syytteiden määrän moninkertaistuminen ali-

oikeuksissa.

Keväällä 1991 korkein oikeus antoi poliisiradion salakuuntelua koskevassa asiassa päätöksen (KKO 1991 II 76), jonka mukaan sellaisenkaan radiolähetyksen, jota ei ole tarkoitettu yleisesti kuunneltavaksi, pelkkä kuunteleminen ei ole salakuunteluna rangaistavaa. Tämän päätöksen seurauksena alioikeuksissa ratkaistujen salakuuntelujuttujen määrä väheni nopeasti. Viime vuosina salakuuntelusäännöstä ei alioikeuksissa ole sovellettu juuri lainkaan.

Salakatselusta ja -kuuntelusta alioikeuksissa tuomitut rangaistukset ovat vuosina 1986—1990 olleet lähes poikkeuksetta sakkoja.

Rikoslain 24 luvun 3 b §:n säätämisen jälkeen kuuntelu- ja katselulaitteet ovat muuttuneet kooltaan pienemmiksi ja tarkemmiksi. Laitteet digitalisoituvat, mikä tehostaa niiden käyttöä ja helpottaa niiden liittämistä muihin tietojärjestelmiin. Laitteet ovat myös tulleet helpommin saataviksi ja niiden hinnat ovat laskeneet. Kehitys tulee mitä todennäköisimmin jatkumaan samansuuntaisena. Mahdollisuudet loukata toisten yksityisyyttä salaisella tai muuten loukkaavalla tarkkailemisella ja tallentamisella lisääntyvät jatkuvasti. Tällaisen toiminnan yleisyydestä ei ole olemassa varmaa tietoa. Kriminallisoinnit ja silloin tällöin julkisuudessa käsiteltävät oikeusjutut voivat joka tapauksessa ennakkolta estää tämän kaltaista rikollisuutta. Rangaistavan salaa tapahtuvan kuuntelun ja tallentamisen alaa on vuonna 1995 laajennettu. Lisäsääntelyn tarve kohdistuuikin lähinnä salakatseluun.

2.4. Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen

Kunnia kuuluu vanhastaan rikoslainsäädännössä suojattuihin arvoihin, oikeushyviin.

Nykyiset rikoslain 27 luvun kunnianloukkaussäännökset (1—3 ja 4—7 §) ovat edelleen siinä muodossa, jossa ne tulivat voimaan vuonna 1894. Sääntely on melko yksityiskohtaista ja hienojakoista. Yksityiselämä on 27 luvussa suojattu laajemmin vasta selvästi myöhemmin. Eräiden sensaatiohakuisten lehtien toimintaa rajoittamaan tarkoitettu yksityiselämän loukkaamista koskeva säännös (3 a §; 908/1974) annettiin vasta 1970-luvun puolivälissä.

Luvun 1 § koskee vastoin parempaa tietoa

tehtyä herjausta. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistaan sitä, joka vastoin parempaa tietoa perättömästi sanoo toisen syyppääksi nimitettyyn rikokseen tai nimitettyyn rikoksen lajiin taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen elinkeinonsa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää valheen tai perättömän kulkupuheen. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään yksi kuukausi ja enintään yksi vuosi tai sakkoa. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan, jos 1 momentissa tarkoitettu herjaus tehdään julkisesti taikka sellaisen painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tai levityttää. Rangaistus tästä julkisesti vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta on vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta tai sakkoa.

Jos herjaaminen ei ole tapahtunut vastoin parempaa tietoa, toisin sanoen tekijä ei ole tiennyt väitteensä olevan totuudenvastainen, rangaistus tuomitaan 2 §:n mukaan. Pykälän 1 momentin tunnusmerkistö on pitkälle samanlainen kuin 1 §:n 1 momentissa. Tunnusmerkistöt eroavat siinä, ettei 2 §:ssä puhuta valheen levittämisestä, koska säännöksessä on juuri kysymys väitteestä, jota tekijä ei tiedä valheeksi. Rangaistavuus riippuu lisäksi siitä, millaisia perusteita väitteen esittämiseen tai kulkupuheen levittämiseen on ollut. Momentin mukaan ei tuomita rangaistukseen, jos tekijä saattaa soimauksensa tai kulkupuheensa tueksi tuoda esiin todennäköisiä syitä. Muussa tapauksessa rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta. Pykälän 2 momentti koskee julkista mutta ei vastoin parempaa tietoa tehtyä herjausta. Tietoisuusvaatimusta lukuun ottamatta tunnusmerkistö on samanlainen kuin 1 §:n 2 momentin tunnusmerkistö. Rangaistukseksi säädetään sakkoa taikka vankeutta korkeintaan yksi vuosi.

Solvauksesta säädetään luvun 3 §:ssä. Solvauksessa ei väitetä toisen syyllistyneen rikokseen tai muuhun tekoon, joka voi saattaa kohteen halveksimisen alaiseksi, vaan kysymys on muulla tavalla tehdystä loukkaamisesta. Loukasta voidaan häpäisevällä lauseella, uhkauksella tai muulla halventavalla teolla. Rangaistukseksi solvauksesta säädetään 3 §:n 1 momentissa sakkoa tai vankeutta korkeintaan kolme kuukautta.

Jos solvaus tehdään julkisesti taikka painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tai levityt-

tää, rangaistus tuomitaan 3 §:n 2 momentin mukaan. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta korkeintaan neljä kuukautta.

Solvauksesta tuomitaan lisäksi luvun 6 §:n 1 momentin mukaan se, joka pystyy näyttämään soimauksensa toteen, mutta soimauksen muodosta tai sen ohellisista asianhaaroista näkyy, että hänen tarkoituksenaan on ollut loukata. Pykälän 2 momentin mukaan rangaistaan solvauksesta sitä, joka loukkamistarkoituksessa on soimannut toista rikoksesta, josta hänet on jo tuomittu.

Lisäksi 27 luvussa on kuolleen henkilön muiston häpäisemistä koskeva rangaistus-säännös (4 §). Häpäisemisestä tuomitaan 1 momentin mukaan se, joka vastoin parempaa tietoansa perättömästi sanoo vainajan olleen syypää nimitettyyn rikokseen tai nimitettyyn rikoksen lajiin tai muuhun sellaiseen tekoon, joka, jos vainaja olisi elänyt, olisi saattanut hänet halveksimisen alaiseksi, taikka levittää sellaisesta valheen tai perättömän kulkupuheen. Rangaistuksena on vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta tai sakkoa. Pykälän 2 momentissa on tätä rikoslajia koskeva erityinen syyteoikeutta rajaava säännös, jonka mukaan oikeus syyttää päättyy, kun soimauksen kohteena olevan kuolemasta on kulunut 20 vuotta.

Luvun 5 §:ssä on kunnianloukkauksiin liittyvät säännökset soimauksen toteen näyttämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan syytetyllä on oikeus näyttää toteen nimitetty teko. Momentissa on lisäksi prosessuaalisia säännöksiä, samoin kuin 2 momentissa. Pykälän 3 momentin mukaan rikoksen vanheneminen ei estä esittämästä näyttöä tuosta rikoksesta, jos se on tarpeen kunnianloukkauksiasiassa esitetyn väitteen totuudellisuuden selvittämiseksi.

Luvun 7 §:n mukaan kunnianloukkauksesta tuomittava on samalla velvoitettava asianhaaran mukaan korvaamaan asianomistajalle kulut tuomion painattamisesta viralliseen tai paikkakunnalla ilmestyvään sanomalehteen, jos asianomistaja tätä vaatii.

Yksityiselämän loukkaamista koskevan 3 a §:n mukaan tuomitaan rangaistukseen se, joka ilman laillista oikeutta joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai muulla sen kaltaisella tavalla julkisesti levittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan, joka on omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa tai kärsimystä. Rangaistukseksi säädetään vankeutta enintään kaksi vuotta tai sakkoa. Pykälän jälkimmäisessä virkkeessä suljetaan

soveltamisalan ulkopuolelle tekoja, jotka on haluttu pitää sallittuina, jotta tiedotusvälineet voisivat edelleen hoitaa niille kuuluvan valvontatehtävän. Virkkeen mukaan yksityiselämän loukkaamisena ei ole pidettävä julkistamista, joka koskee henkilön menettelyä julkisessa virassa tai tehtävässä, elinkeinoelämässä, poliittisessa toiminnassa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa ja on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Luvun viimeisessä pykälässä (8 §) säädetään syyteoikeudesta. Pääsääntöisesti herjaus, solvas ja yksityiselämän loukkaaminen ovat asianomistajarikoksia. Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Syytteen kuolleen henkilön muiston häpäisemisestä voivat tehdä vainajan aviopuoliso, vanhemmat, lapset sekä veljet ja sisaret.

Kunnianloukkauksittujen määrä tuomioistuimissa on huomattavasti alentunut rikoslain säätämisen ajoista. Kun kunnianloukkauksista alioikeuksissa tuomittuja vuonna 1900 oli noin 750 ja enimmillään vuonna 1910 suunnilleen 1000, tuomioiden määrä oli alimmillaan vuonna 1970 vain 24. Tämän jälkeen tuomittujen lukumäärät ovat hitaasti lisääntyneet. Tuomittuja on 1990-luvulla ollut vuosittain 100—160. Vuonna 1995 tuomittuja oli 141.

Yksittäistä syytä muutoksille tuskin voidaan osoittaa. Kunnianloukkauksien määrän aleneminen todennäköisesti liittyy kaupungistumiseen. Kiinteässä maaseutuyhteiskunnassa, jossa lähialueiden ihmiset säännönmukaisesti tunsivat toisensa hyvin, yhteisön arvostus oli tärkeä asia ihmisille. Naapurit olivat myös paljon yhteydessä keskenään, mikä muun ohella loi mahdollisuuksia sanaharkan syntymiseen. Kaupungeissa, joissa lähinaapuritkaan eivät välttämättä tunne toisiaan, toisten ihmisten kunnia ei ole samalla tavalla tullut arvioinnin kohteeksi kuin maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa.

Sen sijaan epävarmempia ovat arviot siitä, mitkä tekijät ovat saaneet herjaus- ja solvaustuomiot lisääntymään 1970-luvun alun jälkeen. Yhtenä syynä saattaa olla tiedotusvälineiden roolin korostuminen yhteiskunnassa ja yksittäisiin henkilöihin kohdistuvan julkisuuden lisääntyminen. Lähiyhteisön arvostukseen liittyvän kunnian ohella voidaan

puhua julkisesta kunniaista, jonka merkitys on viime aikoina korostunut. Joka tapauksessa määrän nousu antaa viitteitä siitä, että kunniaa pidetään yhä tärkeänä arvona, joka tarvitsee edelleen rikosoikeudellista suojaa. Tätä käsitystä tukee sekin tieto, että huomattava osa asianomistajan itse ilman syyttäjän tukea ajamista niin sanotuista yksityisyyteistä nostetaan juuri kunnianloukkausasioissa. Useat ihmiset haluavat puolustaa kunniaansa myös oikeuslaitoksen tuella.

Vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta (27 luvun 1 §:n 1 momentti) alioikeuksissa tuomituista 6 prosenttia sai vuosina 1986—1990 rangaistukseksi vankeutta. Vastaavasta julkisesta herjauksesta (1 §:n 2 mom.) tuomituista vankeutta sai 26 prosenttia. Luvun 2 §:ssä rangaistavaksi säädetystä herjauksesta tuomittiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta pelkkiä sakkoja. Solvauksesta (3 §) tuomituista noin 500 henkilöstä vankeutta sai vain 2.

Yksityiselämän loukkaamisesta on vuosina 1986—1995 tuomittu rangaistukseen 28 henkilöä eli vuosittain keskimäärin 2 tai 3 henkilöä. Seuraamuksena on ollut sakko.

3. Nykyisen sääntelyn ongelmia

3.1. Kotirauharikokset

Kotirauhaa suojaavien pykälien sisältö on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta vahvistettu vuonna 1889. Sen vuoksi säännöksissä puhutaan sellaisista valtioelimistä (keisarista ja valtiosäädyistä) joita ei enää ole olemassa tai joiden nimi ja asema ovat muuttuneet. Vaikka tästä ei suoraan aiheudukaan tulkintaongelmia, vanhentuneet säännökset ovat vaikealukuisia. Niissä on myös muita sanoja, joita nykyään käytetään harvoin tai eri merkityksessä, kuin mitä niillä on alun perin tarkoitettu. Tällaisia ovat ainakin "kartano" ja "astalo".

Lisäksi julkisen kotirauhan sääntely on voimassa olevassa laissa epäyhtenäinen. Julkisen kotirauhan loukkaukset ovat myös ankarammin rangaistavia kuin yksityiseen kotirauhaan kohdistuvat rikokset. Tämä ei enää kaikilta osin vastaa käsityksiä tekojen moitittavuudesta.

Monet olennaiset rajanvetokysymykset ovat jo saaneet ratkaisunsa kotirauhasääntösten satavuotisen soveltamisen aikana. Kysymys liiketilojen kotirauhan suojasta on

kuitenkin edelleen ongelmallinen. Lakitekstissä ei puhuta liiketiloista mitään. Korkein oikeus on ratkaisussaan 1962 II 47 katsonut, että henkilö, joka oli jättänyt poistumatta kahvilaliikkeestä sen jälkeen, kun häntä oli järjestyshäiriön aiheuttamisen vuoksi kehoitettu poistumaan sieltä, syyllistyi kotirauhan rikkomiseen. Legaliteettiperiaatteen kannalta arvioiden päätös on kritiikille altis. Asian selvittäminen vaatii kannanottoa lakitekstissä. Rajanveto-ongelmia aiheuttaa edelleen myös kotirauhan ulottuvuus erilaisissa pihapiireissä.

3.2. Salakuuntelu ja -katselu

Rikoslain nykyisen 24 luvun 3 b §:n säännökset ovat joiltakin osin tulkinnanvaraisia ja eräiltä osin myös puutteellisia. Vaikeasti ratkaistava on ollut kysymys siitä, onko lainsäätävä halunnut suojata poliisiradioliikennettä ulkopuolisilta vai ei. Lisäksi salakuuntelun ja -katselun kohdistuminen ihmisten yksityisyyteen ei ole tullut riittävän selvästi esille. Jo voimassa olevien sääntösten eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakivaliokunta totesi, että salakuuntelua ja -katselua koskevien rangaistussääntösten rajaaminen vain kotirauhan suojaamaan alueeseen tai siellä oleskelevan henkilön tarkkailuun supistaa liiaksi ehdotettujen sääntösten soveltamisalaa. Valiokunnan mielestä suoja olisi tullut ulottaa myös muualla kuin kotirauhan suojaamalla alueella pidettäviin yksityisiin tai muuten suljettuihin tilaisuuksiin (LaVM 5/1972 vp, s. 3). Salakuuntelun osalta tämän suuntainen muutos toteutettiin vuonna 1995 viestintäsalaisuuden loukkausta koskevalla rikoslain 38 luvun 3 §:n rangaistussäännöksellä. Puheen salaa tapahtuvaa teknistä kuuntelua koskevat säännökset kaipaavat kuitenkin yhteen kokoamista ja käsitteiden yhdenmukaistamista.

Salakatseluna rangaistavan toiminnan rajaaminen kotirauhan piiriin on osoittautunut liian ahtaaksi. Etenkin automaattinen kameravalvonta saatetaan kokea yksityisyyttä loukkaavana muuallakin kuin kotirauhan suojaamalla alueella. Salakatselun antaman suojan kytkeminen kotirauhan piiriin on muutenkin aiheuttanut tulkintaongelmia, kun kotirauhan laajuudesta on esitetty erilaisia käsityksiä.

Poliisin toimivallan rajoista teknisessä tarkkailussa on ollut jossain määrin epäsel-

vyyttä. Ongelma on pääosin poistunut, kun poliisille ja eräille muille esitutkintaviranomaisille on äskettäin lailla säädetty oikeus muun muassa tekniseen valvontaan ja tarkkailuun. Poliisin mainituista oikeuksista säädetään poliisilain (493/1995) 3 luvussa ja pakkokeinolain (402/1995) 5 a luvussa.

3.3. Kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen

Rikoslain voimassa olevan 27 luvun kunnianloukkaussäännöstö on vanhentunut eikä lakiteknisesti vastaa nykyajan vaatimuksia. Tämän hetkiseen rikoslain kirjoittamistapaan verrattuna luku on jakaantunut tarpeettoman moneen tunnusmerkistöön, ja siinä on liian monta erilaista rangaistusasteikkoa. Tunnusmerkistöjen moninaisuus johtaa vaikeaselkoisuuteen sekä silloin tällöin esiintyviin rajanveto-ongelmiin erityisesti herjaus- ja solvaussäännösten välillä. Näiden rikosten välinen ero muutamine oikeuskäytännössä muotoutuneine rajanvetoratkaisuineen ei liene kansalaisten parissa kovin selvä. Kunnianloukkausrikosten rangaistuskäytäntö on myös jossakin määrin irtautunut niiden asteikkojen hienojakoisesta porrastuksesta.

Luvun vaikeaa hahmotettavuutta pahentavat vielä eräät prosessuaaliset säännökset, jotka ovat syntyneet nykyisestä huomattavasti poikkeavan oikeudenkäyntijärjestyksen voimassa ollessa. Nykyään tällaiset erityissäännökset ovat osittain tarpeettomia ja osittain väärässä yhteydessä.

Yksityiselämän loukkaamista koskevan rangaistussäännöksen soveltamisessa ei sen sijaan liene ollut suuria tulkintaongelmia, vaikka säännöksen soveltamisessa ehkä muita säännöksiä selkeämmin joudutaan vetämään rajaa yksityiselämän suojan ja sananvapauden välille. Vaikka nykyisen säännöksen yleisluonteisuus saattaa olla ongelmallinen muun muassa legaliteettiperiaatteen kannalta, se toisaalta mahdollistaa säännöksen joustavan soveltamisen yhteiskunnallisten arvostusten muuttuessa. Kuitenkin painovapauslakiin (1/1919) sisältyvät yksityiskohtaiset rikosoikeudelliset vastuusäännökset ovat samoin kuin koko lakikin vanhentuneita. Niistä aiheutuu soveltamisongelmia, jotka heijastuvat myös yksityiselämän loukkausta koskevan säännöksen tulkintaan. Painovapauslain uudistaminen muun muassa tältä osin onkin erillisenä hankkeena vireillä.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Yleistä

Esityksessä ehdotetaan kotirauhan rikkomista, salakuuntelua ja -katselua sekä kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevien rikoslain säännösten (RL 24 ja 27 luku) uudistamista kokonaisuudessaan ja kokoamista yhteen lukuun (RL 24 luku). Esityksen tavoitteena on ratkaista eräitä voimassa olevaan lakiin liittyviä tulkintaongelmia, tarkistaa rangaistavuuden rajoja sekä selkeyttää ja nykyaikaistaa säännösten kirjoitustapaa ja systematiikkaa. Samalla joudutaan tekemään vähäisiä tarkistuksia myös rikoslain 38 ja 42 lukuun sekä telemarkkinalakiin (396/1997).

Ehdotetuissa säännöksissä määritellään eräitä yksityisyyden suojan keskeisiä rajoja: mikä on rangaistavaa puuttumista yksityiselämään, rauhaan ja kunniaan. Ehdotuksessa käsitellään yksityiselämän suojan rajoja muun muassa suhteessa sananvapauteen sekä rikosten ehkäisyyn ja selvittämiseen. Esitys ei sisällä olennaisia muutoksia mainittujen oikeuksien ja etujen väliseen suhteeseen, vaan rakentuu pääosin voimassa olevan oikeuden varaan.

Ehdotetuilla pykälillä on samankaltaiset vastineensa rikosoikeuskomitean (komiteanmietintö 1976:72) runkosuunnitelman 23 (asumisturvallisuuden loukkaaminen) ja 26 luvussa (kunnian ja yksityiselämän loukkaaminen). Esitys eroaa olennaisesti rikosoikeuskomitean suunnitelmista siinä, ettei ehdotuksessa 24 luvussa ole säännöksiä petollisesta irtisanomisesta, laittomasta hädöstä eikä muista asumissuhteeseen liittyvistä teoista.

Asumista suojaavan säännösten kokoamista omaksi rikoslain luvukseen ei ole pidetty välttämättömänä. Kun asumissuhteissa syntyvien ongelmien ratkaisemisessa tarvitaan rikosoikeudellista säännöstöä, voidaan turvautua rikoslain yleissäännöksiin. Tällaisia asumiseenkin liittyviin tilanteisiin soveltuvia säännöksiä ovat muun muassa rikoslain 36 luvun 1 §:n petos ja 6 §:n kiskonta, 16 luvun 14 §:n omankädenoikeus ja 25 luvun 8 §:n pakottaminen. Vuokranantaja voidaan tuomita myös kotirauhan rikkomisesta, jos hän esimerkiksi tunkeutuu vuokralaisen asuntoon omalla avaimellaan ilman asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain

(481/1995) mukaista oikeutta.

Yleissäännöksiin pitäytymisellä saavutetaan kaksi selvää etua. Säännösten kokonaisuus vähenee, ja tunnusmerkistöjen keskinäisestä suhteesta aiheutuvat tulkintaongelmat vältetään. Haittana on puolestaan säännösten heikompi hahmotettavuus. Asumiseen liittyvissä kriminalisoinneissa tämä ei ole kuitenkaan keskeinen ongelma, koska asumissuhteita säännellään ennen kaikkea siviilioikeudellisella normistolla.

Rikosoikeuskomitean runkosuunnitelman 26 lukuun sisältyy myös sellaisia säännöksiä, jotka rikoslakiprojektin työssä on sijoitettu muihin lukukokonaisuuksiin. Rikosoikeuskomitea olisi myös säilyttänyt solvauksen omana rikostyyppinään.

4.2. Kotirauharikokset

Keskeinen kotirahasäännös olisi rikoslain 24 luvun 1 §:n kotirauhan rikkominen. Se suojaisi yksityistä kotirauhaa ensinnäkin sisään tunkeutumiselta sekä menemiseltä sisään salaa tai toista harhauttaen samoin kuin sisään kätkeytymiseltä ja jäämiseltä. Tämä pykälän 1 kohta vastaisi nykyistä rikoslain 24 luvun 1 §:n 1 momenttia. Toiseksi 1 § soveltuisi kotirauhan rikkomiseen lähinnä asunnon ulkopuolelta metelöimällä, esineitä heittämällä, soittamalla aiheuttaen puhelimella tai muulla vastaavalla tavalla. Pykälän ehdotettu 2 kohta, jossa tästä säädettäisiin, vastaa osapuilleen nykyistä 24 luvun 3 a §:n 1 momenttia.

Ehdotetun 24 luvun 2 §:ssä säädettäisiin törkeästä kotirauhan rikkomisesta. Pykälässä on samoja aineksia kuin voimassa olevan lain 24 luvun 1 §:n 3 momentissa ja 3 §:n 1 momentissa. Kotirauhan rikkominen voisi olla törkeää ensinnäkin sillä perusteella, että rikoksentehtäjä tai osallinen on varustautunut aseella tai muulla vaarallisella välineellä. Toisena perusteena on, että rikoksen uhrilla on perusteltu syy pelätä turvallisuutensa olevan vaarassa rikostilanteeseen liittyvän uhkailun, omaisuuden vahingoittamisen tai rikoksentehtäjien lukumäärän vuoksi. Kotirauhan rikkomisen törkeys harkittaisiin tavanomaisen kokonaisuuden perusteella.

Luvun 3 §:n säännökset luvattomasta tunkeutumisesta koskisivat ensinnäkin niin sanottua julkista kotirauhaa tai virastorauhaa. Nykyistä lakia vastaten pykälässä mainitaan virastot. Soveltamisala on kuitenkin laajempi kuin nykyisten säännösten, sillä ehdotetussa

3 §:ssä mainitaan nimenomaisesti liikehuoneistot, tuotantolaitokset, toimistot ja kokoukset suojan kohteina. Tekotavan samoin kuin kohteen samankaltaisuus varsinaisten kotirauharikosten kanssa puoltaa luvattoman tunkeutumisen sijoittamista kotirauharikosten yhteyteen. Mainitunlaisten huoneistojen ja rakennusten sekä rakennuksiin liittyvien aidattujen piha-alueiden lisäksi pykälän suojan piirissä olisivat valtakunnan tai ulkopuolisten turvallisuuteen liittyvistä syistä kasarmialueet ja muut puolustusvoimien käytössä olevat alueet. Nykyisin viimeksi mainituille alueille tunkeutumisesta säädetään rangaistus rikoslain 42 luvun 1 §:ssä, joka nyt ehdotetaan kumottavaksi.

Toisaalta rikoslain 24 luvun 3 §:n soveltamisala olisi julkisen kotirauhan osalta nykyistä suppeampi. Pykälää ei sovellettaisi vähäisissä (2 mom.) eikä 1 §:n 2 kohdassa tarkoitetuissa häirintätapauksissa. Mainittuun häirintä jäisi kuitenkin pääosin rangaistavaksi rikoslain 42 luvun 7 §:n mukaisena ilkivaltana. Joissakin tapauksissa voisivat tulla sovellettaviksi eräät rikoslain 16 luvun säännökset rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan (1—5 §) sekä 10 luvun säännökset rikoksista uskonrauhaa vastaan. Mainittuja säännöksiä korvaavat, vastaavan sisältöiset säännökset sisältyvät myös eduskunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen (HE 6/1997 vp), jossa muun muassa rikoslain 16 ja 17 lukua ehdotetaan muutettaviksi.

Ehdotetulla 24 luvun 3 §:llä suojattaisiin ennen kaikkea rakennuksissa ja huoneistoissa oleskelevien ja työskentelevien rauhaa ja yksityisyyttä. Rakennusten pihalla oleskelevat saisivat säännöksessä tarkoitettua suojaa vain, jos piha on aidattu tai rakennukset ovat puolustusvoimien käytössä olevalla alueella. Poliisi voi kuitenkin paikan haltijan pyynnöstä poliisilain 14 §:n 4 momentin mukaan poistaa ja tarvittaessa ottaa kiinni 3 §:ssä tarkoitettujen rakennusten aitaamattomillakin piha-alueilla luvatta oleskelevat tai häiriötä aiheuttavat henkilöt.

Myös aidattu varastoalue on harkittu säännöksen piiriin. Kun varastoalueen suojaamistarve painottuu muita rikoslain 24 luvun ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitettuja kohteita selvemmin omaisuuden suojaamiseen anastusta tai vahingoittamista vastaan, pykälän soveltamisalaa ei ehdoteta yleisesti laajennettavaksi varastoalueisiin. Tunkeutumiseen varastoalueelle tai pihamaalle voidaan joissa-

kin tapauksissa soveltaa myös rikoslain 28 ja 35 luvun omaisuutta tai 16 luvun viranomaisia ja yleistä järjestystä suojaavia säännöksiä.

Myöskään hautarauhan rikkomisesta ei ehdoteta otettavaksi säännöstä uuteen 24 lukuun. Asiasta on tarkoitus säätää eduskunnan käsiteltävänä olevan rikoslain muutettavaksi ehdotetun 17 luvun 12 §:ssä.

Ehdotetun 24 luvun 4 §:n mukaan luvaton tunkeutuminen voisi olla törkeä kahdella perusteella. Ensimmäisenä perusteena on rikoksenteijän tai osallisen varustautuminen aseella tai muulla vaarallisella välineellä. Sama peruste ehdotetaan otettavaksi törkeää kotirauhan rikkomista koskevaan 2 §:ään. Toisenä perusteena on teon kohdistuminen ylimpien valtioelinten tai vieraan valtion tai hallitusten välisen järjestön valtuuskunnan tai edustuston käytössä olevaan rakennukseen tai huoneistoon.

Törkeimmät puuttumiset tasavallan presidentin, eduskunnan ja valtioneuvoston toimintaan rangaistaan valtiopetoksena rikoslain 13 luvun 1 §:n mukaan.

Määritelmäsäännöksessä (24 luvun 11 §) täsmennetään yksityisen kotirauhan piiriä. Jonkin verran tulkintaongelmia aiheuttaneista asuintalojen porraskäytävistä ja piha-alueista säädettäisiin nyt suoraan laissa.

Ehdotetulla syyteoikeussäännöksellä (24 luvun 12 §:n 1 mom.) kotirauharikoksista sekä salakuuntelu- ja salakatselurikoksista tehtäisiin pääsääntöisesti asianomistajarikoksia. Poikkeustapauksissa, kun erittäin tärkeä yleinen etu vaatii, syyttäjä voisi kuitenkin nostaa syytteen myös ilman asianomistajan nöytävaikutusta tai vastoin tämän tahtoa. Törkeä luvaton tunkeutuminen olisi aina virallisen syytteen alainen.

Esitykseen ei sisälly enää omaa säännöstä laittomasta kotietsinnästä, josta nykyisin säädetään rikoslain 24 luvun 2 §:ssä. Pykälässä tarkoitettuihin tekoihin voidaan soveltaa yleisiä rikoslain 16 luvun 14 §:n omankädenoikeutta tai virkavallan anastusta taikka 40 luvun 7, 8 ja 10 §:n virka-aseman väärinkäyttämistä tai törkeää virka-aseman väärinkäyttämistä taikka virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä. Jos sisään tunkeudutaan väkivaltaa käyttämällä, sovellettaviksi tulevat kotirahasäännökset. Omankädenoikeutta ja virkavallan anastusta koskevat säännökset sisältyvät eduskunnan käsiteltävänä oleviin rikoslain 16 ja 17 lukuun.

4.3. Salakuuntelu ja -katselu

Salakuuntelua ja -katselua koskevan säännösten perusrakenne säilyisi nykyisellään. Salakuuntelusta, salakatselusta sekä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta otettaisiin lakiin omat säännöksensä. Yhteistä valmistelukriminalisointia lukuun ottamatta säännökset olisivat omissa pykälissään, toisin kuin nykyisin. Johdonmukaisuuden vuoksi myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Ehdotus laajentaisi säännösten soveltamisalaa kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolelle jonkin verran, mutta samalla myös erältä osin hieman supistaisi sitä.

Kotirauhan suojaama paikka säilyisi ehdotuksen mukaan edelleen alueena, jossa yksityiselämän suoja oikeudetonta tarkkailua vastaan olisi jonkin verran vahvempi kuin muualla. Keskustelun kuuntelu ja tallentaminen sekä henkilön katselu ja kuvaaminen teknisellä laitteella kotirauhan suojaamassa paikassa ilman tarkkailtavan suostumusta olisi aina rangaistavaa, jollei tarkkailuun poikkeuksellisesti ole laissa säädettyä oikeutta tai muuta oikeutusta. Säännökset suojaisivat jokaista luvallisesti kenen tahansa kotirauhan piirissä oleskelevaa oikeudettomalta tarkkailulta. Kotirauhan suojaamaan paikkaan luvattomasti tunkeutunutta voitaisiin sen sijaan kuunnella ja katsella teknisellä laitteella. Rikoslain 24 lukuun sisällytettäisiin kotirauhan alueen määritelmä (11 §), joka täsmentäisi kotirahasäännösten ohella salakuuntelu- ja salakatselusäännösten soveltamisalaa kotirauhan suojaamilla alueilla.

Esityksen lähtökohtana on, että ihmisten yksityiselämä tarvitsee suojaa tekniseltä tarkkailulta myös muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa. Esitys laajentaisi salakatseluna rangaistavan käyttäytymisen alaa nykyisestään. Salakuuntelun osalta kysymys olisi vain rikoslain kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa jo vuonna 1995 toteutetun, viestintäsalaisuuden loukkausta koskevan säännöksen (38 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohta) siirtämisestä rikoslain 24 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdaksi.

Salakuuntelun rangaistavuus ei olisi kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolella sidottu tiettyyn paikkaan, vaan kuunneltava voi oleskella missä tahansa. Rangaistavuuden edellytyksenä on, ettei puhujalla ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhutaan. Silloin kun puhe on tarkoitettu nimenomaisesti keskustelua salaa tallentavan osa-

puolen tietoon, yksityisyyden suojan loukkausta ei voida pitää niin merkittävänä, että kotirauhankaan piirissä käytävän keskustelun tallentamista olisi syytä säätää salakuunteluna rangaistavaksi.

Salakatselun rangaistavuus sitä vastoin olisi 24 luvun 6 §:n mukaan rajattu kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolella sellaisiin huoneistoihin ja rakennuksiin niiden aidattuine piha-alueineen, jotka voivat olla luvattoman tunkeutumisenkin kohteena (3 §). Lisäksi paikan on oltava yleisöltä suljettu, ja tarkkailtavaa on katseltava tai kuvattava tämän yksityisyyttä loukaten. Eräät paikat (pukuhuoneet, käymälät ynnä muut vastaavat paikat) saisivat kuitenkin aina saman suojan kuin kotirauhan piirikin. Virastoja ei enää rinnastettaisi kotirauhan suojaamiin paikkoihin, vaan ne luettaisiin luvattoman tunkeutumisen kohteisiin. Virastojen osalta ehdotus merkitsisi siten salakuunteluna tai -katseluna rangaistavan käyttäytymisen alan vähäistä supistumista.

Salakatselun soveltamisalaa ei siten salakuuntelun tavoin ehdoteta laajennettavaksi yleisille paikoille eikä paikkoihin, joihin yleisöllä on pääsy. Ehdotuksen taustalla on näkemys, että yleisellä paikalla oleskelevan henkilön yksityisyyden suojan tarve on yleensä suurempi salakuuntelua kuin salakatselua vastaan. Yleisellä paikalla oleskelevan on yleensä syytä varautua ja sovitaa käyttäytymisensä siihen, että joku voi häntä aistinvaraisesti katsella hänen huomaamattaankin. Sen sijaan keskustelija voi yleensä yleiselläkin paikalla sovittaa puheensa voimakkuuden sellaiseksi, ettei ulkopuolinen voi ilman teknistä apuvälinettä kuulla hänen puhettaan. Kuunteluun ei siten ole syytä samalla tavalla varautua kuin katseluun. Puheen kuuntelu salaa teknisellä laitteella loukkaa näin ollen yleisellä paikalla oleskelevan yksityisyyttä yleensä enemmän kuin hänen katselemisensa salaa teknisellä laitteella.

Lisäksi salakuuntelu vaatii salakatselua useammin suunnitelmallista toimintaa, kuten laitteiden hankintaa. Salakatseluun soveltuvista laitteista monet, kuten kamerat ja kii-
karit, ovat arkisia käyttöesineitä. Sen sijaan salakuunteluun hankitaan yleensä tähän tarkoitukseen erityisesti soveltuvia laitteita. Tosin nykytekniikka mahdollistaa entistä vaivattomammin yksityisyyteen tuntuvastikin puuttuvan salakatselun. Automaattisesti toimivalla, kokonsa puolesta helposti piilotettavissa olevalla videokameralla voidaan tallen-

taa salaa arkaluonteisiakin tapahtumia. Kameravalvonnalla puolustetaan kuitenkin yleensä muita hyväksyttävänä pidettyjä tavoitteita, kuten rikollisuuden torjuntaa ja selvittämistä. Tämän vuoksi kameravalvonta koetaan yksityisyyttä loukkaavasta luonteestaan huolimatta monissa tapauksissa hyväksyttävänä.

Lakiehdotuksen lähtökohtana onkin, että tekninen katselu ja kuvaaminen yleisillä paikoilla sekä paikoilla, joihin yleisöllä on pääsy, ei yleensä loukkaisi yksityisyyttä siinä määrin, että mainitunlainen tarkkailu olisi syytä säätää kattavasti rangaistavaksi. Esimerkiksi videokameroiden käyttö kaduilla sekä liikkeissä ja rakennuksissa, joihin yleisöllä on pääsy, ei siten olisi ehdotettujen pykälien mukaan rangaistavaa salaakaan tapahtuvana lukuun ottamatta tavaratalojen sovituskoppeja, käymälöitä ynnä muita vastaavia tiloja. Jos samalla kuunnellaan, salakuuntelusäännös voi tulla sovellettavaksi.

Puheen tallentaminen tai henkilön kuvaaminen loukkaa yksityisyyttä enemmän kuin pelkkä katselu tai kuuntelu, jossa tekninen laite toimii ainoastaan tarkkailijan aistien apuvälineenä ja jatkeena. Puheen ja kuvan taltiointi mahdollistaa tapahtuman toistuvan ja yksityiskohtaisen analysoinnin. Kuvaamisessakin on selvä ero tavanomaisen valokuvaamisen ja videokameran käytön välillä etenkin, jos tapahtumien tallentaminen tapahtuu automaattisesti tai tiettyä henkilöä kuvataan jatkuvasti tai kuvaamiseen liittyy myös äänen tallentamista.

Esityksessä ei kuitenkaan nimenomaisesti aseteta eri laitteiden tai tekotapojen rangaistavuudelle erilaisia ehtoja eikä vakavampien yksityisyyden loukkausten varalle ehdoteta muodostettavaksi erillisiä törkeän salakuuntelun tai -katselun pykäläiä. Esityksessä lähdetään siitä, että eri laitteet ja tekotavat voidaan riittävästi ottaa huomioon mitattaessa rangaistusta rangaistusasteikon puitteissa sekä arvioitaessa rangaistavuuden ehtojen "salaa" tai "yksityisyyttä loukaten" täyty-
mistä.

Samana henkilön jatkuva tai toistuva katselu ja kuvaaminen teknisellä laitteella saattaa loukata yksityisyyttä tuntuvasti myös yleisillä paikoilla ja paikoilla, joihin yleisöllä on pääsy. Esitykseen ei kuitenkaan sisälly ehdotusta salakatselun ulottamisesta yleisille paikoille tältäkin osin. Tiettyä henkilöä tarkkailee jatkuvasti lähinnä poliisi rikollisuuden ehkäisemiseksi ja selvittämiseksi. Tätä oi-

keutta on laissa tuntuvasti rajoitettu (poliisilain 31 § ja pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n 2 mom.). Yksityisen henkilön teknisellä laitteella suorittama mahdollinen tietyn henkilön pitkäaikainen tarkkailu yleisellä paikalla ei ole ainakaan toistaiseksi muodostunut ongelmaksi.

Automaattinen televisio- tai muu kamera-valvonta saatetaan myös kokea yksityisyyttä loukkaavana yleisillään paikoilla. Jos kameravalvonnessa tallennetaan ääntä ja kuvaa, siihen saattaa soveltua henkilökisterilainsäädäntö. Asiaan ei tietävästi ole otettu kantaa oikeuskäytännössä. Kameravalvonnan yksityiskohtaisempi sääntely ei kuitenkaan ole ollut tässä yhteydessä mahdollista tarkemman, kameravalvonnan käyttöä ja vaikutuksia koskevan selvityksen puuttuessa. Rikoksenteorijan neuvottelukunnassa on kuitenkin valmistella selvitys kameravalvonnan. Vasta sen valmistuttua lainsäädännön, myös rangaistussäännösten, muutostarpeet voidaan arvioida tarkemmin.

Henkilökisterilainsäädäntö koskee henkilötietojen keräämistä ja tallettamista henkilökisteriin sekä henkilökisterissä olevien henkilötietojen käyttöä ja luovuttamista. Henkilöiden kuvaaminen ja heidän puheensa tallettaminen saattaa olla paitsi salakuuntelua tai salakatselua samalla myös henkilötietojen keräämistä ja tallettamista henkilökisteriin. Jos tietojen tallettamisessa ei tällöin noudateta henkilökisterilakia, sovellettavaksi voi tulla myös rikoslain 38 luvun 9 §:ssä tarkoitettu henkilökisteririkos. Salakatselua ja -kuuntelua koskevat rangaistussäännökset ja henkilökisteririkos eivät ole toisiaan poissulkevia säännöksiä.

Omaa rangaistussäännöstä ei myöskään ehdoteta salakuuntelulla tai -katselulla saadun aineiston hyväksikäytön varalle. Riittävä suoja saadaan soveltamalla hyväksi käyttämiseen yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaa rikoslain 24 lukuun ehdotettua 8 §:ää tai kunnianloukkauksrikoksia koskevia samaan lukuun ehdotettua 9 tai 10 §:ää taikka henkilökisteririkosta (RL 38:9) tai eräitä muita tietojen oikeudetonta hankintaa, hallussapitoa, välittämistä, levittämistä tai paljastamista koskevia rangaistussäännöksiä. Näitä ovat muun muassa maanpetos (RL 12:3), vakoilu (RL 12:5), turvallisuuslainsäädännön paljastaminen (RL 12:7), luvaton tiedustelutoiminta (RL 12:9), yritysvakoilu (RL 30:4), yrityslainsäädännön väärikäyttö (RL 30:6), kiristys (RL 31:3), salassa-

pitorikos ja -rikkomus (RL 38:1 ja 2), virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen (RL 40:5).

4.4. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnian loukkaaminen

Voimassa oleva yksityiselämän loukkaamista koskeva säännös (rikoslain 27 luvun 3 a §) tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1975. Valmistelun kuluessa ja eduskuntakäsittelyn aikana säännöstä kritisoitiin voimakkaastikin lähinnä siksi, että sen pelättiin liiaksi rajoittavan sananvapautta. Pelot osoittautuivat kuitenkin aiheettomiksi, eikä 27 luvun 3 a §:n säännöstä ole sen voimassaoloaikana paljontaan arvosteltu. Säännöksen rajanveto sallitun ja kielletyn yksityiselämää koskevan tiedon julkistamisen välillä näyttää edelleen sisällöltään onnistuneelta. Esityksessä ehdotetaan säännöksen säilyttämistä olennaisilta osiltaan nykyisensä. Rangaistussäännös saisi kuitenkin uuden nimen, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (8 §).

Esityksessä ei ehdoteta yksityiselämän loukkaamista koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalan laajentamista siten, että väkivaltaisesti kuolleen henkilön yksityiselämän loukkaus, joka aiheuttaa kuolleen läheisille kärsimyksiä, tulisi rangaistavaksi. Sen sijaan oikeusministeriössä on valmistella esitys laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Mainittuun lakiin on kaavailtu säännöstä, jonka mukaan esitutkinta-asiakirjoihin sisältyvät yksityiselämään liittyvät arkaluonteiset tiedot jäisivät esitutkinnan päätyttyäkin salaisiksi.

Esityksen mukaan nykyisenkaltainen herjaus- ja solvausrikosten välinen ero poistettaisiin. Näin vältettäisiin eräitä rajanveto-ongelmia, ja kunnianloukkaussäännöstöstä saataisiin nykyistä selvästi yksinkertaisempi ja selkeämpi. Kunnianloukkauksessa olisi vain yksi perusmuoto (9 §) ja tämän ankaroitettu tekemuoto (10 §). Eri tyyppisten tekojen moitittavuuserot voidaan ottaa riittävän hyvin huomioon valittaessa rangaistusta yhdenmukaisesti säännösten asteikoilta.

Tunnusmerkistön valintaan ei myöskään enää vaikuttaisi se, tehdäänkö kunnianloukkaus vastoin parempaa tietoa vai ei. Rikoksen vahingollisuuteen asianomistajan kannalta ei välttämättä vaikuta se, onko rikoksenteikijä tiennyt väitteensä perättömäksi vai ei. Siitä, mitä rikoksenteikijä on tiennyt, saattaa

myös olla mahdotonta saada luotettavaa näyttöä. Vaikka näyttöä olisikin saatavilla, voi olla vaikea ratkaista, onko tekijän todella katsottava tienneen asian oikean laidan vai olisiko hänen ainoastaan hyvin perustein pitänyt epäillä tietojensa oikeellisuutta. Kun tiedon olemassaolo ei enää ratkaisisi tunnusmerkistön valintaa, tällaisten tulkintaongelmien merkitys vähenisi selvästi. Rangaistuksen mittaamiseen rikoksentehtävällä olleet tiedot luonnollisesti vaikuttavat.

Ankaramman asteikon mukaan rangaistavaksi kunnianloukkaus voisi tulla joko siksi, että tieto tai vihaus on toimitettu lukuisten ihmisten saataville taikka kärsimystä tai vahinkoa aiheuttavan luonteensa vuoksi. Kuolleen henkilön muiston häpäiseminen säilyisi luvussa, muttei enää itsenäisenä rikoksena vaan kunnianloukkausrikoksen sivutunnusmerkistönä (9 § 2 mom.). Sen syytteesenpanoa rajoittavasta ehdottomasta määräajasta luovuttaisiin, ja teon rangaistavuuden päättyminen ajan kulumisen myötä ratkaisi harjinnanvaraisten perusteiden mukaan.

Ehdotetussa 24 luvussa ei ole voimassa olevan 27 luvun 5 §:ää vastaavaa säännöstä syytetyn oikeudesta näyttää soimauksensa toteen. Säännöstä ei tarvita, koska tällainen oikeus esittää näyttöä teon oikeudellisen arvioimisen kannalta merkittävästä seikasta kuuluu syytetyille ilman nimenomaista säännöstäkin. Nykyisen 5 §:n lopun säännös mahdollisuudesta kuulla todistajaa muussakin tuomioistuimessa kuin siinä, missä kunnianloukkausasia on vireillä, on myös tarpeeton. Yleissäännös todistajan kuulemisesta rikosasiaa käsittelevän tuomioistuimen ulkopuolella on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 41 §:n 2 momentissa. Tarpeeton on rikoslain 24 luvun 5 §:n 2 momenttikin. Momentissa on ohjeita sen oikeudenkäynnin huomioon ottamisesta, jossa tutkitaan kunnianloukkaus-oikeudenkäynnin asianomistajan tekemäksi väitettyä rikosta. Näiden ohjeiden noudattaminen on ilman eri säännöksiäkin itsestään selvää, kun kunnianloukkaus-oikeudenkäynnissä selvitetään aineellista totuutta. Selvä ilman nimenomaista säännöstä on myös 5 §:n 3 momentin mukainen oikeus esittää tarpeellista näyttöä huolimatta siitä, että kunnianloukkaus-oikeudenkäynnin asianomistajan tekemäksi väitetyn rikoksen syyteoikeus on vanhentunut.

Esitykseen ei sisälly myöskään säännöstä, jonka perusteella kunnianloukkauksen syylistynyt voitaisiin velvoittaa korvaamaan

asianomistajalle kulut tuomion julkaisemisesta. Voimassa olevassa rikoslain 27 luvussa tällainen säännös on (7 §). Sen luontevin paikka ei ole rikoslaki. Sananvapauden käyttämistä koskevaa uutta lainsäädäntöä valmistellut toimikunta onkin tehnyt ehdotuksen kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevan tuomion julkaisemisvelvollisuutta koskevan säännöksen sisällyttämisestä ehdottamaansa lakiin sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (sananvapaustoimikunnan mietintö 1997:3). Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi asianomistajan vaatimuksesta määrätä tiedon kunnian ja yksityiselämän loukkausta koskevasta tuomiosta ja sen perusteista maksutta julkaistavaksi asianomaisessa julkaisussa tai ohjelmassa.

5. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole taloudellisia eikä organisatorisia vaikutuksia.

6. Asian valmistelu

Rikosoikeuskomitean vuonna 1976 laatimassa uuden rikoslain runkosuunnitelmassa on omat lukunsa asumisturvallisuutta loukkaavista rikoksista (23 luku) sekä kunnian ja yksityiselämän loukkaamisesta (26 luku).

Rikoslain kokonaisuudistusta valmistelevan rikoslakiprojektin työryhmä laati ehdotuksen rauhan, yksityisyyden ja kunnian loukkaamista koskeviksi säännöksiksi. Ehdotuksessa koottiin rikoslain 24 lukuun kotirauhariikosten sekä salakuuntelun ja -katselun rinnalle 27 luvun kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevat säännökset. Ehdotus hyväksyttiin eräin muutoksin projektin johtoryhmässä ja luovutettiin oikeusministeriölle kesäkuussa 1994 (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1994).

Ehdotuksesta saatiin lausunto 22 viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä. Lausunnoissa pidettiin yleisesti työryhmän tavoitteita kannatettavina ja uudistusta tarpeellisena. Erityisesti vanhentuneiden kotirauha- ja kunnianloukkaussäännösten ajanmukaistamista pidettiin tärkeänä. Vaikka lausuntojen yleisvaikutelma olikin selkeän myönteinen, useat lausunnonantajat esittivät huomautuksia ja tarkennuksia yksittäisiin säännöksiin.

Ehdotusta on lausuntojen saamisen jälkeen valmisteltu oikeusministeriössä virkamies-työnä hallituksen esitykseksi. Esitys pohjau-

tuu keskeisiltä osiltaan rikoslakiprojektin ehdotukseen. Lausunnoissa esitetyt huomautukset on pyritty ottamaan mahdollisuuksien mukaan huomioon esitystä valmisteltaessa.

Painovapaustoimikunta ehdotti jo vuonna 1973 julkaistussa mietinnössään (komiteamietintö 1973:1) yksityisyyden loukkaamista koskevan rangaistussäännöksen lisäämistä rikoslain 27 lukuun sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun liittämistä yksityisyyden loukkaamiseen ja piti sitä mahdollisena seuraamuksena myös kunnianloukkausrikoksissa. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevalla ratkaisulla on merkitystä ennen kaikkea tiedotusvälineiden vastuun kannalta. Päätoimittajan itsenäinen vastuu julkaisun sisällöstä sopii huonosti yhteisövastuujärjestelmän perusteisiin. Yhteisövastuun tarvetta ei voida näissä rikoksissa perustella myöskään vastuunjaon ongelmilla yhteisön sisällä, kun painovapauslaissa säädetään poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti vastuun jakautumisesta. Oikeusministeriön asettama sananvapaustoimikunta ehdotti vuoden 1997 alussa antamassaan mietinnössä vastaavan toimittajan vastuuta lievennettäväksi nykyisestäään. Ainakaan tässä vaiheessa ei ole katsottu tarpeelliseksi ehdottaa oikeushenkilön rangaistusvastuun liittämistä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen eikä kunnianloukkausrikoksiin. Ehdotettu ratkaisu on myös sen oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 95/1993 vp) noudatetun linjan mukainen, että uusi seuraamus ulotetaan ainakin alkuvaiheessa suhteellisen harvoihin ja melko vakaviin rikoksiin.

Hallituksen esityksestä Eduskunnalle laiksi rikoslain täydentämisestä erällä yksityiselämän loukkaamista koskevilla rangaistussäännöksillä (salakatselu ja -kuuntelu) antamassaan mietinnössä (LaVM 5/1972 vp, s. 3) eduskunnan lakivaliokunta katsoi, että ehdotuksissa tarkoitettu suoja olisi ulotettava myös muualla kuin kotirauhan suojaamalla alueilla pidettäviin yksityisiin tai muuten suljettuihin tilaisuuksiin. Tässä esityksessä sekä salakuuntelun että -katselun rangaistusvastuus ehdotetaan ulotettavaksi myös kotirauhan suojaamien paikkojen ulkopuolelle. Salakuuntelun osalta ehdotus ei merkitsisi asiallista muutosta voimassa olevaan oikeuteen. Salakuuntelun rangaistavuuden alueen laajennus on jo toteutettu vuonna 1995 voimaan tulleen rikoslain toiseen vaiheeseen kuuluvan tieto- ja viestintärikoksia koskevan

rikoslain 38 luvun muutoksen yhteydessä. Salakuuntelu olisi rangaistavaa yleisemmin kotirauhan piiriin ulkopuolella, jos kuunneltavilla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan heitä.

Ehdotettu salakatselusäännös on pääosin eduskunnan lakivaliokunnan vuonna 1972 esittämän periaatelinjauksen mukainen. Salakatselun rangaistavuus on ulotettu pukuhuoneisiin ja muihin kotirauhan suojaamiin paikkoihin rinnastettaviin tiloihin sekä yleisöltä suljettuihin liikkeisiin, toimistoihin, kokoustiloihin ja muihin vastaaviin huoneistoihin ja rakennuksiin niiden aidattuine pihalueineen.

Yksityiselämän saadessa 1995 hallitusmuodon perusoikeuksille takaaman suojan hallitus totesi tätä koskevassa esityksessään, että ehdotettu hallitusmuodon 8 § yhdessä hallitusmuodon 16 a §:n 1 momentin kanssa edellyttää lainsäätäjän ylläpitävän tehokasta säännöksen turvaamien oikeushyvien suojaa (HE 309/1993 vp, s. 53). Tämä esitys vahvistaisi yksityisyyden, kotirauhan ja kunnian suojaa selkeyttämällä vanhentuneita säännöksiä ja laajentamalla yksityiselämää loukkaavan rangaistavan käyttäytymisen alaa eräiltä osin.

Ulkomaisesta lainsäädännöstä on oikeusministeriössä laadittu julkaisematon yhteen veto.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Rikoslain 3 luvun 7 §:ssä säädetään kotirauharikoksiin liittyvästä hätävarjeluoikeudesta. Hätävarjeluoikeus ei kata kaikkia tilanteita, joista kotirahasäännösten mukaan voidaan tuomita rangaistukseen. Ehdotetun 24 luvun 3 §:n mukaan olisi rangaistavaa oikeudeton tunkeutuminen sellaisiinkin paikkoihin, jotka eivät nykyisin ole kotirauhan suojaamia ja joita ei voi hätävarjelulla puolustaa. Hätävarjeluoikeuden ulkopuolelle jäävien rikostilanteiden määrä lisääntyisi hieman. Rikoslain 3 luvun hätävarjelusäännöstä ei kuitenkaan ehdoteta tässä yhteydessä muutettavaksi, koska koko hätävarjelusäännöstö on erikseen valmisteltavana rikoslakiprojektissa.

Hallitus on antanut eduskunnalle rikoslain muuttamista koskevan esityksen (HE 6/1997 vp), johon sisältyvät muun muassa viranomaisiin ja yleiseen järjestykseen kohdistuvia rikoksia koskevat säännökset (RL 16 ja

17 luku). Mainittuun rikoslain muuttamista koskevaan esitykseen samoin kuin nyt käsilä olevaan esitykseen sisältyy ehdotus rikoslain 24 luvun laitonta kotietsintää (2 §) ja hautarauhan rikkomista (4 §) koskevien säännösten kumoamisesta. Näistä rikoslain muutosesityksistä jälkimmäisenä voimaan tulevaa joudutaan eduskuntakäsittelyn aikana muuttamaan siten, ettei rikoslain 24 luvun jo kumottua 2 ja 4 §:ää säädettäisi kumottaviksi. Mainituissa pykälissä tarkoitetut teot olisivat säännösten kumoamisen jälkeenkin pääosin rangaistavia. Rangaistavuus perustuisi joko rikoslain muihin voimassaoleviin säännöksiin (RL 16:14, 40:7, 8 ja 10 sekä 42:7) tai ne osittain korvaaviin rikoslain uusiin virkavallan anastusta, omankädenoikeutta ja hautarauhan rikkomista koskeviin säännöksiin.

Esitykseen ei sisälly virastorauhan häiritsemistä koskevia rikoslain 24 luvun 3 §:n 2 momenttia eikä 3 a §:n 2 momenttia vastavia säännöksiä, koska nämä rikokset kohdistuvat lähinnä yleiseen järjestykseen. Kyseessä oleva häirintä olisi edelleen pääosin rangaistavaa rikoslain 42 luvun 7 §:n mukaisena ilkvaltana ja laajemminkin eduskunnan käsiteltävänä olevan rikoslain muutettavaksi ehdotetun 17 luvun 13 §:n mukaisena ilkvaltana.

Oikeusministeriön asettama sananvapaus-toimikunta on ehdottanut painovapauslaissa säännellyn rikosoikeudellisen vastuujärjestelmän kokonaisuudistusta. Toimikunta ehdottaa myös valtakunnansyyttäjää syyttämistoimivallan käyttäjäksi julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta. Nykyisin oikeusministeriöllä on syyttämistoimivalta painovapausrikoksissa. Tässä esityksessä ei ole puututtu painovapauslain sisältöön. Painovapauslain rikosoikeudellista vastuuta ja syyttämistoimivaltaa koskeva uudistus toteutetaan luontevimmin mainitun paino- ja ilmaisu vapautta koskevan kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Oikeusministeriössä on valmisteltavana tapaamis- ja lähestymiskiellon mahdollistava lainsäädäntö itsensä rikoksen uhkaamiksi tuntevien henkilöiden sellaiseksi ennakoitukseksi suojaamiseksi, joka ei poliisilain 14 tai 20 §:n nojalla ole mahdollista. Kysymykseen tulisivat yhteydenottokielto tai, jos tämä ei riitä, myös kielto oleskella suojatun henkilön asuin-, työ- tai muun olinpaikan läheisyydessä. Kieltojen käyttöä voitaisiin harkita esimerkiksi rauhanhäiritsemistapauksissa. Valmisteilla oleva erillisellä lailla toteutettavaksi suunniteltu tapaamis- ja lähestymiskieltoa koskeva säännöstö täydentäisi esitykseen sisältyviä yksityisyyden, rauhan ja kunnian suojaa koskevia säännöksiä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Rikoslaki

1.1. 24 luku. Yksityisyyden, rauhan, ja kunnian loukkaamisesta

1 §. Kotirauhan rikkominen

Kotirauhan rikkomisena rangaistavaa olisi pykälän 1 kohdan mukaan ensinnäkin tunkeutuminen kotirauhan suojaamalle alueelle. Tunkeutumisen käsitteeseen sisältyy jonkinlaisen esteen ohittaminen tai murtaminen. Esteestä voidaan objektiivisesti päätellä, että sen tarkoituksena on viestiä torjuvasta suhtautumisesta kotirauhan alueelle tulemiseen. Este voi olla laadultaan fyysinen mutta myös esimerkiksi vain sanallinen kielto. Lainkohdassa tarkoitettua tunkeutumista voi siten olla esimerkiksi aidan yli kiipeäminen, oven työntäminen auki tai pihamaalle tuleminen kiellosta huolimatta.

Meneminen tapahtuu "salaan" silloin, kun se ei ole kenenkään kotirauhan suojaa nauttivan tiedossa. Meneminen ei ole lainkohdassa tarkoitettulla tavalla salaista vain sillä perusteella, ettei kukaan huomaa menemistä. Salaista meneminen on silloin, kun tekijä välttää huomatuksi tulemistä.

Harhauttamista voi olla esimerkiksi se, että joku esiintyy sellaisena henkilönä, jolla on oikeus oleskella kotirauhan piirissä. Harhauttamisen kohteen ei välttämättä tarvitse olla kotirauhan suojaama henkilö, vaan sellaisena voi olla vaikkapa kotirauhan piirin ulkopuolella työskentelevä vartija.

Sillä, joka kätkeytyy tai jää kotirauhan piiriin, on yleensä ollut oikeus päästä kotirauhan suojaamalle alueelle tai oleskella siellä. Rangaistavaksi teko muuttuu vasta silloin, kun ulkopuolisia on kehoitettu poistumaan alueelta tai olosuhteista voidaan muuten päätellä, että kaikkien ulkopuolisten on jo pitänyt poistua alueelta.

Yleensä kenellä tahansa paikan haltijalla on oikeus antaa tehokas poistumiskehoitus. Poliisilain 14 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus samoin paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa kotirauhan suojaamalta alueelta tai siihen rinnastettavalta paikalta poistumiskäskyn ilman laillista oikeutta noudattamatta jättänyt henkilö. Paikanhaltijan oikeutta antaa poistumiskehoitus ei voida pitää poikkeuksettomana. Esimerkiksi ilkivaltaista tai muuten pe-

rusteetonta kehotusta ei tarvitse noudattaa, jos joku isännistä sallii vierailun jatkumisen. Jos taas joku paikan haltijoista itse esimerkiksi meluamalla häiritsee kotirauhaa, muiden isäntien määräysvalta häneen ja muihin paikalla olijoihin nähden vahvistuu. Poliisimiehellä on poliisilain 14 §:n 2 ja 3 momentin mukaan oikeus poistaa ja tarvittaessa ottaa kiinni ja pitää säilössä luvallisesti kotirauhan suojaamalla alueella tai siihen rinnastettavalla paikalla oleskeleva henkilö, joka häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Jotta kotirauhan rikkominen voisi olla rangaistavaa, teon tulee olla oikeudeton. Tyypillisimmin 1 kohdan mukainen oikeus tulla tai jäädä toisen kotirauhan piiriin perustuu kotirauhan haltijan antamaan lupaan. Oikeus voi olla myös laissa säädetty. Siten muun muassa poliisilla sekä eräillä muilla esitutkinta- ja valvontaviranomaisilla on oikeus laissa säädetyn edellytyksin mennä kotirauhan suojaamaan paikkaan. Kotirauhan suojaamista paikoista ehdotetaan säädettäväksi 11 §:n määritelmäsäännöksessä.

Oikeudettomana ei yleensä olisi pidettävä menemistä kotirauhan suojaamalle piha-alueelle, jos tarkoituksena on hyväksyttävän syyn vuoksi mennä tapaamaan jotakuta kotirauhan piirissä oleskelevaa henkilöä, vaikka tulija samalla joutuisikin ohittamaan "pääsy kielletty" -kyltin. Asuntoon sisään tunkeutuminen vastoin asunnon haltijan kieltoa ei kuitenkaan tee oikeutetuksi pelkkä tapaamispyrkimys. Vastaavia esimerkkejä voidaan löytää muistakin tekotavoista. Yhteistä niille on, että kotirauhan rikkominen ei ole kysymyksessä, jos kotirauhan lyhytaikainen häiritseminen tapahtuu hyväksyttävästä syystä.

Perusteena vaikkapa asunto-osakeyhtiöön kuuluvaan huoneistoon menemiselle voi vesivahinkojen torjumisen ja muiden pakkotilatapausten ohella olla esimerkiksi tarpeellisten korjausten tekeminen huoneistossa. Yleensä voidaan edellyttää, että asunnon haltija on antanut suostumuksen asuntonsa käyttämiseen korjauksia tehtäessä. Aina korjauksista ei kuitenkaan onnistuta tekemään hyvän tavan mukaista etukäteisilmoitusta asunnon haltijalle, jos tämä on pitkään poissa asunnosta. Tällainen sisään meneminen ei siten olisi ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa. Pääsystä huoneistoon korjaus-

toiden tekemistä varten myös vastoin osakeomistajan tahtoa säädetään asunto-osakeyhtiölain (809/1991) 79 §:ssä. Vuokranantajan oikeudesta päästä vuokralle antamaansa asuntoon puolestaan säädetään asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain 21 ja 22 §:ssä. Jos vuokranantaja, talonmies tai huoltomies ilman pakottavaa syytä ja noudattamatta asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain säännöksiä tunkeutuu vuokra-asuntoon, hän syyllistyy kotirauhan rikkomiseen.

Toisaalta asukkaan on katsottava nauttivan perustuslain turvaamaa kotirauhan suojaa senkin jälkeen, kun hänen oikeutensa alueen hallintaan on esimerkiksi vuokrasopimuksen mukaan lakannut. Hän ei siten voi rikkoa asuinpaikkansa kotirauhaa niin kauan kuin hän ei ole muuttanut pois asunnosta vuokrasopimuksen päättymisen jälkeen eikä asunnon hallinta ole tosiasiaa siirtynyt omistajalle tai uudelle vuokralaiselle. Sovitun asuinpaikan ylittäminen ei siten olisi myöskään toisen osakkaan kotirauhan rikkomista osakeyhtiömuotoisessa loma-asunnossa, jossa osakkeiden omistus oikeuttaa käyttämään asuntoa tietynä aikana vuodesta.

Kotirauhan rikkominen ei myöskään olisi kysymyksessä, jos kotirauhan rikkominen on tahatonta. Kotirauhan piiriin jäämisestä ei siten voida syyttää vierasta, joka väsyneenä asettuu lepäämään johonkin asunnon syrjäiseen nurkkaan, eikä tämän vuoksi huomaa poistua muiden vieraiden mukana.

Pykälän 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla kotirauhaa rikotaan tyypillisesti kotirauhan piiriin ulkopuolelta käsin, joskin siinä tarkoitettuihin tekoihin voi syyllistyä myös luvallisesti kotirauhan piirissä oleskeleva henkilö. Säännöksessä nimenomaisesti mainittujen meluamisen ja esineiden heittäminen ja puhelinsoittojen ohella 2 kohtaa voitaisiin rikkoa muulla vastaavalla tavalla. Tällainen tapa voi olla esimerkiksi pitkäaikaisen tai toistuvan äänen aiheuttaminen tai häiriön tuottaminen voimakkaalla valolla. Muulla vastaavalla tavalla häiritsemistä voisi olla myös jonkin vastenmielisen esineen työntäminen asunnon postiluukusta sisään. Kyseessä voi olla jokin eläin, jäte tai muu vastaava. Jos häirintä aiheutetaan teknisellä laitteella tarkkailemalla, sovelletaan kuitenkin ehdotettua 5 ja 6 §:ää.

Oikeudettomuuden vaatimus sulkee pykälän 2 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle esimerkiksi katujen luvallisen kunnossapi-

don, asuntojen tavanomaisen korjaamisen ja viranomaisten luvalla järjestetyt tilaisuudet, vaikka niistä aiheutuisi kovaakin melua. Ympäristönsuojeluviranomainen voi tarvittaessa meluntorjuntalain (382/1987) mukaan antaa määräyksiä meluhaittojen vähentämiseksi erityisen häiritsevistä muuhun kuin luonnollisten henkilöiden yksityiseen talouteen liittyvästä tilapäisestä korjaustyöstä tai tilapäisestä tapahtumasta kuten moottoriturheilukilpailusta tai huvitilaisuudesta.

Kotirauhan piiri tai sen lähialue voi saada suojaa melulta tai muulta häiriöltä muunkin lainsäädännön perusteella. Tällaisia säännöksiä on esimerkiksi kalastuslaissa (286/1982) ja eräistä naapurisuhteista annetussa laissa (26/1920).

Jotta melun aiheuttaminen kerrostaloasumisessa olisi ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa, sen tulisi olla tahallista. Radiolaitteesta tulevan kovaäänisen musiikin kuuntelu omassa huoneistossa olisi rangaistavaa naapureiden kotirauhan häiritsemistä, jos naapureiden häiriintyminen on teon varsin todennäköinen seuraus. Ulkoisena merkkinä tahallisuudesta olisi esimerkiksi se, että melu jatkuu tai jopa voimistuu sen jälkeen, kun sen hiljentämistä on pyydetty. Ehdotus on sopusoinnussa korkeimman oikeuden ratkaisun (KKO 1985 II 55) kanssa, jonka mukaan naapurihuoneistosta kantautuvan flyngelin soiton vuoksi toistuvasti radiolaitteella musiikkia tarpeettoman suurella äänenvoimakkuudella kuunnelleen katsottiin ilkeydestä häirinneen kyseisen naapurin kotirauhaa.

Radion, nauhurin tai levysoittimen häiritsevää soittaminen kaupunkiin kuuluvalla yleisellä tai yksityisellä alueella voi olla asianomaisen kaupungin järjestyssäännön vastaista (esimerkiksi Espoon vuonna 1996 hyväksymän järjestyssäännön 10 ja 28 §). Myös kotirauha voi häiriintyä. Tällaisesta järjestyssääntörikkomuksesta voidaan kuntalain (365/1995) 7 §:n 1 momentin mukaan tuomita sakkoon. Jos samalla jonkun yksityinen kotirauha häiriintyy, häiritsijä voidaan tilanteen mukaan tuomita joko pelkästään kotirauhan rikkomisesta tai tämän ohella myös järjestyssääntörikkomuksesta.

Kovaäänisen musiikin kuuntelu yöaikaan ilman lähihuoneistojen asukkaiden suostumusta voi olla myös asunto-osakeyhtiön asettaman järjestyssäännön vastaista. Häiriön toistumisesta voi olla seurauksena, että huoneisto otetaan yhtiön hallintaan asunto-osakeyhtiölain 81 §:n nojalla siinä vietetyn häi-

ritsevän elämän perusteella. Häiritsevän elämän vuoksi myös vuokrasopimus voidaan purkaa asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain 61 §:n nojalla.

Kotirauhan rikkomisen yritystä ei ehdoteta rangaistavaksi, mitä se ei ole nykyisenkään lain mukaan. Yritykselle jää teon luonteen vuoksi yleensä varsin vähän itsenäistä alaa. Lisäksi asuntoon epäonnistuneen väkivaltaisen tunkeutumisyrittäksen tehneen henkilön on useissa tapauksissa jo katsottava syyllistyneen kotirauhan rikkomiseen, koska yksityinen piha-alue ja kerrostalon porraskäytävä ehdotuksen mukaan olisivat kotirauhan suojaamaa aluetta. Erilaiset kotirauhan rikkomista edeltävät toimet saattavat lisäksi olla rangaistavia muiden säännösten mukaan, esimerkiksi laittomina uhkauksina.

Jos samalla teolla rikotaan kotirauhaa ja vahingoitetaan toisen omaisuutta siten, ettei vahingoittaminen ole välttämätöntä tunkeutumalla tehtävän kotirauharikoksen tekemiseksi, tekijä tuomitaan rangaistukseen sekä kotirauhan rikkomisesta että vahingonteosta rikoslain 35 luvun mukaan.

Kotirauhan rikkomisesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Ehdotettu asteikko on sama kuin voimassa olevan lain 24 luvun 1 §:n 1 momentin perusrikoksessa.

2 §. *Törkeä kotirauhan rikkominen*

Kotirauhan rikkominen voi olla törkeää kahdella perusteella. Pykälän 1 kohtaa voitaisiin soveltaa paitsi silloin, kun aseella on varustautunut se rikoksentehtäjä, jonka teko juuri on arvioitavana, myös silloin, kun joku muu rikokseen osallinen on aseistautunut. Lainkohta on tässä suhteessa samanlainen kuin törkeää varkautta koskevan rikoslain 28 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohta. Jos ase on ollut muulla osallisella, rikoksentehtäjä voidaan tuomita törkeästä rikoksesta vain, jos hän on ollut tietoinen aseesta.

Lainkohdassa tarkoitettu ase voi olla mikä tahansa ampuma-, lyömä-, terä- tai muu ase. Koska aseelle ei ehdoteta asetettavaksi erityistä vaarallisuusvaatimusta, lainkohtaa voitaisiin soveltaa myös ilma-aseella varustautuneeseen kotirauhan häiritsijään. Muu vaarallinen väline voi olla esimerkiksi jokin räjähdde, kuten törkeässä varkaudessa ja ryöstössä, mutta myös esimerkiksi pesäpallomaila tai laudankappale voisi olla ehdotetussa 1 kohdassa tarkoitettu vaarallinen väline. Sa-

malla tavalla vaarallisia ovat tukahduttavat ja myrkylliset kaasut. Muun vaarallisen välineen ei tarvitsisi olla aseeseen rinnastettava tai aseeseen kaltainen. Ampumakelvottomat asejäljennökset ja leikkiaseet eivät kuitenkaan ole lainkohdassa tarkoitettuja vaarallisia välineitä. Niillä uhkaaminen voi täyttää kuitenkin 2 kohdan vaatimukset.

Ehdotetun 1 kohdan soveltamisala on laajempi kuin törkeää varkautta tai törkeää ryöstöä koskevissa vastaavissa lainkohdissa. Törkeän ryöstön tunnusmerkistö on voitu jättää suppeammaksi sen vuoksi, että jo ryöstön perussäännöksen enimmäisrangaistus on varsin ankara, kuusi vuotta vankeutta. Vähemminkin vaarallisia välineitä käyttävät ryöstäjät voidaan siten tuomita riittävän ankeriin rangaistuksiin. Törkeän kotirauhan rikkomisen enimmäisrangaistus sen sijaan jäisi kahdeksi vuodeksi vankeutta. Törkeässä varkaudessa taas vaarallisilla välineillä varustautuminen ei tyypillisesti synnytä yhtä vaarallisia ja uhkaaviksi koettuja tilanteita kuin kotirauhan rikkomisessa. Kotirauhan rikkomisessa uhrit ovat säännönmukaisesti paikalla rikosta tehtäessä, kun taas varkaat usein yrittävät varmistua siitä, että rikospaikalla ei ole ihmisiä. Vaarallisten välineiden käyttäminen ei ole varkaudessa keskeinen moitittavuutta lisäävä peruste. Tästäkin syystä törkeän varkauden vaarallisten välineiden luettelo voi olla suppeampi kuin törkeässä kotirauhan rikkomisessa. Lisäksi varkauden perustekomuodon enimmäisrangaistus on lähes yhtä ankara, vuosi ja kuusi kuukautta, kuin törkeään kotirauhan rikkomiseen ehdotettu maksimi.

Pykälän 2 kohdassa luetellaan seikkoja, joiden vuoksi rikoksen uhrilla voisi olla perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa. Arvio turvallisuuden vaarantumisesta tehtäisiin lainkohdan mukaan objektiivisen perustein. Myös ulkopuolisen arvioitsijan olisi toisin sanoen pidettävä tilannetta vaarallisena, eikä siis se vielä riittäisi, että uhri itse on ollut hyvinkin peloissaan. Pykälän 2 kohdassa tarkoitettun uhkailun tulisi kohdistua jonkun kotirauhan piirissä olevan henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Pelkkä omaisuuden vahingoittamisella uhkaaminen ei voisi johtaa 2 §:n soveltamiseen. Tällainen uhkaaminen voi kuitenkin samalla uhata 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla henkilökohtaista turvallisuutta. Näin voisi esimerkiksi käydä, jos jotakuta vaaditaan tulemaan rakennuksesta ulos uhkaamalla,

että muussa tapauksessa ovi isketään säpäleiksi ja hänet haetaan ulos.

Vahingoitettava omaisuus liittyy yleensä kotirauhan piiriin. Tyypillistä vahingoittamista on ikkunoiden rikkominen ja ovien murtaminen tai sen yrittäminen. Rikoksenteijöiden lukumäärä voi tehdä tilanteen lainkohdassa tarkoitetulla tavalla pelottavaksi esimerkiksi silloin, kun lukumääräisesti ylivoimainen joukko sen käyttäytyminen huomioon ottaen muodostaa pelottavaksi koettavan uhan asunnon haltijoille ilman nimenomaisesti lausuttuja uhkauksiakin. Poikkeuksellisesti voi tilanteen tehdä uhkaavaksi jo kaksikin henkilöä, jos uhri on yksin eikä voi puolustaa itseään. Lukumäärän merkitystä tulisi yleensäkin arvioida suhteessa uhrien puolustautumismahdollisuuksiin.

Lainkohdassa vaadittu uhrin turvallisuuden vaarantuminen on luonteeltaan abstraktia. Turvallisuuden ei välttämättä ole tarvinnut olla todellisessa vaarassa, vaan riittää, että tilanne on luonteeltaan sellainen, josta tyypillisesti aiheutuu vaaraa. Pykälässä tarkoitettua vaaraa ei ole aiheutunut esimerkiksi silloin, kun kotirauhaa häiritään meluamalla alueella, jolla vain häiritsijät ovat läsnä.

Toisen omaisuuden vahingoittaminen on säädetty erikseen rangaistavaksi vahingontekona rikoslain 35 luvussa. Vahingontekoa ja lievää vahingontekoa koskevia säännöksiä ei kuitenkaan ankaruusvertailu edellyttävän rikoslain 35 luvun 5 §:n rajoitussäännöksen mukaan voida soveltaa, jos kotirauhan rikkominen täyttää ehdotetun 24 luvun 2 §:n tunnusmerkistön. Jos omaisuuden vahingoittaminen sen sijaan täyttäisi törkeän vahingontekon tunnusmerkistön, rangaistus tuomittaisiin sekä siitä että törkeästä kotirauhan häiritsemisestä. Mainittu rajoitussäännös ei sovellu tässä tilanteessa, koska törkeän vahingontekon enimmäisrangaistus on ankarampi kuin ehdotetussa 2 §:ssä.

Lopullinen arvio kotirauhan rikkomisen törkeydestä ankaroitamisperusteiden täyttymisen jälkeen tehtäisiin tavanomaisen kokonaisharkintalausekkeen perusteella. Kotirauhan törkeän rikkomisen enimmäisrangaistus, kaksi vuotta vankeutta, on sama kuin rikoslain voimassa olevan 24 luvun ankarin, 1 §:n 3 momentissa säädetty enimmäisrangaistus.

3 §. Luvaton tunkeutuminen

1 mom. Luvatonta tunkeutumista koske-

valla säännöksellä suojattaisiin eräitä sellaisia paikkoja, jotka ehdotetun 11 §:n määritelmäsäännöksen mukaan jäisivät kotirauhan ja siten 1 §:n soveltamisalan ulkopuolelle. Tällaisista paikoista pykälässä luetellaan nimenomaisesti tietyn tyyppiset rakennukset ja huoneistot eli virastot, liikehuoneistot, tuotantolaitokset, toimistot, ja kokoustilat. Lisäksi lainkohta soveltuisi muihin vastaaviin huoneistoihin ja rakennuksiin aidattuine pihaluoneineen sekä kasarmialueeseen ja muihin puolustusvoimien käytössä oleviin alueisiin.

Lainkohdassa tarkoitetun teon kohteille on yhteistä ennen kaikkea se, että niissä yleensä työskentelee tai oleskelee ihmisiä, joiden rauhaa ja yksityisyyttä on tarkoitus suojella. Siten esimerkiksi lato tai varasto ei voi olla pykälässä tarkoitettu muu vastaava rakennus tai huoneisto. Sellainen voisi sen sijaan olla esimerkiksi koulu, kasarmirakennus, sairaala, museo, vankila taikka kulttuuri- tai liikuntalaitos. Säännös kattaisi myös työtilat, käytettiinpä niitä sitten ammatinharjoittamiseen tai vaikkapa vain harrastustoimintaan.

Luvattoman tunkeutumisen kohteena voisivat olla sekä sellaiset tilat, joihin yleisöllä on pääsy, että sellaiset paikat, jotka ovat yleisöltä suljettuja. Niinpä tyypillisiä pykälässä tarkoitettuja yleisöä palvelevia liikehuoneistoja ovat ravintolat, kahvilat, pankit, postit ja kaupat. Säännöksen soveltamisalaa ei rajoitettaisi liikkeiden aukioloaikaan tai yleisölle varattuun tilaan, vaan luvattoman tunkeutumisen kohteena voisi olla yleisöä palveleva liikehuoneisto myös sen aukioloajan jälkeen sekä liikehuoneiston muu kuin yleisön palveluun varattu tila.

Lainkohdassa tarkoitettuja virastoja ovat valtion, kuntien ja muiden julkisyhteisöjen käyttöön tarkoitettut huoneistot tai rakennukset, kuten tuomioistuimet, lääninhallitukset sekä kunnan- ja kihlakunnanvirastot. Luvatoman tunkeutumisen kohteena oleva paikka, kuten toimisto tai kokoustila, voi olla yhtä hyvin yksityisen kuin julkisenkin yhteisön omistuksessa tai käytössä. Kokoustila erikseen mainittuna toisi säännöksen soveltamisalaa neuvottelu- ja kokoustilat silloinkin, kun niitä ei voida pitää esimerkiksi viraston, toimiston tai liikehuoneiston osana.

Säännös suojaisi vain rajoitetusti ulkoaluita tai ulkona pidettäviä tilaisuuksia. Poikkeuksena olisivat kasarmialueet ja muut puolustusvoimien käytössä olevat alueet kuten harjoitus- ja sotilasalueet. Tunkeutuminen

mainituille puolustusvoimien alueille on nykyisin rangaistavaa kumottavaksi ehdotetun rikoslain 42 luvun 1 §:n mukaan.

Lainkohdassa tarkoitettujen rakennusten pihat eivät yleensä olisi pykälässä tarkoitettujen suojan piirissä. Lainkohdan soveltaminen piha-alueeseen edellyttää, että se on aidattu. Aidattu piha-alue voi liittyä virastoon tai tuotantolaitokseen taikka mihin tahansa pykälän soveltamispiirissä olevaan rakennukseen. Pykälässä tarkoitetuksi aidaksi ei kelpaa mikä tahansa rakennelma. Aitauksen ja olosuhteiden on oltava sellaisten, ettei oleskelukiellon olemassaolosta aitauksen rajaamalla alueella jää epäselvyyttä.

Piha-alueella tarkoitetaan suhteellisen rajattua rakennukseen välittömästi liittyvää aluetta. Säännöksen soveltamisalaa ei voi aitaamalla laajentaa piha-alueen ulkopuolelle. Luvaton liikkuminen ja oleskelu laajemmalla alueella kuten esimerkiksi teollisuusalueella voidaan tarvittaessa kieltää sisäasiainministeriön poliisilain 52 §:n nojalla antamalla poliisimääräyksellä.

Luvattoman tunkeutumisen tekotavat olisivat pykälän 1 momentissa samat kuin ehdotetun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Niitä käytetään myös samassa merkityksessä kuin 1 §:ssä. Esimerkiksi tunkeutuminen voi siis tässäkin tarkoittaa sekä fyysisten esteiden että muulla tavoin selkeästi ilmoitetun tahdon sivuuttamista. Kätkeytyminen ja jääminen liittyvät yleensä tilanteisiin, joissa tekijä on päässyt paikkaan hyväksytyllä tavalla, mutta ei noudata poistumiskehotusta.

Luvattoman tunkeutumisen tulee olla oikeudetonta, jotta teosta voitaisiin tuomita rangaistus 3 §:n nojalla. Oikeutuksesta voi olla nimenomaiset säännökset laissa. Siten esimerkiksi poliisin oikeus mennä pykälässä tarkoitettuun paikkaan voi perustua muun muassa pakkokeinolain 5 luvun 2 tai 8 §:ään tai poliisilain 13, 14, 15 tai 20 §:ään. Sen sijaan oleskelu puolustusvoimien käytössä olevalla alueella on oikeudetonta vain, jos puolustusvoimien asianomainen viranomaisen on tehnyt päätöksen liikkumiskiellosta alueella.

Tunkeutuminen viittaa sanana tilanteisiin, joissa sisään menemiseen ei ole oikeutta. Poikkeustapauksissa tunkeutumiseen voisi kuitenkin olla jokin hyväksyttävä syy, joka poistaisi teon rangaistavuuden. Tunkeutuminen ei olisi oikeudetonta muun muassa silloin, kun sisäänpääsy yritetään aiheuttomasti estää esimerkiksi erehdyksen vuoksi. Tun-

keutumista taikka menemistä salaa tai toista harhauttaen ei olisi myöskään sisäänpääsyn hankkiminen taidenäyttelyyn tai muuhun tilaisuuteen, johon kuka tahansa voi päästä tietyin yleisin ehdoin tai maksua vastaan, vaikkei sisäänmenijä täyttäisikään ehtoja. Mainittu teko saattaa tulla rangaistavaksi lievänä petoksena, mutta rauhaa suojaava 3 § ei tekon soveltuisi.

Kätkeytyminen tai jääminen olisi oikeudetonta esimerkiksi silloin, kun on annettu asianmukainen poistumiskehotus. Oikeudetonta jäämistä olisi esimerkiksi ravintolanpitäjän antaman poistumiskehotuksen noudattamatta jättäminen, milloin kehotusta on pidettävä alalla yleisesti noudatettavien periaatteiden mukaisesti hyväksyttävänä. Oikeudettomaksi kätkeytyminen tai jääminen voi tulla myös, kun luvalliselle oleskelulle varattu aika umpeutuu. Luvaton tunkeutuminen olisi siten kysymyksessä, jos asiakas liikkeen aukioloajan jälkeen kätkeytyy sinne. Myöskään elokuvan katsojalla ei yleensä ole oikeutta jäädä esityksen loppumisen jälkeen katsomoon pidemmäksi aikaa kuin tavomainen poistuminen sieltä kestää.

Pykälässä tarkoitettu teko voi jäädä rangaistamattomaksi myös puuttuvan tahallisuuden vuoksi. Esimerkiksi meneminen puolustusvoimien käytössä olevalle alueelle ei olisi rangaistavaa, jos tekijä ei havaitse rajaa sen puutteellisen merkitsemisen vuoksi eikä tekijä muutoinkaan ole tietoinen alueella olevasta liikkumiskiellosta. Mainitulle alueelle meneminen olisi rangaistavaa luvattomana tunkeutumisena vain, jos alue on aidattu ja varustettu alueen haltijan ja rangaistusuhan ilmaisevin kieltomerkein tai alueen rajat ja oleskelukielto on muulla tavoin näkyvästi merkitty tai muuten ulkopuolisten tietoon saatettu.

Ehdotettua 3 §:ää ei ole ajateltu sovellettavaksi olennaisesti useammin kuin nykyisiäkään kotirauhaa suojaavia säännöksiä. Luultavaa on, että valtaosa luvattomista tunkeutumisista hoidetaan myös vastaisuudessa rikosilmoitusta tekemättä.

Jos luvattoman tunkeutumisen kohteena olevassa paikassa työskentelevät ja muut paikan hallintaan osallistuvat henkilöt ovat eri mieltä teon oikeudettomuudesta, ratkaisevana on yleensä pidettävä sen käsitystä, joka juridisesti hallitsee paikkaa.

Luvattoman tunkeutumisen rangaistusasteikko olisi sama kuin kotirauhan rikkomisen perussäännöksessä.

2 mom. Pykälän 2 momentissa olisi vastaavanlainen rajoitussäännös kuin hallinnan loukkauksessa (28 luvun 11 §). Momentilla suljettaisiin tunnusmerkistön ulkopuolelle vähäisimmät luvattomat tunkeutumiset. Näin niitä ei tarvitsisi tutkia enempää kuin rikoksen vähäisyyden selvittäminen vaatii, eikä niistä tarvitsisi myöskään nostaa syytettä tai käsitellä niitä tuomioistuimissa. Haitan vähäisyyden arvioimisessa voitaisiin ottaa huomioon esimerkiksi se, onko oikeudenloukkauksen lopettaminen vaatinut loukatulta erityistoimia. Huomioon voitaisiin ottaa myös oikeudenloukkauksen kesto, ajankohta, rikoksentekijöiden lukumäärä ja muut merkitykselliset seikat.

4 §. *Törkeä luvaton tunkeutuminen*

Luvaton tunkeutuminen voitaisiin arvioida törkeäksi kahdella perusteella. Ensimmäisenä perusteena olisi pykälän 1 kohdassa rikoksentekijän tai osallisen varustautuminen teon toteuttamista varten aseella tai muulla vaarallisella välineellä. Peruste on sama kuin törkeässä kotirauhan rikkomisessa (1 kohta). Sen perusteluissa lausuttu soveltuu sellaisenaan myös tulkittaessa 4 §:n 1 kohdan sisältöä.

Kohdan 2 mukaan rikos voitaisiin arvioida törkeäksi sen kohteen perusteella. Suomen ylimmät valtioelimet, eduskunta, tasavallan presidentti ja valtioneuvosto ministeriöineen saisivat säännöksen mukaista erityissuojaa, jota eduskunnalle annetaan jo voimassa olevassa laissa.

Toisena suojan kohteena 2 kohdassa ovat eräät vieraan valtion edustajat. Erityissuojan perimmäisenä tavoitteena on kansainvälisen yhteistyön turvaaminen ja viime kädessä hyvien suhteiden ylläpitäminen ulkovaltojen kanssa. Rakennus tai huoneisto on vieraan valtion käytössä esimerkiksi silloin, kun siinä asuu valtiovierailulla oleva valtionpäämies. Lainkohdassa tarkoitettuja hallitusten välisiä järjestöjä ovat esimerkiksi Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan unioni ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö. Vieraan valtion edustajia ovat tyypillisesti lähetystöt ja konsulaatit.

Säännöksen erityissuoja rajoittuu vain rakennukseen tai huoneistoon, joka on ylimpien valtioelinten tai 2 kohdassa mainittujen ulkovaltojen edustajien käytössä. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on tarjota erityissuojaa ylimpien valtioelinten ja vieraiden

valtioiden edustajien työlle suojaamalla siinä käytettäviä tiloja. Rakennuksen aidatulle pihalle alueelle tunkeutumiseen sovellettaisiin ehdotettua 3 §:ää. Muissa yhteyksissä tällaisia henkilöitä suojaavat yleiset kotirauhasäännökset.

Luvattoman tunkeutumisen lopullinen törkeysarvio tehtäisiin tavanomaisen kokonaisuuden harkintalausekkeen perusteella. Törkeän luvattoman tunkeutumisen enimmäisrangaistus olisi kaksi vuotta vankeutta. Samaa asteikkoa ehdotetaan törkeään kotirauhan rikkomiseen.

5 §. *Salakuuntelu*

Esityksen tarkoituksena on eräiltä osin siirtää salakuuntelun ja viestintäsalaisuuden loukkauksen soveltamisalan välistä rajaa. Ehdotettu 5 § on yleissäännös, joka kattaisi periaatteessa kaikentyyppisen puheen ja keskustelun kuuntelun. Salakuuntelu kohdistuisi puheviestintään ja muihin äänialtoihin, kun taas sähköisesti tai muulla tavalla välitettävän suojatun viestin kuunteleminen arvioitaisiin rikoslain 38 luvun 3 §:n mukaisena viestintäsalaisuuden loukkauksena.

Niinpä yleisesti kuultavissa olevan radioliikenteen, esimerkiksi suojaamattoman poliisiradioverkon tai LA-puhelinten, kuuntelemisen rangaistavuus arvioitaisiin, kuten nykyisinkin, viestintäsalaisuuden loukkauksena. Tämä on todettu myös viestintäsalaisuuden loukkausta koskevan lainkohdan säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluissa (HE 94/1993 vp, s. 138 ja 151). Siten esimerkiksi suojatun radioliikenteen, kuten poliisiradioverkon, oikeudeton kuuntelu olisi rangaistavaa viestintäsalaisuuden loukkauksena eikä salakuunteluna. Esityksessä ei ehdoteta suojaamattoman poliisiradioliikenteen kuuntelemisen muuttamista rangaistavaksi. Poliisiradioliikenteessä ollaan vaihteittain siirtymässä suojatun verkon käyttöön, minkä seurauksena poliisiradioliikenteen kuunteleminen olisi olennaisesti nykyistä vähäisempää ja myös rangaistavaa rikoslain 38 luvun 3 §:n ja radiolain (517/1988) mukaan.

Ollakseen rangaistavaa salakuuntelun tulisi olla oikeudetonta. Oikeudeton teko ei olisi esimerkiksi silloin, kun siihen on saatu kuunneltavan oma suostumus. Salakuuntelu olisi oikeutettua myös silloin, kun siihen on lailla säädetty oikeus kuten esimerkiksi poliisin oikeus tekniseen kuunteluun pakkokei-

nolain 5 a luvun ja poliisilain 3 luvun perusteella.

Oikeudetonta ei olisi myöskään kotirauhan suojaamassa paikassa tai muualla oikeudettomasti oleskelevan henkilön kuunteleminen salaa. Vastaavasti kotirauhan suojaamalla alueella tai muulla ehdotetussa 6 §:ssä tarkoitettulla alueella oikeudettomasti oleskeleva ei saa suojaa salakatselua vastaan. Joka esimerkiksi anastustarkoituksessa tunkeutuu salaa kotirauhan suojaamaan paikkaan, ei voi oikeudettoman oleskelun aikana samalla tavoin kuin muulloin määrätä häneen kohdistuvasta tarkkailusta. Oikeudettomasti tunkeutuvan on myös syytä varautua mahdolliseen tarkkailuun.

Kotirauhan suojaamaa aluetta koskevan rikoslain nykyisen 24 luvun 3 b §:n 1 momentin mukaan kuuntelu on rangaistavaa, kun siihen käytetään "teknistä laitetta". Sen sijaan kotirauhan piirin ulkopuolella kuuntelemisen rangaistavuuden edellytyksenä on vuonna 1995 voimaan tulleen rikoslain 38 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan "teknisen erikoislaitteen" käyttäminen. Tallentamiseen käytettävältä laitteelta edellytetään kummassakin lainkohdassa, että se on tekninen laite.

Nyt ehdotetaan, että myös kuuntelun rangaistavuuden edellytykseksi sekä kotirauhan suojaamalla alueella että sen ulkopuolella asetettaisiin "teknisen laitteen" käyttäminen. Kotirauhan suojaamilla paikoilla ei ole aiheita heikentää yksityisyyden suojaa edellyttämällä kuunteluun käytettävän laitteen olevan tekninen erikoislaitte. Sen sijaan kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolella parannettaisiin rikosoikeudellista suojaa siten, että pelkkä teknisen laitteen käyttäminen riittäisi myös salakuuntelussa säännöksen soveltamiseen.

Teknisen erikoislaitteen ja teknisen laitteen välinen käsite-ero ei tosin käytännössä ole kovin suuri eikä myöskään selvä. Teknisen erikoislaitteen käyttäminen on viestintäsalaisuuden loukkauksessa sekä perusrikosken rangaistavuuden edellytys että tietyn lisäedellytyksin rikoslain 38 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen ankaroitamisperuste. Teknisiä erikoislaitteita ovat rikoslain 38 luvun perustelujen mukaan mikrofonit, radiolähetin tai vastaava (HE 94/1993 vp, s. 149). Ehdotettua teknisen laitteen käsitettä on käytetty muun muassa poliisia ja eräitä muita esitutkintaviranomaisia koskevassa äskettäin uusitussa lainsä-

dännössä kuvaamaan tekniseen kuunteluun kelpaavaa laitetta (muun muassa pakkokeinonlain 5 a luvun 1 § ja poliisilain 28 §). Esimerkiksi pakkokeinonlain perustelujen mukaan teknisessä kuuntelussa käytettävällä teknisellä laitteella tarkoitetaan muun muassa mikrofonia, radiolähetintä ja niin sanottua äänikiikaria (HE 22/1994 vp, s. 26).

Teknisen laitteen käsite ei ole sillä tavoin yksiselitteinen, että kunkin laitteen voi sanoa ehdottomasti kuuluvan käsitteen piiriin tai jäävän sen ulkopuolelle. Selvää on, että varta vasten salakuuntelua varten valmistetut laitteet ovat pykälässä tarkoitettuja laitteita. Yhtä selvää on, että huonokuuloisille tarkoitettuihin kuulolaitteisiin, joiden tarkoituksena on vain palauttaa normaali kuuleminen taso, eivät tavanomaisesti käytettyinä voi sellaisia olla.

Rangaistavaa olisi sekä pelkkä kuunteleminen että tallentaminen. Teon kohteena olisi keskustelu, puhe ja muu ääni. Kuvan tallentamisesta säädettäisiin 6 §:ssä.

Äänen tallentaminen voi tapahtua hyvin erilaisilla menetelmillä. Tallentamisen olennainen sisältö on siinä, että tallennetut äänet voidaan jollakin tapaa toistaa. Tämä erottaa tallentamisen kuuntelemisestä. Useimmiten ääni tallennetaan sellaisessa muodossa, että se voidaan myös toistaa äänenä. Käytännössä on myös mahdollista tallentaa ääni siten, että se on suoraan kirjoitettuna tekstinä luettavissa. Tämänkin mahdollistavan teknisen laitteen käyttäminen olisi lainkohdassa tarkoitettua tallentamista. Salakuunteluna rangaistavaa tallentamista ei sen sijaan olisi muistiinpanojen tekeminen esimerkiksi seläisestä puheesta, jonka muistiinpanojen tekijä paljain korvin kuulee.

1 mom. Ehdotetussa 1 kohdassa suojattaisiin vain kotirauhan aluetta. Luvun 11 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, mitä kotirauhan piiriin kuuluisi. Määritelmäsäännöksellä suljettaisiin yksiselitteisesti niin sanotun julkisen kotirauhan piiriin kuuluvat alueet, esimerkiksi virastot, 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Muun muassa näitä alueita koskisi 1 momentin 2 kohdan säännös.

Kotirauhan suojaamassa paikassa käytävän keskustelun kuuntelemisen ja tallentamisen ei tarvitsisi olla salaista ollakseen rangaistavaa. Tämä vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Kotirauhan piirin ulkopuolella tapahtuvan kuuntelun ja tallentamisen rangaistavuuden edellytyksenä sen sijaan on, että se tapahtuu salaa.

Ehdotettu 1 kohdan säännös suojaisi jo kaista luvallisesti kenen tahansa kotirauhan piirissä oleskelevaa henkilöä teknisellä laitteella tapahtuvalta kuuntelulta. Kotirauhan suojaamalla alueella oleskelevan henkilön puheen kuuntelu ja tallettaminen olisi rangaistavaa, olivatpa kuuntelulaitteet ja kuuntelija sitten kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. Teko olisi rangaistava vaikka äänitettäisiin vain se, minkä omin korvin muutenkin voi kuulla.

On ollut jossain määrin tulkinnanvaraista, onko voimassa olevan lain mukaan kotirauhan suojaamassa paikassa käytävän keskustelun osallisella oikeus äänittää salaa keskustelu vai ei. Korkein oikeus on katsonut, ettei kysymyksessä olevassa tilanteessa tapahtuva keskustelun tallentaminen ole rangaistavaa salakuuntelua (KKO 1981 II 182). Nyt säädettäisiin nimenomaisesti, ettei 1 kohdan mukainen tallentaminen olisi edelleenkin salakuunteluna rangaistavaa silloin, kun tallentaja on ottanut keskusteluun osaa.

Kotirauhan suojaaman paikan muiden tapahtumien kuin keskustelun kuuntelu ja tallentaminen teknisellä laitteella olisi rangaistavaa vain, jos menettely loukkaa yksityisyyttä. Vaatimuksella yksityisyyden loukkamisesta on tarkoitus poistaa rangaistavuuden piiristä yksityisyyden kannalta lähes merkittömien tapahtumien kuuntelu tai tallentaminen. Yksityisyyttä loukkaavaa ei olisi esimerkiksi kerrostalossa naapureiden asuntoihin radiosta kuuluvan kovaäänisen musiikin nauhoittaminen, koska ääni on jo siirtynyt yksityisyyden piiriin ulkopuolelle.

Rangaistavaa ei olisi sekään, että keskustelun osapuoli nauhoittaa puheen, vaikka samalla tallentuisi myös pesukoneen surinaa, koiran haukuntaa tai muuta vastaavaa ääntä. Keskustelija ei voisi kuitenkaan keskusteluun osallistumattomien muiden asunnossa oleskelevien suostumuksetta keskustelua nauhoittaessaan samalla tallentaa heidän puhettaan ja siten loukata heidän yksityisyytään. Yksityisyyttä loukkaavaa salakuuntelua olisi myös esimerkiksi rakkauselämään liittyvien äänten luvaton kuuntelu ja tallentaminen.

Yksityisyyden käsitettä on käsitelty yleisperustelujen jaksossa 1.

Momentin 2 kohta koskee muita kuin 1 kohdassa tarkoitettuja paikkoja. Se on 1 kohtaa siten suppeampi, että vain puheen kuunteleminen ja tallentaminen olisi rangaistavaa ja sekä vain salaa tapahtuvana. Lain-

kohtaa vastaavan rikoslain nykyisen 38 luvun 3 §:n 1 momentin säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluja (HE 94/1993 vp, s. 132—153) voidaan siten käyttää myös tulkittaessa ehdotettua 2 kohtaa.

Edellytyksenä rangaistavuudelle on, ettei puhe ole tekijän tai kenenkään muunkaan ulkopuolisen tietoon tarkoitettu. Tällä vaatimuksella rajataan 2 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle sellaisten keskustelujen tallentaminen, joihin tallentaja osallistuu. Ilmaisulla "muunkaan ulkopuolisen" korvattaisiin sanonta "muiden ulkopuolisten". Ehdotettu ilmaus osoittaisi nykyistä selvemmin, että yhdenkin ulkopuolisen tietoon tarkoitettu puhe ei saisi säännöksessä tarkoitettua suojaa salakuuntelulta. Lisäksi rangaistavan kuuntelemisen tai tallentamisen tulee kotirauhan suojaaman paikan ulkopuolella olla tapahtunut olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan. Esimerkiksi ravintolassa, liikennevälineessä tai puistonpenkillä käytävä keskustelu saisi suojaa vain sillä edellytyksellä, ettei ulkopuolisten voida olettaa kykenevän kuuntelemaan keskustelua ilman erityistä laitetta. Kovaääninen tai muuten helposti ulkopuolisten kuultavissa oleva keskustelu ei saisi lainkohdassa tarkoitettua suojaa. Säännöksen soveltaminen ratkeaisi siis niiden ulkoisten olosuhteiden perusteella, joissa keskustelua käydään.

Rangaistuksena salakuuntelusta olisi sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. Rangaistusasteikko on sama kuin rikoslain 24 luvun 3 b §:ssä ja 38 luvun 3 §:ssä. Ehdotus merkitsisi kuitenkin salakuuntelun törkeimpien tekemuotojen varalle säädetyn rangaistusasteikon lieventämistä, koska salakuuntelusta kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolella on voitu rangaista vuodesta 1995 lähtien myös törkeänä viestintäsalaisuuden loukkauksena. Sen varalta on säädetty enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Vuoden 1995 lainsäädännöllinen ratkaisu sijoittaa salakuuntelusäännös viestintäsalaisuuden osaksi oli kuitenkin tarkoitettu tilapäiseksi eikä rangaistusasteikko tältä osin ole oikeassa suhteessa jo vuodesta 1972 voimassa olleen kotirauhan suojaamassa paikassakin tapahtuvan salakuuntelun rangaistusasteikkoon.

2 mom. Salakuuntelun yritys ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi. Nykyisin vain viestintäsalaisuuden loukkauksena rangaistavan puheen kuuntelun ja tallettamisen yritys

on rangaistava. Ehdotus merkitsisi vähäistä rangaistavuuden laajentumista. Rangaistavasta yrityksestä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun joku koettaa suuntamikrofonia ja tallennusvälinettä kantaen niitä mihinkään sijoittamatta saada kohdehenkilöiden keskustelun kuulluksi ja nauhoitetuksi siinä kuitenkaan onnistumatta.

6 §. Salakatselu

Salakatseluna rangaistavaa olisi katseleminen ja kuvaaminen teknisellä laitteella. Yleisimpiä salakatseluun soveltuvia laitteita ovat tavalliset kamerat, kiikarit ja videokamerat. Lainkohdassa tarkoitettuna teknisenä laitteena ei sen sijaan ole pidettävä silmälasia, joiden tarkoituksena on vain palauttaa heikentynyt näkö normaaliksi. Normaaliaisteilla havainnoiminen ei olisi salaa tehtynäkään 6 §:n mukaan rangaistavaa.

Rangaistavaa olisi henkilöiden katseleminen tai kuvaaminen. Rikoslain 24 luvun 3 b §:ssä oleva käsite "tarkkailee" ehdotetaan korvattavaksi sanalla "katselee". Muutoksella ei tavoitella säännöksen soveltamisalan laajentamista. Katseleminen ilmentää tarkkailemista osuvammin kuvaamiselle vaihtoehtoista pelkkää havainnointia silloinkin, kun se on lyhytaikaista. Salakuuntelussa käytetään vastaavasti käsitettä "kuuntelee". Sen sijaan käsitettä "tarkkailee" käytetään usein laajemmassa merkityksessä. Esimerkiksi poliisilainsäädännössä "tarkkailu" on jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa tiedonhankintaa (poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohta), ja "tekninen tarkkailu" kattaa teknisen kuuntelun, teknisen katselun ja teknisen seurannan (pakkokeinolin 5 a luvun 1 §:n 3 kohta ja poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohta). Poliisilaisissa tarkoitettussa "teknisessä katselussa" käytetään ehdotettua vastaavasti käsitettä "katsella".

Kuvaaminen voi olla valokuvaamisen kaltaista, tietyn hetken kuvaamista, tai luonteeltaan jatkuvaa videokameralla kuvaamista tai siihen rinnastettavaa toimintaa. Kuvaamisen tuloksena ei tarvitse välittömästi syntyä kuvaa tai sen negatiivia, vaan lainkohdassa tarkoitettua kuvaamista voi olla kaikkien sellaisten tekniikoiden käyttäminen, joilla informaatiota tallennetaan tai siirretään tallennettavaksi niin, että se voidaan myöhemmin saattaa kuvan muotoon.

Ollakseen rangaistavaa salakatselun tulisi tapahtua oikeudettomasti. Nykyinen käsite

"luvaton" on korvattu käsitteellä "oikeudeton" kuten salakuuntelusäännöksessäkään. Oikeudetonta ei olisi esimerkiksi laissa nimenomaan sallittu katselu. Muun muassa poliisilla on oikeus harjoittaa teknistä katselua rikosten selvittämiseksi (pakkokeinolin 5 a luku) ja ehkäisemiseksi (poliisilain 3 luku). Katselu tai kuvaaminen teknisellä laitteella ei olisi oikeudetonta myöskään silloin, kun siihen on saatu tarkkailtavan suostumus.

Oikeudetonta ei olisi myöskään lainkohdan suojaamassa paikassa oikeudettomasti oleskelevan tarkkailu. Vastaava periaate on voimassa myös salakuuntelussa. Tunkeutuja ei voi oikeudettoman oleskelunsa aikana saada samaa suojaa salakatselua vastaan kuin hyväksyttävästä syystä paikalle tulleet. Tunkeutujan on syytä varautua mahdolliseen tarkkailuun, eikä hänen tarkkailemisensa olisi oikeudetonta. Siten salaisenkin valvontakameran käyttö olisi mahdollista esimerkiksi omakotitalon tai suljetun viraston sisäänkäynnin valvomiseksi.

Katselu tai kuvaaminen teknisellä laitteella ei tulisi oikeutetuksi sillä perusteella, että tallennettaisiin vain se, mikä omin silmin muutenkin on nähtävissä.

Koska salakatselun kohteena tulee olla jonkun henkilön, pelkän tyhjän tilan kuvaaminen ei voi olla 6 §:n mukaan rangaistavaa. Rajaus merkitsee sitä, ettei myöskään eläinten, esineiden, rakennusten tai muun ympäristön kuvaaminen olisi salakatseluna rangaistavaa. Maisemankuvauksessa ei kuitenkaan saisi loukata yksityisyyttä. Kuvaajan tulisi varmistua siitä, että ne pykälän suojaamalla alueella, kuten omakotitalon pihalla oleskelevat, jotka voivat joutua kuvaan ja olla siitä tunnistettavissa, suostuvat kuvaamiseen.

Rangaistavan teon kohteena olevan henkilön olisi oleskeltava tiettyssä, pykälässä tarkoitettussa paikassa. Sillä seikalla, tarkkaillaanko henkilöä teknisellä laitteella lainkohdassa määritellystä paikasta vai sen ulkopuolelta ja missä tarkkailulaitteistoa pidetään, ei sen sijaan olisi merkitystä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa suojataan kotirauhan piirissä ja siihen rinnastettavassa tilassa oleskelevaa henkilöä. Kotirauhan ala ehdotetaan määriteltäväksi 11 §:ssä. Nykyinen salakatselusäännös rajoittuu kotirauhan piiriin. Pykälän 2 kohta laajentaisi salakatselusuojan piiriä ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitetuissa huoneistoissa ja rakennuksissa ja rakennuksiin liittyvillä aidatuilla pihoilla oles-

keleviin henkilöihin. Lisäedellytyksenä on, että paikan tulee olla yleisöltä suljettu.

Salakatseluna rangaistavan käyttäytymisen ala rajoittuisi pykälässä tarkoitettuun tavoin laajennettunakin määrättyihin laissa lueteltuihin paikkoihin. Salakatselun suoja olisi siten suppeampi kuin salakuuntelussa. Suoja ei ulottuisi yleisille paikoille, kuten kaduille ja toreille, eikä myöskään kauppoihin, pankkeihin ja muihin paikkoihin, joihin yleisöllä on pääsy.

I mom. Ehdotettu 1 kohdan säännös suojaisi jokaista luvallisesti kenen tahansa kotirauhan piirissä oleskelevaa henkilöä yhtä hyvin salaa kuin avoimesti teknisellä laitteella tapahtuvalta katselulta. Tämä vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Kyseinen suoja laajennettaisiin myös kotirauhan suojaamaan paikkaan rinnastettavissa oleviin tiloihin. Rinnastettavuus kotirauhan suojaamaan paikkaan tarkoittaa, että paikka on jollakin tavalla erityisesti suojattu tai erityisen suojan tarpeessa. Suojaamisintressi perustuu siihen, että paikassa harjoitetaan intiimejä, yksityisyyteen kuuluvia toimia. Tällaisissa paikoissa, esimerkiksi liikunta- paikkojen puku- tai suihkuhuoneissa, käymälöissä, saunoissa tai vaatetusmyymälöiden sovituskopeissa oleskeleva voi olettaa, että hän on suojassa ulkopuolisten katseilta. Ihmisten käyttäytymisen tarkkailu sovituskopeissa ja vastaavissa tiloissa koetaan yleensä selvästi loukkaavaksi, eivätkä ihmiset yleensä voi sellaisissa paikoissa riittävästi suojautua tarkkailulta silloinkaan, kun se tapahtuu avoimesti.

"Tila"-käsitteellä on haluttu ilmaista, että kysymykseen voi tulla myös huonetta pienempi koppi tai muu katseilta suojattu paikka.

Henkilön katselu tai kuvaaminen olisi rangaistavaa vain, jos se tapahtuu oikeudettomasti. Kotirauhan piirissä oleskelevan henkilön kuvaaminen aineiston hankkimiseksi sinänsä hyväksyttävää tarkoitusta varten ei tee tarkkailua sallituksi. Korkein oikeus on asettanut samalle kannalle katsoessaan rangaistavaksi salakatseluksi omakotitalonsa pihamaalla oleskelevan henkilön valokuvaamisen aineiston hankkimiseksi oikeudenkäyntiä varten (KKO 1985 II 128).

Eräissä poikkeustapauksissa kotirauhan suojaamalla paikalla oleskelevan henkilön salaakin tapahtuva tarkkailu voi olla oikeutettua. Oikeudetonta ei olisi katselu tai kuvaaminen, jota sen vakiintuneisuuden vuoksi

ei yleensä koeta yksityisyyttä loukkaavana ja johon ihmiset osaavat varautua. Esimerkiksi merenkulussa on tavanomaista, että ihmisiäkin katsotaan kiikareilla. Katseleminen voi kohdistua myös asuttaviin aluksiin, jotka kuuluisivat ehdotetun 11 §:n mukaan kotirauhan piiriin. Ihmiset ovat varautuneet siihen, että heitä voidaan näissä tilanteissa ainakin lyhyen aikaa tarkkailla, eikä tätä yleensä ole pidettävä loukkaavana tai oikeudettomana.

Pykälää sovellettaisiin 2 kohdan mukaan 3 §:ssä tarkoitettuihin huoneistoihin ja rakennuksiin ja rakennusten aidattuihin pihaluaisiin. Näitä olisivat virastot, liikehuoneistot, tuotantolaitokset, toimistot, kokoustilat ja muut vastaavat paikat. Lisäksi edellytettäisiin, että kyseiset paikat ovat yleisöltä suljettuja. Yleisöltä suljetulla paikalla tarkoitetaan paikkaa, johon yleisöllä ei ole pääsyä. Tarkoituksena on ensinnäkin suojata yksityisyyttä tilanteissa ja paikoissa, joissa oleskella ihmiset pitävät yksityiselämänsä kuuluvana tai eri syistä arkaluonteisena. Tällaisia voisivat olla yhdistysten ja muiden yksityisten järjestöjen ja yhteisöjen kokoukset ja muut yksityiset tilaisuudet. Myös yleisöltä suljetut muut kokoukset olisivat salakatselulta suojattuja. Samoin esimerkiksi oleskelu sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa olisi lainkohdassa tarkoitettun suojan piirissä.

Toiseksi tarkoituksena on suojata muun muassa virastoissa ja toimistoissa työskentelevien rauhaa ja yksityisyyttä sellaisissa paikoissa, joihin yleisöllä ei ole pääsyä. Yleensä virastot ja toimistot olisivat tällaisia paikkoja lukuunottamatta yleisöä varten erityisesti järjestettyjä palvelupisteitä.

Katseleminen ja kuvaaminen olisi 2 kohdan mukaan rangaistavaa vain, jos se tapahtuu yksityisyyttä loukaten. Rangaistavaa olisi sekä salaa että avoimesti tapahtuva tarkkailu, jos se loukkaa tarkkailtavan yksityisyyttä. Kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolellakin lainkohdassa tarkoitetuissa yleisöltä suljetuissa paikoissa oleskelevan avoinkin tarkkailu olisi siten rangaistavaa salakatselua, jos se tapahtuu yksityisyyttä loukaten. Rangaistavan käyttäytymisen alan rajaaminen mainittuun tavoin olisi perusteltua salakatselussa, koska tarkkailtava ei voisi useissa tapauksissa välttää kuvatuksi tulemista ja siten yksityisyytensä loukkaamista, vaikka kuvaaja ei yrittäisikään toimia salaa. Sen sijaan salakuuntelussa tarkkailtavat voivat yleensä tarvittaessa keskeyttää puheensa tai ainakin

säädellä sitä saatuaan kuunteluaikeista tiedon.

Yksityisyyden loukkaamisen nimenomaisella vaatimuksella on tarkoitus jättää rangaistavan salakatselun ulkopuolelle yksityisyyden kannalta aivan harmiton tarkkailu. Toisin kuin 1 kohdassa teon rangaistavuutta arvioitaessa on tämän vuoksi kiinnitettävä huomiota kuvaajan ja kuvattavan väliseen suhteeseen, katselun tai kuvaamisen tarkoitukseen, keston, paikkaan ja ajankohtaan sekä kuvattavan tilanteeseen, kuvaamisen yllätyksellisuuteen, kuvattavan kieltäytymisen tai poistumisen mahdollisuuteen ja muihinkin seikkoihin, joilla voi olla merkitystä teon loukkaavuuden arvioimisessa. Teon rangaistavuuden arvioinnissa on olennaista, onko tarkkailuun ollut mahdollista varautua riittävästi ja koetaanko kyseessä olevan tyyppinen tarkkailu yleensä loukkaavana.

Avointa kameravalvontaa, jonka kohteeksi tarkkailtavat joutuvat vain ohimenevästi siihen varautuen ja jota ei kohdisteta erityisesti kehenkään, ei olisi yleensä pidettävä lainkohdassa tarkoitettulla tavalla yksityisyyttä loukkaavana. Samoin on arvioitava tilannetta, jossa tieto kameravalvonnasta on paikalla oikeutetusti oleskelevilla, vaikka tarkkailun kohteeksi voi satunnaisesti joutua muikin kameravalvonnasta tietämätön kuin oikeudettomasti paikalle tullut. Kuitenkin esimerkiksi tietyn henkilön tai samojen henkilöiden pitkäaikainen avoin tarkkailu esimerkiksi työpaikalla voisi olla yksityisyyttä loukkaavaa ja siten rangaistavaa salakatselua.

Eräissä muissakin tapauksissa salaa tapahtuvaa tarkkailua voidaan pitää oikeutettuna. Oikeudetonta ja yksityistä loukkaavaa ei olisi muun muassa tavanomaiseksi muodostunut 3 §:ssä tarkoitettussa yleisöltä suljetussa paikassa oleskelevan ihmisryhmän kuvaaminen, johon kuvattavat osaavat varautua. Oikeudetonta ei yleensä olisi kokousväen avoimesti tapahtuva valokuvaaminen, jos sen tekee kokoukseen osallistuja tai kokousta luvallisesti seuraamassa oleva henkilö. Samoin olisi arvioitava valokuvan ottamista perhejuhlasta, johon kuvaaja osallistuu. Tällaista tavanomaista kuvaamista, johon kuvattavat osaavat varautua, ei voida pitää oikeudettomana eikä yleensä myöskään yksityisyyttä loukkaavana, vaikkei joku kuvattavista ehtisikään havaita kuvatuksi tulemistaan. Valokuvaaminen mainituissa tilanteissa voi kuitenkin olla oikeudetonta, jos kuvaaja oleskelee paikalla oikeudettomasti. Muutenkin va-

lokuvattavaksi joutuminen koetaan helposti loukkaavaksi, jos valokuvaaja on ulkopuolinen.

Jos katselemisen tai kuvaamisen ohella kuunnellaan tai talletetaan ääntä, sovelletaan salakatselusäännöksen ohella myös salakuuntelua koskevaa pykälää. Tällainen tilanne voi syntyä muun muassa videokameraa käytettäessä. Salakatselulla hankitun yksityiselämää koskevan kuvan levittämiseen sovellettaisiin lähinnä ehdotettua 8 §:ää tai mahdollisesti ehdotettua 9 tai 10 §:ää taikka muuta tietojen oikeudetonta levittämistä koskevaa rikoslain säännöstä. Esimerkiksi ehdotettu 8 §:kin voisi soveltua, jos yksityiselämän tarkkailu videokameralla tehdään myös yleisölle mahdolliseksi tietoverkossa.

Salakatselun rangaistusasteikko ehdotetaan säilytettäväksi samana kuin voimassa olevassa laissa. Asteikko on myös sama kuin salakuuntelussa.

2 mom. Salakatselun yritys olisi myös rangaistava. Perusteet, jotka on edellä esitetty salakuuntelun yrityksen rangaistavuudelle, soveltuvat myös salakatselun yrityksen säätämislle rangaistavaksi.

Rangaistavan valmistelun ja täyttyneen teon välille jää käytännössä vähän tapauksia. Tästä huolimatta niiden jättäminen rangaistavuuden ulkopuolelle ei olisi johdonmukaista. Jos esimerkiksi asunnossa oleskelevaa henkilöä yritetään asunnon ulkopuolelta ilman erityisiä valmistelutoimia valokuuvata tai videoida siinä kuitenkin onnistumatta, teko jäisi rankaisematta, jollei yritystä olisi säädetty rangaistavaksi.

7 §. *Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu*

Valmisteluna rangaistaisiin ehdotetun 7 §:n mukaan teknisen laitteen sijoittaminen salakuuntelussa tai -katselussa käytettäväksi. Tässä tarkoitettulla tavalla käytettävänä laite on vasta silloin, kun se on paikkaansa sijoitettuna käyttövalmiina. Sijoittamista voisi olla esimerkiksi naururin piilottaminen jonkun työpöydän laattikkoon.

Ehdotetun säännöksen sanamuodosta käy ilmi, että laite on täytynyt sijoittaa johonkin tarkoituksessa kuunnella tai katsella 5 tai 6 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Ketään ei voitaisi rangaista siitä, että hän on unohtanut hyväksyttävässä tarkoituksessa esillä pitämänsä kasettinaururin jonkun pöydälle. Teon rikol-

linen tarkoitus voidaan usein osoittaa joillakin konkreettisilla seikoilla, joita voisivat olla esimerkiksi teknisen laitteen laatu tai sijainti, rikoksesta epäillyn ammatti taikka rikoksen mahdollinen motiivi. Teknisen laitteen sijoittamisena ei voida pitää mukana olevien kannettavien laitteiden ottamista laukusta käteen salakuuntelussa tai -katselussa käytettäväksi.

Ehdotettu valmistelukriminalisointi eroaa voimassa olevasta 24 luvun 3 b §:n 3 momentin säännöksestä siten, että sijoituspaikalla ei enää olisi valmistelun rangaistavuuden kannalta merkitystä. Laite voitaisiin sijoittaa muuallekin kuin sille alueelle, jolla oleskelevia olisi tarkoitus tarkkailla. Rangaistavaa olisi siten esimerkiksi herkän mikrofonin suuntaaminen kadulla olevasta autosta asuinhuoneistoon tai syrjäisessä paikassa oleviin henkilöihin siten, että käytäviä keskusteluja voidaan kuunnella.

Valmistelun enimmäisrangaistus, kuusi kuukautta vankeutta, olisi alempi kuin salakuuntelussa ja -katselussa. Asteikkojen ero on luonnollinen, koska valmistelu muodostaa vasta uhan yksityisyydelle, mutta ei vielä konkreettisesti loukkaa sitä, kuten itse kuuntelu tai katselu. Ehdotettu enimmäisrangaistus ei antaisi oikeutta kotietsinnän tekemiseen pelkän valmistelu epäilyn perusteella. Yleensä kuitenkin silloin, kun teknisiä laitteita on asennettu valmiiksi salakuuntelua tai -katselua varten, on syytä epäillä näitä laitteita myös käytetyn. Ehdotetun 5 ja 6 §:n enimmäisrangaistukset mahdollistavat tällöin kotietsinnän.

8 §. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Voimassa oleviin säännöksiin ehdotetaan vain teknisluonteisia muutoksia. Nykyisen pykälän säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluja (HE 84/1974 vp) voidaan siten pääosin käyttää ehdotetun 8 §:n tulkinnassa.

Rikoksen nykyinen nimi, "yksityiselämän loukkaaminen", ei ole kovin onnistunut. Yksityiselämää voidaan loukata monella muullakin tavalla kuin levittämällä sitä koskevaa tietoa. Ehdotettu "yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen" kuvaisi täsmällisemmin kyseessä olevan rikoksen luonnetta.

Jotta teko olisi rangaistava, levitettävän tiedon täytyy koskea loukattavan yksityiselämää. Yksityiselämän käsitettä käytetään sa-

massa merkityksessä kuin voimassa olevaan sääntelyyn johtaneen hallituksen esityksen perusteluissa (HE 84/1974 vp, s. 3): "Yksityiselämän käsitteen ydin sisältää sen, että yksilöllä tulee olla tietty rauhoitettu ala, johon kuuluvat asiat hänellä on oikeus pitää omana tietonaan, jos hän haluaa." Yksityiselämään ei nykyisen lain perustelujen mukaan lueta sellaisia seikkoja, joilla on merkittävää yhteiskunnallista vaikutusta. Muun muassa taloudellinen ja poliittinen vallankäyttö eivät ole yksityiselämää.

1 mom. Ehdotetun 1 momentin sanamuoto poikkeaa joissakin kohdin voimassa olevasta. Osa muutoksista perustuu rikoslain kokonaisuudistuksessa yleisesti käytettyyn kirjoitustapaan. Niinpä ehdotetussa 1 momentissa puhutaan oikeudettomasta esittämisestä, kun voimassa olevassa laissa käytetään ilmaisua "ilman laillista oikeutta". Ilmaisujen asiallinen sisältö on sama. Sisällöllistä muutosta ei ole myöskään tavoiteltu korvaamalla ilmaisu "levittää - - tiedon" sanonnalla "esittää tiedon". "Esittää"-sanaa ehdotetaan käytettäväksi kunnianloukkausta koskevassa ehdotetussa 9 §:ssä, jolloin on johdonmukaista käyttää sitä myös 8 §:ssä.

Esittäminen voisi tapahtua joko joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville. Tekotapojen erottamisella eri kohtiin on tavoiteltu ainoastaan säännöksen luettavuuden parantamista. Kohdan 2 ilmaisulla täsmennettäisiin voimassa olevan lain avointa rinnastusta "tai muulla sen kaltaisella tavalla". Uusi sanonta, jonka käyttöön ottamista on ehdottanut omissa säännöksissään myös sananvapaustoimikunta, kuvaa nykyistä paremmin sitä, että tiedon esittämisessä käytetty väline itsessään ei ole säännöksen tulkinnan kannalta olennainen. Keskeistä on se, miten suuren joukon käytetty väline saavuttaa. Uusi sanonta selventää myös sitä, ettei teon täytyminen edellytä tietoon saattamista, vaan riittää, että yksityiselämää koskeva tieto on toimitettu lukuisten ihmisten saataville esimerkiksi tietoverkkoon.

Yksityiselämää suojattaisiin ennen kaikkea sinänsä totuudenmukaisten tietojen levittämiseltä. Kuten voimassa olevassakin laissa yksityiselämää loukkaavaa olisi paitsi tiedon, myös vihjauksen tai kuvan esittäminen toisen yksityiselämästä. Vihjaukselle on luonteenaista, että se synnyttää käsityksen jonkin tiedon olemassaolosta, vaikka vihjaus itsessään ei tätä tietoa sisältäisikään. Kuvan

nimenomaisella mainitsemisella tehtäisiin muun ohella selväksi, että ehdotetussa 6 §:ssä tarkoitettulla salakatselulla otettujen kuvien levittäminen lainkohdassa tarkoitettulla tavalla olisi myös rangaistavaa, jos kuva sisältää yksityiselämää koskevaa tietoa.

Rangaistavuus ei edellyttäisi vahingon tai kärsimyksen konkreettista aiheuttamista. Nykyisen lain mukaisesti ehdotetaan, että teon rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että se on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä.

Mahdollisuutta, että tiedon tai vihjauksen leviäminen aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulisi arvioida tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana. "On omiaan" -ilmaisulla on haluttu sulkea soveltamisalan ulkopuolelle sellaiset teot, jotka kyllä tosiasiallisesti ovat aiheuttaneet loukatulle kärsimystä, mutta vain sen vuoksi, että tämä on reagoinut asiaan yllättävällä tavalla. Lainkohdassa tarkoitettun teon tulisi olla sellainen, että sen yleisesti ajatellaan aiheuttavan kärsimystä suurelle osalle sellaisista ihmisistä, joihin se kohdistuu. Kärsimyksen tulisi olla teon tyypillinen seuraus. Vastaavalla tavalla tulisi arvioida halveksuntaa. Tietyissä määrin voidaan ottaa huomioon sellaisten ryhmien erityispiirteet, joiden arvonanto on loukatulle merkityksellinen. Jos tällainen ryhmä kuitenkin on melko pieni ja sen arvot huomattavasti poikkeavat laajalti hyväksytyistä arvoista, näiden arvojen vastaiseen menettelyyn perustuva halveksunta ei voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla tyypillistä.

Lainkohdassa tarkoitettu vahinko voi olla luonteeltaan taloudellista, esimerkiksi menettettyjä elinkeinotuloja, mutta se voi olla myös aineetonta. Arvostetun luottamustehtävän menettäminen voi olla tässä tarkoitettua vahinkoa, samoin kuin tärkeiden ihmissuhdeiden katkeaminen.

Uutuutena olisi halveksunnan mainitsemisen tiedon julkistamisen seurauksena. Tämäkään ei merkitsisi sisällöllistä laajennusta, sillä voimassa olevaan sääntelyyn johtaneen hallituksen esityksen perustelujen mukaan vahingolla tarkoitetaan myös "aineetonta vahinkoa, mikä voi ilmetä häittana sosiaalisessa kanssakäymisessä tai arvonannossa".

Ollakseen rangaistavaa tiedon levittämisen on oltava oikeudetonta. Yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen voi olla oikeutettua silloinkin, kun sen esittäminen ei ole 2 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeen yh-

teiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Nimenomainen tai oletettu suostumus tekee yksityisasiasta kertomisen lailliseksi. Viimeksi mainitulla perusteella on katsottu sallituksi kertoa joukkotiedotusvälineissä esimerkiksi viihdetaitelijoiden ja muiden paljon julkisuudessa esiintyvien henkilöiden yksityisasiasta. On huomattava, että suostumus on aina peruutettavissa ja että suostumus koskee vain sen antajaa. Myös ehdotetun 8 §:n 2 momentin peruste mahdollistaa ainoastaan kyseessä olevaa henkilöä itseään koskevan kirjoittelun. Vaikka kertominen poliitikon tai esiintyvän taiteilijan yksityiselämästä olisikin sallittua, tämä vaikutus ei ulotu asianomaisen henkilön sukulaisiin, tuttaviin tai muihin ulkopuolisiin, ellei vastaavaa perustetta ole heidänkin osalta olemassa.

Asian yhteiskunnallinen merkittävyys saattaa poikkeuksellisesti oikeuttaa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen silloinkin, kun henkilö, jota tieto koskee, ei toimi 2 momentissa tarkoitettussa tehtävässä. Oikeutettua olisi siten esimerkiksi tavanomaisen uutisvälityksen puitteissa tapahtuva uutisten julkaiseminen julkisissa rikosoikeudenkäynneissä esille tulleista asioista siittäkin huolimatta, että tällaiset uutiset voivat aiheuttaa säännöksessä tarkoitettuja yksilön kannalta haitallisia vaikutuksia. Joukkotiedotusalan järjestöt ovat luoneet oman eettisen säännöstönsä tällaisia tapauksia varten.

2 mom. Voimassa olevan 27 luvun 3 a §:n lopussa on pykälän soveltamista rajoittava virke. Sen kirjoitusasu ei täysin vastaa sisältöä, joka sille oli tarkoitus antaa lakia säädettäessä. Sen lopussa todetaan, ettei yksityiselämän loukkauksena pidetä julkistamista, joka koskee menettelyä julkisessa virassa ja vastaavissa tehtävissä. Tässä muodossa virke on kuitenkin tarpeeton, koska tällainen menettely sulkeutuu jo yksityiselämän käsitteen ulkopuolelle. Virkkeellä on itse asiassa tarkoitettu kertoa, että siinä tarkoitettujen henkilöiden yksityiselämästäkin saa kertoa asioita silloin, kun ne liittyvät menettelyyn pykälässä tarkoitettussa tehtävässä. Lisäksi asialla on oltava virkkeessä tarkoitettua yhteiskunnallista merkitystä. Siten esimerkiksi asiakirjan julkisuus ei automaattisesti anna oikeutta esittää joukkotiedotusvälineissä asiakirjaan sisältyvää yksityiselämää koskevaa tietoa.

Ehdotetussa 8 §:n 2 momentissa on nimenomaisesti esitetty ajatus, jota voimassa

olevan lain 27 luvun 3 a §:n lopussa on taivuteltu. Ehdotuksen tarkoituksena ei ole muuttaa nykyisen säännöksen soveltamisalaa.

Pykälän 2 momentissa nimenomaan mainittuihin politiikkaan, elinkeinoelämään ja julkiseen virkaan rinnastettavia muita tehtäviä ovat muun muassa taide- ja kulttuurielämä sekä huippu-urheilu. Tieto näissä tehtävissä toimivien yksityiselämäänkin kuuluvista seikoista, jos ne liittyvät menettelyyn mainitussa toiminnassa, on laillisesti levitettävissä, jos tiedon esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Aineisto, joka esitetään 8 §:ssä tarkoitettulla tavalla, voi olla hankittu esimerkiksi kuuntelemalla salaa siten kuin 5 §:ssä ehdotetaan säädettaväksi. Tällaisissa tapauksissa rangaistus tuomittaisiin kummastakin rikoksesta.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rangaistusasteikko säilyisi nykyisellään. Voimassa olevan, vuonna 1974 annetun säännöksen voimassaoloaikana yksityiselämän loukkauksena rangaistavien tekojen moitittavuudessa ei ole havaittu tapahtuneen olennaisia muutoksia. Asteikko olisi myös sama kuin törkeässä kunnianloukkauksessa. Ratkaisua puoltavat tunnusmerkistöjen yhtäläisyydet. Kummassakin pykälässä keskeisenä elementtinä on tiedon toimittaminen lukuisten ihmisten saataville.

9 §. Kunnianloukkaus

1 mom. Ehdotetun 9 §:n 1 momentin kahteen kohtaan on otettu kunnianloukkausrikkosten peruslajit. Momentin 1 kohdan mukaiselle rikokselle on ominaista, että kysymys on tiedosta tai tietoa lähellä olevasta vihjauksesta, joka on perätön. Väitteen totuudellisuus on siis periaatteessa jälkikäteen tarkistettavissa. Momentin 2 kohdassa on sen sijaan pääsääntöisesti kysymys muunlaisesta loukkaamisesta. Kyse voi olla esimerkiksi loukkaavasta mielipiteestä, eleestä tai koskettelusta. Yhteistä 2 kohdassa tarkoitetuille teoille on, ettei niiden totuudellisuudesta aina ole edes mielekästä puhua tai ettei totuudellisuutta ainakaan voida riidattomasti ratkaista.

Eräissä tapauksissa voitaisiin 2 kohdan mukaan tuomita tiedon tai vihjauksen esittämisestä silloinkin, kun sen totuudellisuus on

selvitettävissä. Vain valheellisten tietojen ja vihjausten esittäminen voi nimittäin tulla rangaistavaksi 1 kohdan mukaan. Jos väite on tosi tai jos vihjauksen kohteena on toiseikka, teko voisi kuitenkin tulla rangaistavaksi 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena, jos tiedolla tai vihjauksella tahallisesti halvennetaan toista.

Momentin 1 kohdassa tarkoitettu valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen olisi rangaistavaa riippumatta siitä, miten esittäminen tapahtuu. Tieto tai vihjaus voidaan esittää suullisesti tai kirjallisesti tai se voi sisältyä kuvaan. Se voidaan myös siirtää sähköisessä muodossa esimerkiksi sähköpostin kautta muiden kuin tekijän tietoon.

Lainkohta koskisi sekä pieneen piiriin rajoittuvia, yksityisluontoisia tekoja että julkisia kunnianloukkauksia. Julkisista kunnianloukkauksista osa tulisi tuomittavaksi ehdotetussa 10 §:ssä tarkoitettuina törkeinä kunnianloukkauksina. Väitteen esittäminen loukattavalle kahden kesken ei yleensä voi olla omiaan aiheuttamaan 1 kohdassa tarkoitettua halveksuntaa tai vahinkoa loukatulle, mutta kärsimystä se kyllä voi aiheuttaa, ja voisi siten tulla 1 kohdan mukaan rangaistavaksi. Tämän tyyppinen teko ei ole voimassa olevan lain mukaan rangaistava. Rangaistavuuden alan laajentumisella olisi vain vähäinen käytännön merkitys.

Tiedon tai vihjauksen sisällölle ei ole 1 kohdassa asetettu muita vaatimuksia kuin että sen esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Sama rangaistavuuden edellytys on asetettu myös ehdotetussa 8 §:ssä tarkoitetuille teoille. Kysymyksessä voi siten olla väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun tekoon, kuten voimassa olevan lain herjaussäännöksensäkin. Myös terveydentilaa koskevan loukkaavana pidettävän väitteen esittäminen, joka nykyisin voisi olla solvauksena rangaistavaa, kuuluisi ehdotetun 1 kohdan soveltamisalaan. Mahdollisuutta, että tiedon tai vihjauksen esittäminen aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulisi arvioida kuten ehdotetussa 8 §:ssäkin tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana. Myös vahingon luonne tulisi arvioida samoista lähtökohdista kuin 8 §:ssä.

Momentin 2 kohdan sanonnalla "halvennetaan" on tarkoitettu kuvata kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla loukataan toisen kunniaa. Kunnianloukkaus voidaan toteuttaa paitsi sanallisesti myös esimerkiksi vihjailevilla

ilmeillä, eleillä tai koskettelemisilla.

Kunnianloukkauksen kohteena voisi ehdotetun 1 momentin mukaan olla vain luonnollinen henkilö. Tämä ilmenee jo sanoista "toisesta" ja "häneen", joista ainakaan jälkimmäinen ei voi viitata oikeushenkilöön. Raus merkitsisi selvennystä nykyiseen oikeustilaan, sillä vielä 1950-luvulla korkein oikeus on eräässä kritiikille alttiissa ratkaisussaan (KKO 1955 II 32) katsonut, että oikeushenkilö voi olla kunnianloukkauksen kohteena. Muita vastaavia ratkaisuja on tehty vuosiasan alussa. Vaikka oikeushenkilöiden kunniaa ei esityksessä suoraan suojatakaan, ne voisivat saada välillistä suojaa sitä kautta, että joissakin tapauksissa oikeushenkilöön kohdistetun loukkauksen voidaan katsoa loukkaavan myös sen parissa työskenteleviä ihmisiä. Tähän voitaisiin päätyä muun muassa silloin, kun joku luonnollinen henkilö esimerkiksi yhtiön toiminnasta vastuullisena yleisesti samastetaan osakeyhtiöön.

Kunnianloukkaus saattaa kohdistua johonkin rajattuun henkilöpiiriin tai sen osaan. Voidaan esimerkiksi väittää perättömästi, että kaikki jonkin yrityksen hallituksen jäsenet tai enemmistö heistä on syllistynyt rikokseen. Tällaisessa tapauksessa asianomistajia olisivat kaikki ne hallituksen jäsenet, joihin kunnianloukkauksen vaikutukset ulottuvat. Hallitus ei kuitenkaan voisi kollektiivina toimia asianomistajana.

Jos yleisön keskuuteen levitettävässä tiedotteessa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, kysymys voi olla rikoslain 11 luvun 8 §:ssä tarkoitettusta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Molempien pykälien soveltaminen samanaikaisesti voi myös tulla kysymykseen.

Teolla loukatun oma loukkausta edeltänyt menettely voi kunnianloukkauksessa muodostaa syllisyyden poistavan anteeksiannoperusteen. Tekoon voitaisiin soveltaa tällöin rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentin 2 kohtaa. Lainkohdan mukaan rikoksesta voidaan jättää rangaistus tuomitsematta, jos rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana. Kunnianloukkauksissa voi usein olla kyse tekoon liittyvästä seikasta, provokaatiosta. Kunnianloukkauksia esitetään usein kiihtyneessä mielentilassa. Harvinaista ei ole, että loukkaaviin lausumiin vastataan uusilla louk-

kauksilla. Tunteiden kuumeneminen tällaisessa tilanteessa on ymmärrettävää, ja saataisi olla kohtuutonta tuomita rangaistukseen sitä, joka on alunperin syytön loukkaustenvaihtoon ja lähtenyt siihen mukaan vain voimakkaasti provosoituna.

Loukkaukset voivat jossakin tilanteessa asteittain voimistua molemmin puolin sillä tavoin, ettei kumpaakaan osapuolta voida pitää ensisijaisena syllisenä siihen, että rangaistavia lausumia alettiin esittää. Tässä tilanteessa voisi olla kohtuullista, ettei kumpaakaan osapuolta tuomittaisi kunnianloukkauksesta rangaistukseen.

Kunnianloukkaus olisi vain tahallisen rangaistava. Teko ei ainakaan silloin ole 1 kohdassa tarkoitettu rikos, kun tekijällä on ollut vahvoja perusteita pitää totena, mitä hän on esittänyt tai mihin hän on vihjannut. Eri tilanteisiin soveltuva tarkkaa tahallisuuden rajaa ei voida etukäteen ilmaista yleisin sanonnoin.

Kunnianloukkaussäännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa nykyistä oikeutta julkaista tietoja tai arvostelua, joka kohdistuu menettelyyn politiikassa, julkisessa tehtävässä, elinkeinoelämässä, tieteessä, taiteessa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa. Esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä ei ole aina mahdollista hankkia varmaa tietoa väitteiden totuudenmukaisuudesta. Niille on kuitenkin oltava riittävät perusteet. Kaikkia sellaisia kielteisiä tai henkilökohtaisia väitteitä, jotka voivat julkistettuina olla loukkaavia, tulee ennen esittämistä arvioida kriittisesti. Väitteiden paikkansapitävyys on yritettävä varmistaa useammasta kuin yhdestä lähteestä.

Teko ei olisi kunnianloukkauksena rangaistava silloin, kun tekijällä on oikeudellinen velvollisuus sellaiseen tiedon esittämiseen, jota voitaisiin pitää rangaistussäännöksessä kiellettyinä. Tällainen velvollisuus voi olla teon oikeudenvastaisuuden poistava oikeuttamisperuste. Laissa säädetty velvollisuus valheellisenkin tiedon esittämiseen voi olla esimerkiksi viranomaisella, jonka on annettava tietoja hallussaan olevista asiakirjoista, vaikka tietäisikin asiakirjojen sisältämät tiedot vääriksi. Vastaavasti oikeudessa esiintyvän todistajan tulee kysyttäessä toistaa kuulemansa lausuman sisältö, vaikka lausuma olisi totuudenvastainen ja sisällöltään loukkaava.

Kunnianloukkauksesta voitaisiin esityksen mukaan tuomita sakkoon tai enintään kol-

meksi kuukaudeksi vankeuteen. Asteikko on sama kuin solvauksen nykyisessä perustusmerkistössä.

2 mom. Kuolleen henkilön muiston häpäisemistä voitaisiin pitää kunnianloukkauksena vain silloin, kun henkilöstä on esitetty valheellinen tieto tai vihjaus. Säännöksen soveltamisala on siis selvästi suppeampi kuin 1 momentissa tarkoitettujen rikosten. Kuollutta henkilöä koskevan väitteen esittäminen ei voisi myöskään tulla rangaistavaksi 10 §:ssä säädettäväksi ehdotetun törkeän kunnianloukkauksien ankaramman asteikon mukaan. Voimassa olevan lain vastaavalla säännöksellä (rikoslain 27 luvun 4 §) ei ole ollut sanottavaa käytännön merkitystä. Viime vuosikymmenen aikana säännöstä ei ole alioikeustilastojen mukaan sovellettu kertaakaan.

Vainajan muiston suojalle ei ole haluttu asettaa ehdotonta rajaa, kuten voimassa olevassa laissa on tehty. Nykyään syytetty ei saa nostaa sen jälkeen, kun loukkauksen kohde on ollut kuolleena 20 vuotta. Tällainen laissa säädetty aika voi yksittäistapauksissa usein olla liian pitkä, mutta joskus myös liian lyhyt. Myöskään oikeusturvan kannalta ei ole välttämätöntä määritellä täsmällisesti sitä aikaa, jonka kunnian suoja kestää kuoleman jälkeen. Uudenkin säännöksen soveltamisessa kuolemasta kulunut aika vaikuttaisi kuitenkin teon rangaistavuuteen. Mitä pidempi aika on kulunut, sitä epätodennäköisempää on, että vainajaa koskeva valheellinen väite tai vihjaus olisi omiaan aiheuttamaan lainkohdassa tarkoitettua kärsimystä ihmisille, jotka olivat vainajalle erityisen läheisiä. Aikarajoitus seuraa myös siitä, että kärsineen on pitänyt elää samanaikaisesti loukatun kanssa. Varsin harvinaista olisi, että teko olisi omiaan aiheuttamaan tällaista kärsimystä nykyisen lain mukaista 20:ta vuotta pidemmän ajan kuluttua kuolemasta.

Tekijän menettelyn moitittavuuden kannalta ei ole suurta eroa sillä, esitetäänkö valheellisia tietoja elävästä vai äskettäin kuolleesta ihmisestä. Vainajan kunnian loukkaaminen herättää mielipahaa vainajan lähipiirissä.

Loukkauksen kohteena 2 momentissa tarkoitetuissa teoissa voivat olla vainajalle erityisen läheiset ihmiset. Erityisen läheisen henkilön käsitettä on täsmennetty ehdotetun 12 §:n 3 momentin perusteluissa.

10 §. Törkeä kunnianloukkaus

Törkeä kunnianloukkaus olisi kunnianloukkauksien moitittavampi tekemuoto. Törkeänä kunnianloukkauksena voitaisiin rangaista vain teko, joka on täyttänyt perussäännöksen, kunnianloukkauksen 1 momentin tunnusmerkistön.

Ensimmäisenä ankaroitamisperusteena on pykälän 1 kohdassa rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttäen. Vakiintuneesti joukkotiedotusvälineiksi on katsottu lehdet, radio ja televisio. Joukkotiedotusvälineen käsitteen tarkka rajaaminen ei ole välttämätöntä, koska säännöstä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun loukkaava esitys on muulla tavalla toimitettu lukuisten ihmisten saataville. Esimerkiksi loukkaava väite yleisötilaisuudessa, jota on seuraamassa tuhansia katsojia, voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla esitetty. Teon rangaistavuudelle tosin riittää, että tieto tai vihje on toimitettu lukuisten ihmisten saataville. Tekniikan kehitys voi luoda kokonaan uusia keinoja toimittaa viestejä lukuisten ihmisten saataville. Jo nyt esimerkiksi tietoverkoissa pystytään välittämään tietoja suurten, lukumäärältään epämääräisten ihmisryhmien tietoon.

Toisena ankaroitamisperusteena olisi 2 kohdan mukaan ensinnäkin se, että kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä. Suuruudella viitataan vain kärsimyksen intensiteettiin. Voitaisiin myös puhua voimakkaasta kärsimyksestä. Pitkäaikaista taas voisi olla sellainenkin kärsimys, joka ei ole tässä tarkoitettussa mielessä suurta. Kärsimys voi olla pitkäaikaista esimerkiksi sen vuoksi, että loukkaus on esitetty tavalla, joka tuo sen toistuvasti julkisuuteen, tai että loukkaavaa kirjoitusta pidetään tietoverkossa pitkän ajan yleisön saatavilla. Vahingolla tarkoitetaan tässä taloudellisen vahingon ohella muutakin sellaista vahinkoa, jota ei voida pitää lainkohdassa mainittuna kärsimyksenä. Vahinkoa aiheutuisi siten esimerkiksi sille, jonka työuralla eteneminen estyy taikka joka menettää koulutusmahdollisuuksia tai yhteiskunnallisen arvonantonsa. Aiheutetun vahingon suuruutta tulee arvioida ensinnäkin objektiivisin kriteerein, jolloin taloudellista vahinkoa voitaisiin yrittää suhteuttaa muissa rikoslajeissa syntyneeseen soveltamiskäytäntöön. Vastaavia rahamääriä voidaan joutua arvioimaan esimerkiksi varkaus- tai petossäännöstä sovellettaessa. Vahingon tuntuvuutta taas arvioitaisiin louka-

tun henkilökohtaisten olosuhteiden kannalta, jolloin 2 kohdan markkamääräinen täytty-mispiste voi huomattavasti vaihdella.

Tärkeimmistä kunnianloukkauksista voitaisiin tuomita yhtä ankariin rangaistuksiin kuin voimassa olevankin lain mukaan. As-teikkaa ei ole syytä alentaa, kuten 9 §:ssä ehdotetaan tehtäväksi joihinkin nykyisiin kunnianloukkauksäännöksiin verrattuna. Tör-keimpien kunnianloukkausten vahingollisuus on selvästi lisääntynyt rikoslain säätämisen jälkeen. Televisiossa, radiossa ja laajalevik-kisimmissä lehdissä esitettävät tiedot tai väitteet tulevat nykyään nopeasti tietoon ko-ko maassa ja sähköisinä julkaisuina tietover-koissa myös maailmanlaajuisesti. Rikoslakia säädettäessä lehdistö oli suurelta osin paikal-lista ja lehtien levikki oli vain murto-osa nykyisestä.

11 §. Määritelmä

Ehdotettu määritelmä säännös täsmentää niitä tunnusmerkistöjä, joita sovelletaan vain kotirauhan piiriin ulottuviin tekoihin. Tällai-sia ovat ensinnäkin kotirauhan rikkominen (1 §) ja törkeä kotirauhan rikkominen (2 §), joissa teon täytyy ollakseen rangaistava olla joko tehty kotirauhan piirissä tai toiminnan vaikutusten täytyy ulottua sinne. Myös sala-kuuntelusäännöksen (5 §) 1 kohta ja salakat-selusäännöksen (6 §) 1 kohta suojaisivat kotirauhan piiriä. Salakuuntelun ja -katselun valmistelun (7 §) tunnusmerkistöt on vastaa-valla tavalla osittain kytketty kotirauhan pii-riin.

Kotirauhan käsite on ehdotetussa 11 §:ssä lähtökohtaisesti suppeampi kuin rikoslain nykyisessä 24 luvussa, jossa tarkoitettu niin sanottu julkinen kotirauha kattaa muun muassa virastot ja eduskunnan kokoontumis-paikan. Ehdotetussa muodossa kotirauhan käsite on lähellä sen arkikielistä merkitystä: suojan kohteena on koti ja sen välitön ympä-ristö. Voimassa olevan lain mukainen julki-sen kotirauhan piiri saisi suojaa muun ohella luvutonta tunkeutumista koskevassa 3 ja 4 §:ssä. Mainitulla alueella oleskeleva olisi suojattu myös salakuuntelulta ja eräiltä osin myös salakatselulta. Muuten nykyiseen koti-rauhan suojaamaan alueeseen ei esitetä muu-toksia.

Kotirauhan suojaamia paikkoja olisivat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat. Lainkohdassa mainittujen paikkojen on siten oltava tarkoitettut asumi-

seen oikeusjärjestyksessä hyväksytyllä taval-la. Minkä tahansa huoneen tai tilan ottami-nen vaikkapa vain tilapäiseen asumiskäyt-töön, ei siten ilman muuta anna asumiselle kotirauhan suojaa. Asumiseen käytetyille tiloille asetettu vaatimus, että niiden tulee olla asumiseen tarkoitettuja oikeusjärjestyk-sessä hyväksytyllä tavalla, merkitsisi sitä, että toisen maalla telttaille saadaan koti-rauhan suojan estämättä poistaa alueelta, jos leirytyksen kesto ilman lupaa ylittäisi sen, mitä jokamiehen oikeuksien perusteella pide-tään hyväksyttävänä. Kotirauhan suojaa omistajaa ja haltijaa kohtaan eivät nauttisi myöskään niin sanotut talonvaltaajat. Vuok-rasuhteissa syntyvien konfliktitilanteiden ratkaisemisesta säädetään asuinhuoneiston vuokrauksesta annetussa laissa.

Tarkkaa rajaa asunnon, loma-asunnon ja muun asumiseen tarkoitettun tilan välillä ei tarvitse tehdä, koska ehdotettu säännös kat-taa mainitut paikat. Säännöksen luettelo muista asumiseen tarkoitetuista tiloista on avoin, ja siinä on mainittu vain yleisimmät säännöksen kattamat tilat. Asunnolla tarkoi-tetaan muun muassa kerros- ja rivitalo-huoneistoja, omakotitaloja sekä niiden osia. Loma-asuntoja voivat olla esimerkiksi kesä-mökit. Asuntojen ja loma-asuntojen lisäksi asumiseen tarkoitettuja tiloja olisivat muun muassa hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset. Hotellihuoneeseen ver-rattavia paikkoja olisivat muutkin majoitus-liikkeiden vieraiden majoittamista varten pitämät huoneet. Teltat voisivat olla sekä lyhytaikaiseen yöpymiseen että pitempiai-kaiseenkin asumiseen tarkoitettuja. Asunto-vaunuihin rinnastettaisiin asuntoautot ja rek-ka-auton vetovaunu, jos siinä on nukkumi-seen tarkoitettu osa. Veneet, joissa voidaan yöpyä, voisivat olla lainkohdassa tarkoitettu-ja asuttavia aluksia, samoin kuin laivat.

Asuintalojen porraskäytävät säädettäisiin nimenomaisesti kuulumaan kotirauhan pii-riin. Kotirauhan ulkopuolelle jäisivät siten kerrostalon ulko-oven ulkopuoliset alueet. Vaikka kerrostalojen pihat eivät suoraan olisikaan kotirauhan piirissä, pihalla melu-aminen voisi tulla rangaistavaksi kotirauhan häiritsemisenä silloin, kun ehdotetun 1 §:n 2 kohdassa tarkoitettua häiriötä aiheutetaan asunnoissa oleskeleville henkilöille.

Välitöntä suojaa annettaisiin asukkaiden yksityisalueita oleville piha-alueille niihin kuuluvine rakennuksineen. Omakotitalojen tontit ovat tyypillisesti tällaisia alueita. Pie-

nehköissä asunto-osakeyhtiöissä on myös mahdollista, että yhtiön omistamat piha-alueet on joko yhtiöjärjestyksessä tai sopimalla jaettu eri asuntojen asukkaiden yksityisalueisiin. Tällaiset rivitalon tai pienkerrostalon eri asuntojen piha-alueet nauttivat kotirauhan suojaa myös muihin yhtiön tiloissa asuviin henkilöihin nähden.

Selvyyden vuoksi lainkohdassa mainitaan myös rakennukset, jotka välittömästi liittyvät asukkaiden yksityisaluetta oleviin pihoihin. Muun kuin asumiseen tarkoitettujen rakennuksen kuulumista kotirauhan suojan piiriin ei määrää sen laatu vaan sijainti kotirauhan suojaan kuuluvalla piha-alueella. Rakennukset kuuluisivat piha-alueelle esimerkiksi silloin, kun piha-alue muodostuu niiden ja asunnon välille. Tällaisia piharakennuksia ovat tavallisesti esimerkiksi aitat, autotallit, saunat ja varastorakennukset. Rivitalon tietylle asukkaalle kuuluva autotalli olisi siten kotirauhan suojaama, jos se kiinteästi liittyy hänen asuinrakennukseensa tai sen yksityisaluetta olevaan pihaan.

Kotirauhan suojamaa aluetta ei voi omaoimisesti muita sitovasti laajentaa tässä määritellyä suuremmaksi ja siten kaventaa jokamiehen oikeuksia esimerkiksi aitaamalla aluetta tai asettamalla "pääsy kielletty"-kylttejä.

12 §. Syyteoikeus

1 mom. Syyteoikeus kotirauharikoksista, luvattomasta tunkeutumisesta, salakuuntelusta, salakatselusta sekä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta olisi pääsääntöisesti asianomistajalla. Törkeä luvaton tunkeutuminen olisi kuitenkin virallisen syytteen alainen. Ehdotus lisäisi asianomistajarikosten alaa, koska niihin luettaisiin myös tapaukset, joissa luvattoman tunkeutumisen taikka salakuuntelun tai -katselun kohteena on virasto tai siellä oleskeleva henkilö.

Virallinen syyttäjä voisi kuitenkin nostaa syytteen omastakin aloitteestaan, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaatii. Syytteen nostaminen ilman asianomistajan syytevaatimusta tulisi siten mahdolliseksi niissäkin edellä mainituissa asianomistajarikoksissa, joissa tällaista mahdollisuutta ei nykyisin ole. Näin voisi käydä esimerkiksi silloin, kun joku on toistuvasti syllistynyt mainittuihin rikoksiin tai johonkin niistä, mutta joko painostamalla, uhkailemalla tai rahalla saanut asianomis-

tajan tai -omistajat luopumaan syyttestä.

Asianomistajan syytemonopolia ei voitaisi yleensä syrjäyttää silloin, kun harkittavina ovat suhteellisen lievät rikokset. Kynnys asianomistajan syytemonopolin syrjäyttämiseen on säännöksessä nostettu varsin korkealle. Syyteharkintaa tehtäessä on asianomistajan edulle asetettava suuri paino yleisen edun tärkeyttä arvioitaessa.

Asianomistajina kotirauharikoksissa ovat suojattujen alueiden omistajat ja haltijat sekä muut alueilla luvallisesti oleskelevat.

2 mom. Myös yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkausrikokset olisivat asianomistajarikoksia. Silloinkin, kun tärkeän yleisen edun voitaisiin katsoa vaativan syytteen nostamista joukkotiedotusvälinettä käyttäen tehdystä rikoksesta ilman asianomistajan syytepyyntöä, syytteen nostamiseen tarvittaisiin oikeusministeriön määräys. Voimassa olevassa laissa syyteoikeus on järjestetty samalla tavoin (rikoslain 27 luvun 8 §). Sääntelyyn johtaneen hallituksen esityksen perustelujen mukaan mahdollisuutta syyttää ilman asianomistajan syytepyyntöä voitaisiin tarvita, jos jokin tiedotusväline toistuvasti syllistyy törkeisiin tässä tarkoitettuihin rikoksiin. Oikeusministeriön asema syyttämistoimivallan käyttäjänä tulee tarkistettavaksi yleisemminkin painovapauserikoksissa valmisteleilla olevan sananvapauden käyttämistä joukkoviestimissä koskevan lainsäädäntöhankkeen yhteydessä (komiteamietintö 1997:3).

Oikeusministeriö ei ole antanut syytemääräyksiä rikoslain 27 luvun 8 §:n nojalla. Tästä huolimatta syytemahdollisuutta ilman asianomistajan syytepyyntöä ei voida pitää tarpeettomana. Sillä saattaa olla ennalta ehkäisevää merkitystä. Lainsäädännössä on lisäksi edelleen varauduttava siihen, että sensaationhakuisen viestinnän vuoksi tarvetta tällaisen syytteen nostamiseen saattaa ilmetä.

3 mom. Momentin säännös syyteoikeudesta sellaisesta rikoksesta, joka on kohdistunut kuolleen henkilön maineeseen, säilyisi sekin pääosin ennallaan. Muutoksena nykyiseen olisi se, että lesken ja sukulaisten ohella myös yhteisessä taloudessa loukatun kanssa eläneet ja muutkin hänelle erityisen läheiset henkilöt voisivat nostaa syytteen. Yhteisessä taloudessa eläminen ei sinänsä oikeutettaisi syytteen nostamista, vaan syytteen voisi nostaa vain sellainen henkilö, jonka suhde vainajaan tämän eläessä on ollut erityisen läheinen. Avopuolisot voisivat tyypillisimmin

olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla toisilleen läheisiä henkilöitä. Muuna erityisen läheisenä henkilönä voitaisiin pitää esimerkiksi lapsen muuta huoltajaa kuin tämän vanhempaa, puolison lasta tai kuolleen henkilön pitkäaikaista työtoveria.

1.2. 27 luku. Kunnian ja yksityiselämän loukkaamisesta

Voimassa olevassa rikoslain 27 luvussa nykyisin olevat rangaistussäännökset sijoitettaisiin uudistettuina ehdotettuun 24 lukuun. Koska 27 luvun muut säännökset ovat osittain tarpeettomia, osittain rikoslakiin huonosti kuuluvia, voimassa oleva 27 luku ehdotetaan kokonaan kumottavaksi.

1.3. 38 luku. Tieto- ja viestintärikoksista

3 §. *Viestintäsalaisuuden loukkaus*

Pykälää muutettaisiin siten, että sen 1 momentin 2 kohtaa vastaava säännös otettaisiin 24 luvun 5 §:n 2 kohdaksi.

1.4. 42 luku. Valtion turvallisuutta tai yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta

Luvun 1 § kumottaisiin. Siinä tarkoitettuihin tekoihin voitaisiin soveltaa ehdotettua rikoslain 24 luvun 3 §:n luvaton tunkeutumista koskevaa rangaistussäännöstä.

2. Telemarkkinalaki

Telemarkkinalain 50 §:n 2 momentissa oleva viittaus rikoslain nykyisen 24 luvun 3 a §:ään muutettaisiin viittaukseksi ehdotettuun rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 kohtaan, joka sisällöltään vastaa nykyisen 24 luvun 3 a §:n 1 momenttia.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain 27 luku ja 42 luvun 1 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 27 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 42 luvun 1 §
 laissa 343/1939, ja
muutetaan 24 luku ja 38 luvun 3 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 24 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 38 luvun 3 §
 laissa 578/1995, seuraavasti:

24 luku

3 §

**Yksityisyyden, rauhan ja kunnian
loukkaamisesta***Luvaton tunkeutuminen*

1 §

Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan taikka

2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä, soittamalla puheluita tai muulla vastaavalla tavalla,

on tuomittava *kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueelle taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien käytössä olevalle alueelle taikka

2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan,

on tuomittava *luvattomasta tunkeutumisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Luvattomana tunkeutumisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

2 §

Törkeä kotirauhan rikkominen

4 §

Jos kotirauhan rikkomisessa

Törkeä luvaton tunkeutuminen

1) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla vaarallisella välineellä taikka

2) rikoksen uhrilla on rikokseen liittyvän uhkailun, omaisuuden vahingoittamisen tai rikoksenteijöiden lukumäärän vuoksi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa

ja kotirauhan rikkominen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jos luvattomassa tunkeutumisessa

1) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla vaarallisella välineellä taikka

2) rikoksen kohteena on eduskunnan, tasavallan presidentin tai valtioneuvoston taikka vieraan valtion tai hallitusten välisen järjestyksen valtuuskunnan tai edustuston käytössä oleva rakennus tai huoneisto

ja luvaton tunkeutuminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästä luvattomasta tunkeu-*

tumisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 §

Salakuuntelu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa käyttävää keskustelua, johon hän ei osallistu, tai yksityisyyttä loukaten, mitä siellä muuten tapahtuu, taikka

2) muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon tarkoitettu, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan,

on tuomittava *salakuuntelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava

6 §

Salakatselu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa tai siihen rinnastettavassa tilassa oleskelevaa henkilöä taikka

2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten,

on tuomittava *salakatselusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava

7 §

Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu

Joka sijoittaa 5 tai 6 §:ssä tarkoitettun laitteen salakuuntelussa tai -katselussa käytettäväksi, on tuomittava *salakuuntelun valmistelusta* tai *salakatselun valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka liittyy tämän menettelyyn mainitussa toiminnassa, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

9 §

Kunnianloukkaus

Joka

1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka

2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista,

on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmisille, jotka olivat vainajalle erityisen läheisiä.

10 §

Törkeä kunnianloukkaus

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa

1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä

käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka

2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista karsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa

ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Määritelmä

Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

12 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, luvattomasta tunkeutumisesta, salakuuntelusta, salakatselusta eikä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Oi-

keusministeriö voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Edellä 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuna rikoksen voi ilmoittaa syytteeseen pantavaksi kuolleen henkilön leski, sisarus, sukulainen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa taikka vainajan kanssa yhteisessä taloudessa elänyt tai muu vainajalle erityisen läheinen henkilö.

38 luku

Tieto- ja viestintärikoksista

3 §

Viestintäsalaisuuden loukkaus

Joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin taikka suojauksen murtaen hankkii tiedon sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla tallennetusta, ulkopuoliselta suojatusta viestistä taikka

2) hankkii tiedon televerkossa välitettävänä olevan puhelun, sähköpostin, tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin sisällöstä taikka tällaisen viestin lähittämisestä tai vastaanottamisesta,

on tuomittava *viestintäsalaisuuden loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

2.

Laki**telemarkkinalain 50 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1997 annetun telemarkkinalain (396/1997) 50 §:n 2 momentti seuraavasti:

50 §

Vaitiolovelvollisuus

tymään otetuista teleyhteyksistä; sekä
 2) matkaviestimestä lähetettyjä viestejä koskevat tunnistamistiedot siltä osin kuin se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, jonka johdosta matkaviestin tai siinä käytetty liittymä on oikeudettomasti toisen hallussa.

 Poliisilla on 1 momentin estämättä oikeus telediittymän haltijan suostumuksella saada:

1) rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 kohdassa tarkoitetun kotirauhan rikkomisen selvittämiseksi tarvittavia tunnistamistietoja telediit-

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 199 .

 Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 1997

Tasavallan Presidentti**MARTTI AHTISAARI**Oikeusministeri *Kari Häkämies*

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain 27 luku ja 42 luvun 1 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 27 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 42 luvun
 1 § laissa 343/1939, ja
muutetaan 24 luku ja 38 luvun 3 §,
 sellaisina kuin ne ovat, 24 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 38 luvun
 3 § laissa 578/1995, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

24 luku

24 luku

Rauhan rikkomisesta**Yksityisyyden, rauhan ja kunnian
loukkaamisesta**

1 §

1 §

Kotirauhan rikkominen

Joka ilman laillista syytä, vastoin toisen tahtoa, tunkeutuu hänen asuntoonsa, olkoonpa huoneeseen, taloon, kartanoon tahi alukseen, joko hänen omaansa taikka luvalla tai vuokralla asumaansa, taikka ilman syytä jättää noudattamatta käskyä lähteä sieltä pois, taikka ilman otollista aihetta hiipii sisään tahi kätkeytyy sinne, rangaistakoon kotirauhan rikkomisesta enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.

Joka vastasanotulla tavalla rikkoo rauhan siinä talossa, kartanossa tahi aluksessa, jossa Keisari ja Suuriruhtinas oleskelee, taikka siinä talossa, jossa maan Valtiosäädyt tahi joku sääty tai valiokunta valtiopäivillä pitävät kokousta, taikka virkahuoneessa, taikka siinä huoneessa, jossa virkatoimitusta pidetään, rangaistakoon sakolla taikka vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi.

Jos tässä §:ssä mainittu rikos tapahtuu aikomuksessa pidellä jotakuta väkivaltaisesti taikka vahingoittaa omaisuutta, taikka jos sen tekee joku aseella tahi hengenvaarallisella astalolla tahi muulla vahingoittamisen välikappaleella varustettu, taikka jos kaksi tahi useammat tekevät sen yhdessä; olkoon rangaistus vankeutta korkeintaan kaksi vuotta.

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu *taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan taikka*

(ks. myös 11 §)

(ks. luvaton tunkeutuminen 3 § ja törkeä luvaton tunkeutuminen 4 § 2 kohta)

(ks. törkeä kotirauhan rikkominen 2 § ja törkeä luvaton tunkeutuminen 4 §)

Voimassa oleva laki

2 §

Jos kotietsintää pitää se, jolla ei ole siihen valtaa, taikka jos se, jolla valta on, pitää sitä laittomassa järjestyksessä; rangaistakoon sakolla taikka vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi.

3 §

Joka tahallansa lyö sisään toisen akkunan, taikka hänen huoneeseensa, taloonsa, kartanoonsa tahi alukseensa heittää kiven tai muuta, taikka ampuu sinne aseella; rangaistakoon enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.

Joka vastasanotulla tavalla rikkoo rauhan siinä talossa, kartanossa tahi aluksessa, jossa Keisari ja Suuriruhtinas oleskelee, taikka siinä talossa, jossa maan Valtiosäädyt tahi joku sääty tai valiokunta valtiopäivillä pitävät kokousta, taikka virkahuoneessa, taikka siinä huoneessa, jossa virkatoimitusta pidetään, rangaistakoon sakolla taikka vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi.

3 a §

Joka ilkeydestä tai vallattomuudesta räikein äänin tahi muutoin meluamalla häiritsee toisen kotirauhaa taikka ilmeisenä tarkoituksenaan toisen häiritseminen aiheuttaa hänelle puhelinsoiton, rangaistakoon enintään viidelläkymmenellä päiväsakolla taikka enintään kolmen kuukauden vankeudella.

Jos joku tässä mainituin tavoin rikkoo rauhan 1 §:n 2momentissa tarkoitetussa paikassa, olkoon rangaistuksena sakkoa taikka vankeutta enintään kuusi kuukautta.

(ks. 1 § 3 mom. ja 3 §)

Ehdotus

(jää pois, ks. omankäden oikeus 16 luku 14 §, virka-aseman väärinkäyttäminen 40 luku 7 §, törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen 40 luku 8 §, virkavelvollisuuden rikkominen 40 luku 10 § ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen 40 luku 11 §)

(ks. 1 § 2 kohta ja törkeä kotirauhan rikkominen 2 §)

(ks. törkeä luvaton tunkeutuminen 4 §, vrt. ilkivalta 42 luku 7 §)

2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä, soittamalla puheluita tai muulla vastaavalla tavalla,
on tuomittava **kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.**

(jää pois, vrt. 42 luku 7 §)

2 §

Törkeä kotirauhan rikkominen

Jos kotirauhan rikkomisessa

1) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla vaarallisella välineellä taikka

2) rikoksen uhrilla on rikokseen liittyvän uhkailun, omaisuuden vahingoittamisen tai rikoksenteijöiden lukumäärän vuoksi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa

ja kotirauhan rikkominen on myös koko-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

naisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä kotirauhan rikkomisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

3 §

Luvaton tunkeutuminen

(uusi; ks. 1 § 2 mom.)

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen, kokoustilaan taikka muuhun vastaavaan huoneistoon tai rakennukseen tai sellaisen rakennuksen aidatulle piha-alueelle taikka kasarmialueelle tai muulle puolustusvoimien käytössä olevalle alueelle taikka

2) kätkeytyy tai jää 1 kohdassa tarkoitettuun paikkaan,

on tuomittava **luvattomasta tunkeutumisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Luvattomana tunkeutumisena ei kuitenkaan pidetä tekoa, josta on aiheutunut ainoastaan vähäinen haitta.

4 §

Törkeä luvaton tunkeutuminen

(uusi; ks. 1 § 3 mom ja 3 §)

Jos luvattomassa tunkeutumisessa

1) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla vaarallisella välineellä taikka

2) rikoksen kohteena on eduskunnan, tasavallan presidentin tai valtioneuvoston taikka vieraan valtion tai hallitusten välisen järjestyksen valtuuskunnan tai edustuston käytössä oleva rakennus tai huoneisto,

ja luvaton tunkeutuminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä luvattomasta tunkeutumisesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

3 b §

5 §

Salakuuntelu

Joka luvattomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa, mitä tapahtuu 1 §:ssä

Joka *oikeudettomasti* teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa

Voimassa oleva laki

tarkoitettussa paikassa tai alueella, on tuomittava salakuuntelusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

(ks. 38 luku 3 § 2 kohta ja 4 §)

Joka luvattomasti teknisellä laitteella tarkkailee tai kuvaa 1 §:ssä tarkoitettussa paikassa tai alueella oleskelevaa henkilöä, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jos joku 1 tai 2 momentissa mainitussa tarkoituksessa sijoittaa salakuuntelun tai -katselun mahdollistavan teknisen laitteen 1 §:ssä mainittuun paikkaan tai alueelle, on rikoksenteikijä tuomittava **salakuuntelun** tai **salakatselun valmistelusta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

4 §

Joka luvattomasti haudasta ottaa ruumiin tahi osan siitä, taikka luvatta hävittää, kätkee tahi silpoo hautaamattoman ruumiin, taikka pitelee ruumista ilkeästi, taikka laittomasti turmelee tai vahingoittaa hautaa, taikka haudalla harjoittaa ilkeästi, rangaistakoon vankeudella korkeintaan yhdeksi vuodeksi taikka sakolla.

Ehdotus

1) kotirauhan suojaamassa paikassa käytävää keskustelua, johon hän ei osallistu, tai yksityisyyttä loukaten, mitä siellä muuten tapahtuu, taikka

2) muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon tarkoitettu, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan,

on tuomittava **salakuuntelusta** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava

6 §

Salakatselu

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

1) kotirauhan suojaamassa paikassa tai siihen rinnastettavassa tilassa oleskelevaa henkilöä taikka

2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten,

on tuomittava **salakatselusta** sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

7 §

Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu

Joka sijoittaa 5 tai 6 §:ssä tarkoitettujen laitteen **salakuuntelussa** tai **-katselussa** käytettäväksi, on tuomittava **salakuuntelun valmistelusta** tai **salakatselun valmistelusta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(jää pois, ks. vahingonteko 35 luku 1 § ja ilkivalta 42 luku 7 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

(ks. yksityiselämän loukkaus 27 luku 3a §)

Joka oikeudettomasti
1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
2) muuten *toimittamalla lukuisten ihmisten saataville*

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa *halveksuntaa*, on tuomittava **yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan *esittämistä* politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, *joka liittyy tämän menettelyyn mainitussa toiminnassa, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.*

9 §

Kunnianloukkaus

(ks. 27 luku 1 § 1 mom, 2 § 1 mom, 3 § 1 mom ja 6 § 2 mom)

Joka

1) *esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka*

2) *muuten kuin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla halventaa toista,*
on tuomittava **kunnianloukkauksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(ks. 27 luku 4 §)

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmisille, jotka olivat vainajalle erityisen läheisiä.

10 §

Törkeä kunnianloukkaus

(ks. 27 luku 1 § 2 mom, 2 § 2 mom ja

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa

Voimassa oleva laki

3 § 2 mom)

(uusi; vrt. 24 luku 1 § 1 ja 2 mom)

5 §

Rikoksesta, joka mainitaan 1, 2, 3, 3 a tai 3 b §:ssä, ei virallinen syyttäjä saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei rikos ole tapahtunut 1 §:n 2 momentissa tarkoitettussa paikassa taikka kohdistunut sanottuun paikkaan tai siellä oleskelemaan henkilöön.

(ks. 27 luku 8 §)

Ehdotus

kunnianloukkauksessa

1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muutoin toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville taikka

2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuvaa vahinkoa

ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekeijä on tuomittava **törkeästä kunnianloukkauksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

11 §

Määritelmä

Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

12 §

Syyteoikeus

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, luvattomasta tunkeutumisesta, salakuuntelusta, salakatselusta eikä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka *ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.*

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Edellä 9 §:n 2 momentissa tarkoitettun rikoksen voi ilmoittaa syytteeseen pantavaksi kuolleen henkilön leski, sisarus, sukulainen suoraan etenevässä tai takenevässä polvessa

Voimassa oleva laki

Ehdotus

taikka vainajan kanssa yhteisessä taloudessa elänyt tai muu vainajalle erityisen läheinen henkilö.

27 luku

Kunnian ja yksityiselämän loukkaamisesta

1 §

Joka, vastoin parempaa tietoansa, perättömästi sanoo toisen syypääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen elinkeinoansa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää valheen tai perättömän kulkupuheen, rangaistakoon herjauksesta vankeudella vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi taikka vähintään sadan markan sakolla.

Jos herjaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tai levityttää; olkoon rangaistus vankeutta vähintään kaksi kuukautta ja enintään kaksi vuotta taikka sakkoa vähintään kaksisataa markkaa.

2 §

Joka tahallansa, ei kuitenkaan vastoin parempaa tietoansa, sanoo toisen syypääksi nimitettyyn rikokseen, taikka nimitettyyn rikoksen lajiin, taikka muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen elinkeinoansa tai menestystään, taikka sellaisesta levittää kulkupuheen, rangaistakoon, ellei hän soimauksen tai kulkupuheen tueksi saata esiin tuoda todennäköisiä syitä, vähintään viidensadan ja enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi.

Jos semmoinen herjaus tehdään julkisesti taikka painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tai levityttää; olkoon rangaistus sakkoa vähintään sata markkaa taikka vankeutta korkeintaan yksi vuosi.

(27 luku kumotaan ja sitä vastaavat säännökset ovat pääosin ehdotettavassa 24 luvussa)

(ks. kunnianloukkaus 24 luku 9 §)

(ks. törkeä kunnianloukkaus 24 luku 10 §)

(ks. kunnianloukkaus 24 luku 9 §)

(ks. törkeä kunnianloukkaus 24 luku 10 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

Joka muulla kuin edellä sanotulla tavalla loukkaa toista häväisevällä lauseella, uhkauksella, taikka muulla halventavalla teolla, rangaistakoon solvauksesta enintään kahdensadan markan sakolla tahi vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.

Jos solvaus tehdään julkisesti, taikka painotuotteen, kirjoituksen tahi kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levittää tahi levityttää; olkoon rangaistus sakkoa enintään viisisataa markkaa taikka vankeutta korkeintaan neljä kuukautta.

(ks. kunnianloukkaus 24 luku 9 §)

(ks. törkeä kunnianloukkaus 24 luku 10 §)

3 a §

Joka ilman laillista oikeutta joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai muulla sen kaltaisella tavalla julkisesti levittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan, joka on omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa tai kärsimystä, on tuomittava yksityiselämän loukkaamisesta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai sakkoon. Yksityiselämän loukkaamisena ei ole pidettävä julkistamista, joka koskee henkilön menettelyä julkisessa virassa tai tehtävässä, elinkeinoelämässä, poliittisessa toiminnassa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa ja on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

(ks. yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen 24 luku 8 §)

4 §

Joka häväisee kuolleen miehen muistoa siten, että vastoin parempaa tietoansa perättömästi sanoo hänen olleen syyppään nimitettyyn rikokseen, tahi nimitettyyn rikoksen lajiin, tai muuhun sellaiseen tekoon, joka, jos vainaja olisi elänyt, olisi voinut saattaa hänet halveksimisen alaiseksi, taikka sellaisesta levittää valheen tahi perättömän kulkupuheen, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi taikka sakolla.

(ks. kunnianloukkaus 24 luku 9 § 2 mom)

Jos se, jota vastaan soimaus tehtiin, on ollut kuolleenä kaksikymmentä vuotta taikka enemmän aikaa; olkoon oikeus syyttää kunnianloukkauksesta rauennut.

(jää pois, vrt. syyteoikeus 24 luku 12 § 3 mom)

5 §

Sillä, jota syytetään tässä luvussa mainitusta kunnianloukkauksesta, olkoon oikeus näyttää soimauksensa toteen, jos hän tarjou-

(jää pois, ks. oikeudenkäymiskaari 41 § 2 mom)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

tuu todistamaan nimitetyn teon; ja tapahtu-
koon toteennäyttö kunnianloukkausasian yh-
teydessä. Todistajaa kuulustettakoon kuiten-
kin toisessakin oikeudessa, kuin missä asia
on vireille pantu, niin kuin Oikeudenkäymis-
kaaren 17 luvun (4 §) säättää.

Jos soimaus käsittää syytöksen rikoksesta,
josta päätös jo on annettu ja lain voiman
saanut; on soimaus katsottava toteen näyte-
tyksi, jos soimattu on julistettu rikokseen
syyppääksi, mutta todistamattomaksi, jos hän
on vapautettu. Jos rikos on syytteeseen pan-
tu, mutta tuomio vielä antamatta tahi lain
voiman saamatta; on kunnianloukkausasian
käyttelemisen lykättävä siksi kuin se on ta-
pahtunut. Jos soimauksen tekijä tahtoo pan-
na tahi ilmiantaa rikoksen syytteeseen, ja jos
hän on asianomistaja, taikka jos rikos on
virallisen syytteen alainen; olkoon laki sama,
jos hän todistaa, että asia on oikeuden mää-
räämässä ajassa vireelle pantu.

Jos rikoksen syyttämisoikeus on rauennut
sen mukaan, kuin 8 luvussa säädetään; äl-
köön se seikka estäkö tuomasta esiin näyttei-
tä soimauksen totuudesta.

6 §

Jos kunnianloukkauksesta syytetty näyttää
soimauksensa toteen, mutta soimauksen
muodosta tahi sen ohellisista asianhaaroista
näkyi, että hän tahtoi loukata; on hän kui-
tenkin solvauksesta rangaistava.

Jos joku, toista loukatakseen, on soiman-
nut häntä rikoksesta, josta hän jo on rangais-
tu; tuomittakoon niinkään solvauksesta.

(jää pois, ks. kunnianloukkaus 24 luku
9 §)

(jää pois, ks. kunnianloukkaus 24 luku
9 §)

7 §

Joka kunnianloukkauksesta rangaistukseen
tuomitaan, on samalla velvoitettava asian-
haarain mukaan, korvaamaan asianomista-
jalle kulut tuomion painattamisesta viralli-
seen tahi paikkakunnan sanomalehteen, jos
asianomistaja sitä vaatii.

(jää pois)

8 §

Herjauksesta, solvauksesta tai yksi-
tyiselämän loukkaamisesta ei virallinen syyt-
täjä saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja
ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavak-
si. Oikeusministeriö voi kuitenkin antaa

(ks. syyteoikeus 24 luku 12 § 2 ja 3 mom)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

määräyksen syytteen nostamisesta, milloin rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Jos kuolleen henkilön muistoa on häväisty, vainajan aviopuolisolla, vanhemmilla, lapsilla, veljillä ja sisarilla on oikeus panna tai ilmoittaa rikos syytteeseen

38 luku

Tieto- ja viestintärikoksista

3 §

Viestintäsalaisuuden loukkaus

Joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin taikka suojauksen murtaen hankkii tiedon sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla tallennetusta, ulkopuoliselta suojatusta viestistä,

2) salaa teknisen *erikoislaitteen* avulla kuuntelee tai salaa teknisellä laitteella tallentaa toisen puhetta, joka ei ole hänen tietoonsa eikä muidenkaan ulkopuolisten tietoon tarkoitettu, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole ollut syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan, taikka

3) hankkii tiedon televerkossa välitettävänä olevan puhelun, sähkeen, tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin sisällöstä taikka tällaisen viestin lähettämisestä tai vastaanottamisesta,

on tuomittava *viestintäsalaisuuden loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

42 luku

Valtion turvallisuutta tahi yleistä järjestystä varten annettujen määräysten rikkomisesta

1 §

Joka vastoin asianomaisen viranomaisen joko suullisesti antamaa tai paikalle asetetussa julisteessa ilmoitettua tahi muutoin hänen tiedokseen tullee katsottavaa kiel-

38 luku

Tieto- ja viestintärikoksista

3 §

Viestintäsalaisuuden loukkaus

Joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin taikka suojauksen murtaen hankkii tiedon sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla tallennetusta, ulkopuoliselta suojatusta viestistä *taikka*

(ks. salakuuntelu 24 luku 5 § 1 mom 2 kohta)

2) hankkii tiedon televerkossa välitettävänä olevan puhelun, sähkeen, tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin sisällöstä taikka tällaisen viestin lähettämisestä tai vastaanottamisesta,

on tuomittava *viestintäsalaisuuden loukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(jää pois, ks. luvaton tunkeutuminen 24 luku 3 § ja törkeä luvaton tunkeutuminen 24 luku 4 §)

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

toa taikka vilpillisesti hankkii tahi yrittää hankkia itselleen tai toiselle pääsyn linnoitukseen, sotasatamaan, sotalaivaan, puolustuslaitoksen virkahuoneeseen tahi puolustuslaitoksen hallussa olevalle kasarmi-, leiri-, harjoitus- tai varastoalueelle taikka maan puolustusta varten toimivaan tehtaaseen tai muuhun laitokseen; rangaistakoon, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, sakolla tai enintään kahden vuoden vankeudella.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 . _____

2.

Laki**telemarkkinalain 50 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1997 annetun telemarkkinalain (396/1997) 50 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

50 §

Vaitiolovelvollisuus

 Poliisilla on 1 momentin estämättä oikeus
 teleliittymän haltijan suostumuksella saada:

1) rikoslain 24 luvun 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tunnistamistietoja teleliittymään otetuista teleyhteystietä ja

2) matkaviestimestä lähetettyjä viestejä koskevat tunnistamistiedot siltä osin kuin se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, jonka johdosta matkaviestin tai siinä käytetty liittymä on oikeudettomasti toisen hallussa.

 Poliisilla on 1 momentin estämättä oikeus
 teleliittymän haltijan suostumuksella saada:

1) rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 kohdassa tarkoitetun kotirauhan rikkomisen selvittämiseksi tarvittavia tunnistamistietoja teleliittymään otetuista teleyhteystietä; sekä

2) matkaviestimestä lähetettyjä viestejä koskevat tunnistamistiedot siltä osin kuin se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, jonka johdosta matkaviestin tai siinä käytetty liittymä on oikeudettomasti toisen hallussa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .
